بسم الله الرحمن الرحیم

تحلیل

څېړنیزه او علمي شپږ میاشتنۍ مجله

اوومه ګڼه، سرطان - ۱۳۹۹ هـ ش

Issue no 7th – July 2020

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

تحلیل

مجله تحقیقی مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی

رئیس تحریر

نصیر احمد نویدی

رئیس مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی

مدیر تحریر

احمد بلال خلیل

محقق مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی

هیئت تحریر

- دکتور صفت الله قانت
  کارشناس امور اجتماعی و تاریخ
- دکتور مصباح الله عبدالباقی
  رئیس پوهنتون سلام - کابل
- استاذ محمد زمان مزمل
  نویسنده و کارشناس امور سیاسی
- مطیع الله تایب
  کارمند شبکهء جهانی الجزیره
- پوهندوی دکتور عبدالصبور فخری
  عضو کادر علمی فاکولتهٔ زبان و ادبیات پوهنتون کابل
- داکتر وحیدالله مصلح
  عضو مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی
- محمد مدثر اسلامی
  کارشناس امور اجتماعی و تعلیمی
- معاون سر محقق؛ عبدالرحمان حکیمزاد
  عضو اکادمی علوم افغانستان
- اجمل جلال
  عضو مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

د مرکز پېژندنه

د ســتراتېژیکو او ســیمه‌ییزو څېړنو مرکز یو غیر انتفاعي، غیر حکومتي او خپلواک ارګان دی، چې په ۱۳۸۸ هــش کال کې تأســیس شــوی دی. دغه مرکز د خپلو بې‌پرې او کره څېړنو او رغنده خبرو له لارې په افغانستان او سیمه کې د پالیسیو ارزولو او د هغو د پراختیا لپاره فعالیت کوي. د مرکز یوه موخه د پالیسۍ او څېړنو ترمنځ واټن کمول دي.

د نورو معلوماتو لپاره د مرکز وېبپاڼه وګورئ (www.csrskabul.com)

د دغه مجلې ټول حقوق © ۱۳۹۹ له ســتراتېژیکو او ســیمه‌ییزو څېړنو مرکز سره خوندي دي.

له سریزې پرته د نورو مطالبو سپیناوی په لیکوالانو پورې اړه لري.

تحلیل مجلې ته د مقالو/لیکنو رالېږلو برېښنالیکونه:
info@csrskabul.com
abilalnajeeb@gmail.com

موبایل:
+93 (0) 731112191

په "تحلیل" څېړنیزه مجله کې د څېړنو د خپراوي مقررات

۱- مجله په سیاسي، ټولنیزو، فرهنګي، اقتصادي، او بېلابېلو علمي ډګرونو پورې تړلې، هغه څېړنیزې او علمي لیکنې خپروي، چې په منهجي لحاظ ســمې او له علمي او فکري لوري اصالت ولري. (له بل چا څخه نه وي اخېستل شوې). ځای پرځای ماخذونه پکې په لمن‌لیکونو کې په نښــه شــوي وي.

۲- مجله هغه لیکنې خپروي، چې مخکې د کتاب په بڼه او یا بل کوم نشریاتي ارګان له‌خوا نه وي خپرې شـوې. د دغسې لیکنو د خپراوي او یا نه خپراوي، په اړه وروســتۍ پرېکړه کتنپلاوي ډله کوي.

۳- د تحقیقي لیکنو د کلیمو شمېر باید، له ۵ زرو کم او تر ۱۵ زرو کلیمو زیات نه وي، له دې اندازې ډېروالی یا کموالی، د تحریر د مدیر موافقې ته اړتیا لري.

۴- د لیکنې لغوي سمون د لیکوال دنده ده او وروستی سمون یې د مجلې د ادارې له‌خوا کېږي.

۵- لیکنه په هغه صورت کې اخېستل کېږي، چې ظاهري بڼه یې سمه او لومړني شرطونه یې، پوره کړي وي.

٦- پر هرې څېړنیزې لیکنې، د مجلې کتنپلاوې ډله د تحکیم پرېکړه کوي.

۷- که لیکنه د خپراوي وړ وګڼل شــوه او څه ســمونې پکې مطلوبې وې، نو د ســمونو د ترسره کولو په موخه، لیکوال ته لېږل کېږي او یا یې موافقه غوښتل کېږي.

۸- لیکنه تر سـمون وروسـته، د برېښـنالیک له لارې د مجلې دفتر ته سپارل کېږي.

۹- هغه بحثونه، چې په مجله کې له خپراوي پاتې شي، بېرته یې لیکوال ته سپارل د مجلې د دفتر دنده نه ده.

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

فهرست

سخن مرکز

نصیر احمد نویدی

سریزه

احمد بلال خلیل

سیمه او نړۍ

افغانستان و عرب های افغان 1

وحید مژده

مروری بر کاستی ها و ناکامی های بزرگترین سازمان بین المللی به مناسبت هفتاد و پنج سالگی سازمان ملل متحد 25

عائشه محمدی

عقبگردی استراتیژیک، آیا ایران هزینۀ توسعه طلبی خود را می پردازد؟.. 34

ترجمه: مومن حکیمی

آیا یوویشتمه پېړۍ به د چین وي؟ (مناظره) 46

ژباړه او لنډیز: احمد بلال خلیل

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

سخن مرکز

مطالب مربوط به شماره 7 ژورنال تحلیل در ماه حوت 1398 ه ش تکمیل و آماده ی چاپ بود. هنوز تیم تخنیکی مرکز مطالعات از پروسه ی بازبینی و دیزاین فراغت نیافته بود که متأسفانه وبای کرونا و به تعقیب آن نافذ شدن شرائط قرنطین در شهر کابل، چاپ خانه ها از کار باز ماند و کار چاپ ژورنال هم با ستکتگی مواجه گردید. تا اینکه هیئت اداری مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی CSRS در نشست آنلاین ماه جوزای خود فیصله نمود تا با در نظر داشت شرائط قرنطینه، این بار ژورنال تحلیل را به طور استثناء به شکل دیجیتال به نشر برساند.

با استفاده از فرصت از تمام محقیقین و نویسندگان محترمی که لطف نموده نوشته های شان را بخاطر نشر در ژورنال تحلیل در اختیار ما گذاشته اند؛ یکبار دیگر اظهار سپاس و امتنان نموده از همه پوزش می طلبم که بخاطر ظروف بیرون از اراده، در چاپ نشریه تأخیر صورت گرفت. امیدواریم شماره ی بعدی ژورنال به همکاری محققان محترم در وقت معین آن، بدون معطلی و تأخیر به نشر برسد.

امیدواریم مطالب این شماره ی ژورنال تحلیل، عطش پژوهش گران و اهل علم را سیراب نموده مراجع پالیسی ساز را در روند پالیسی سازی بهتر برای آینده ی کشور، یاری رساند.

به آرزوی نجات کامل جهان از شر وبای کرونا و به امید تحقق صلح و ثبات در وطن عزیز ما افغانستان.

ومن الله التوفیق

نصیراحمد نویدی

رئیس مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

د مدیر سریزه

د ۲۰۲۰ کال د ډېرو لپاره نا اټکلېدونکی و. هېڅ چا هم نه وه پټېیلې، چې نړۍ به د کورونا وباء له کبله دومره متضرره کېږي څومره چې وځپل شوه او نه هم چا داسې انګېرله چې د افغان طالبانو او امریکا ترمنځ به د پټو دروازو تر شا د خبرو اترو له اوږدو سلسلو وروسته د دوی ترمنځ په افغانستان کې د سولې راوستلو په تړاو تړون لاسلیک کېږي. خو دا هغه څه و چې پېښ شول.

د کورونا وباء

د چین په وهان ښار کې د کورونا په نامه یو نوی مرض له ځناورو څخه انسان ته خپور شو او اوسمهال یې نه دا چې نړۍ په خپلو منګولو کې نیولې بلکې له حرکته یې هم غورځولې ده. دې نوې وباء له ځان سره د وژلو، قرنطینه، او اقتصادي تاوانونو پرته یو شمېر سازشي نظریو ته هم لاره پرانیسته. له پرمختللو ټولنو نیولې تر پرمختلونکو ټولنو پورې به دغه ویروس په دومره سرعت نه وي خپور شوی لکه څومره چې یې سازشي نظریو د خلګو اذهان اغېزمن کړي دي. دا په خپله ښیي، چې موږ د ویروس په مقابل کې د دفاعي مقاومت له لوړولو څخه ډېر د سازشي نظریو پر وړاندې مقاومت ته هم اړتیا لرو. هو هغه مقاومت چې د ریشنلیزم په نامه پېژندل کېږي.

په بل اړخ کې؛ د کورونا وباء نړیوال نظم تر ګواښ لاندې نیولی دی. د نړیوالو اړیکو چارپوهان او تیوریسینان د کورونا وباء له ختمېدو وروسته نړۍ د کورونا وباء څخه له مخکینۍ نړۍ څخه بېله ګڼي. دا چې دغه وباء به په راتلونکې کې د نړیوالو ترمنځ همکاري زیاته او د امنیت فلسفه به له خپلې کلاسیکي نظامي تعریف څخه رابهره کړي و کنه راتلونکی به یې ځواب کړي؛ خو یو څه چې د دې وباء پرمهال څرګنده شوه، هغه دا چې امریکا د اېبولا مرض پرمهال چې څرنګه نړۍ په خپلې نوښتګرې مشرۍ د همکارۍ لپاره راټوله کړې وه او په بریالیتوب یې ورسره مبارزه وکړه هغه ډول یې د کورونا وباء پرضد نوښتګره مشري او موثره مبارزه ونشوای کړای او داسې یې د امریکا مشري تر سوال لاندې ونیوله. د امریکا له خوا د کورونا پرضد له مشرۍ او مسؤلیت څخه تېښته، د امریکا او اېتلافیانو ترمنځ یې واټن نور هم زیات کړ. هغه هم په داسې مهال چې د امریکا اېتلافي هېوادونه (اروپا) له چین او ایران وروسته په دویم قدم کې سخته وځپل شوه او هلته د ماسکونو او مصنوعي څاه ورکولو ماشینرۍ (وینټيلیټرز) اړتیا حبس کېده. چین دغه تشه محسوسه کړه او دا چې په تېر کې ډېری هېوادونو او لویدیځ د دې توکو په تړاو پر چین متکي وو د چین لپاره یې لاره نوره هم هواره کړه. همدا لامل و چې چین څه ناڅه له یو شمېر آسیایي، افریقایي او اروپایي هېوادونو سره مرستې وکړې او هڅه یې وکړه چې د کورونا پرضد د نړیوالې مشرۍ تشه ډکه کړي. همدا لامل و، چې د ایټالیې ولسمشر وویل: موږ له اروپایي ټولنې تمه شکېدلې او چین ته سترګې په لار یو. دا چې په نړیواله سوداګرۍ کې به

د نسبي برترۍ او يا مطلقې برترۍ تيورۍ پرځای پاتې شي او يا به هېوادونه په هرې برخه کې د خوداکتفايۍ پر لور بېرته وروگرځي يو بېل بحث دی او په راتلونکي کې به د زبرځواکونو پالیسي جوړونکي اغېزمن کړي.

د امنيت د پراخې او هر اړخيزې فلسفې اړتيا بل هغه څه دی، چې زبرځواکونه او واړه هېوادونه به ورته لا متوجه کړي. د ۱۹۸۰ لسيزې په پای کې، هندي امرت سينها، چې په اقتصاد کې يې د خپلو څېړنو له لارې د نوبل جايزه وگټله، او د امنيت او پرمختگ تعريف په پراخولو کې يې رول ولوباوه. وروسته، پاکستاني اقتصاد پوه محبوب الحق د همدې هندي اقتصاد پوه په تعقيب د ملگرو ملتونو د پرمختيا پروگرام لپاره د انساني پرمختگ انډکس جوړ کړ او پرمختگ يې يوازې د اقتصادي ودې يا هم د في کس عايد له زياتېدو سره ونه تاړه بلکې په دې کې يې ټولنيز او روغتيايي شاخصونه هم دننه کړ. همهاله، د نړيوالو اړيکو يو بل تيوريسن بېري بوزان هم د امنيت فلسفه له روايتي فلسفې څخه چې يوازې يې پر نظامي امنيت ټينگار کاوه څخه رابهره کړه او په دې کې يې د نورو په گډون چاپيريالي، ټولنيز او روغتيايي امنيت هم ورگډ کړ. دا چې په نړۍ کې به د کورونا وباء څومره هېوادونه اړ کړي، چې د روايتي نظامي امنيت وراخوا به نورو ناروايتي امنيت ته څومره پاملرنه وکړي د ډېر بحث وړ ده؛ خو يو څه چې له اوسنيو او تېرو ځمکنيو حقايقو برسېره ده، چې نړيوال سياست به په لويو او امنيتي قضاياوو کې همداسې تر ډېره د رياليزم له سياست څخه اغېزمن وي (په ډېرو ورو او نورو غېر امنيتي برخو کې به له لېبراليزم اغېزمن کېږي) او ډېره ستونزمنه ده چې زبرځواکونه او نور هغه هېوادونو چې له محسوسو امنيتي گواښونو سره مواجه وي د هغوی پاملرنه د وسايلو په کمښت کې له نظامي امنيتي تعريف څخه ناروايتي امنيتي تعريف ته واوړي؛ ځکه انساني فطرت د نالمس کېدونکو گواښونو (لکه د کورونا وايروس) په پرتله تر ډېره له لمس کېدونکو گواښونو (لکه جگړه، چاودنې او تروريستي پېښې) وېره لري او ډېرې مهال همدا لمس کېدونکي گواښونه جدي نيسي.

«لويديز کمېدنه»

په ۲۰۲۰ کال کې يوې بلې موضوع چې د لويديځو پاليسي جوړونکي يې اغېزمن کړي او موږ ورته پورته هم اشاره وکړه هغه د امريکا او ايتلافي هېوادونو ترمنځ مخ پر زياتېدونکي واټن ده. له امريکا پرته په نورو لويديځو هېوادونو کې دا ډول جدي اندېښنې ځکه سر راپورته کوي، چې د ډونلډ ټرمپ تر ولسمشرۍ لاندې امريکا د لويديځ په امنيت کې لېوالتيا نه اخلي. ځکه په همدې تړاو د امريکا د بهرنيو چارو وزير مايک پومپيو د ۲۰۱۹ کال په ۱٦ فبرورۍ ويلي و:

«مورږ د لویدیځ د دفاع تضمین نه شو کولای که چېرې زمونږ ملګري (ایتلافیان) پر ختیځ تکیه کوي». دا چې له ختیځ څخه معنی دلته له چین او روسیې سره د اروپا نږدې کېدونکي اړیکې مراد دي او که د ختیځ ارزښتونه؛ تر ډېره معلومه نه ده. خو برسېرن نظرونه ښيي، چې امریکا به له اروپا سره د چین نږدې کېدونکي روابط او د هوواوی G5 ټکنالوژۍ کارول او د روسیې پر غازو د اروپاپانو تکیه مرادوي. په ډېره لېوالتیا سره، د ۲۰۲۰ کال په دویمه میاشت کې، د جرمني میونېخ امنیتي کنفرانس ټول همدې موضوع ته ځانګړی شوی و او د کنفرانس عنوان و: «لویدیز کمېدنه» (.(Westlessnessد دې امنیتي کنفرانس د چمتوکوونکو په آند، لویدیځ له دوو ډولو ننګونو سره مخ دی، چې دا ننګونې بیا داخلي او بهرني دي. په داخلي ننګونه کې، دوی د «لویدیځ» فلسفې له چاودلو اندېښنه لري؛ ځکه د دوی په اند د لویدیځ فلسفه تر ډېره له لېبرالې ډیموکراسۍ، انساني حقونو، آزاد مارکېټ او په نړیوالو انستیتونو کې له نړیوالې همکارۍ څخه جوړه بولي او دغو ارزښتونو ته ګواښ بیا تر ډېره د لویدیځ دننه پاپولیزم او پاپولیستي خوځښتونو او د یو شمېر سپین پوستو نژادي تبعیض بولي. په بهرنۍ ننګونه کې؛ د نړېوال لېبرال نظم ځپل کېدل ګڼي، په نورو هېوادونو کې د بشري لاسوهنو تر نامه لاندې کمې مداخلې بولي ځکه د دوی په آند د لویدیځ دننه د لویدیځ ارزښتونو بحران د دې باعث شوي چې په بهرنۍ نړۍ کې خونړۍ او خشونت آمیزه بڼه لري. دا چې نړۍ به د لویدیځ د بشري لاسوهنې ((Human Interventionیا د خوندیتوب مسؤلیت ((Responsibility to Protectله کبله ډېره سوله ییزه او باامنه وي، که له دې پرته؛ ډېره جنجالي او د بحث وړ قضیه ده؛ ځکه په بوسنیا او هریګزونیا کې؛ د لویدیځ دې تګلارې مثبته پایله ورکړې وه. خو په عراق، لیبیا او سوریه کې یې پایلې تر ډېره مثبتې راونه وتلې، او یو بحران پر بل ناوړه بحران پښه واړوله. د دې ترڅنګ؛ د چین له خوا د لویدیځ د نړیوال لېبرال نظام د یو شمېر نړیوالو انستیتونو په مقابل کې د یو شمېر متبادلو انستیتونو جوړونه بل هغه څه دی، چې دوی یې خپل نظم ته ګواښ بولي. دا چې د نړۍ یو شمېر هېوادونو، سیمو او ستونزو په تړاو د دوی څه نظرونه وو، له عنوانونو یې اندېښنې څرګندې برېښي. د بېلګې په توګه:

د امریکا متحده ایالات؛ وېشلي به دربېرو؟

چین؛ لاسوهونکی سلطنت

روسیه؛ تېر ایستونکی دولت

اروپا؛ د اروپايي ستوري مسابقه

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

د امریکا-چین سیالۍ له کبله وېشلې نړۍ

نننۍ نړۍ او راتلونکو څو لسیزونو کې به د امریکا او چین ترمنځ سیالي نوره هم ارتېړي او د ډېرې هېوادونو بهرنۍ چارې به اغېزمنې کړي. د امریکا او چین ترمنځ نننۍ سیالي همغه د پخواني یوناني مورخ په توسیدیدیز دام کې په ښه توگه خلاصه کېږي، کله چې هغه د پنوپولیسین جگړې په تړاو ولیکل، چې د ایتهنز راپورته کېدنې په سپارټا کې اندېښنې وپارولې. همدا لامل دی، چې ډېری مهال د راپورته کېدونکي ځواک او پرځای ځواک ترمنځ سیالي تر ډېره پر جگړو بدلون موندلی دی. گراهم ایلیسن چې د هارورډ پوهنتون استاد دی او د توسیدیدیز دام اصطلاح اختراع کوونکی دی، په خپل کتاب کې له ۱۵۰۰ څخه تر اوسه دا ډول قضیې څېړلي او دې پایلې ته رسیدلی چې له ۱۶ بېلگو څخه یوازې ۱۲ د راپورته کېدونکي ځواک او پرځای ځواک ترمنځ پر جگړو اوښتې دي (له څلورو استثناوو څخه یوه مشهوره استثنی د امریکا او انگلستان ده، چې کله امریکا د انگلستان مقام وننگاوه نو دا پر جگړې وانهووښت). خو پوښتنه زیږي، چې ولې امریکا د ۱۹۷۰مې لسیزې راپدیخوا، په نړۍ کې د چین د ادغام او په راپورته کېدنه کې رول ولوباوه. یو شمېر شنونکي، دا د سړې جگړې پرمهال د کمونیستي بلاک دننه د چین او شوروي اتحاد رقابت ته گوتڅنډنه کوي چې امریکا له دې حالت گټه واخیستله څو شوروي اتحاد نور هم منزوي او مهار کړي. د امریکایي ولسمشر ډونلډ ټرمپ یو مشاور چې په امریکا کې د چین پېژندونکي په توگه نومیالی دی په ۲۰۱۶ کال کې په دې تړاو د ۱۰۰ کلونو ځغاستنې تر نامه لاندې کتاب ولیکه او پکې یې استدلال وکړ چې د چین له راپورته کولو د امریکا یوه موخه دا وه چې چین به په تدریجي توگه د مارکېټ اقتصاد او لېبرالې ډیموکراسۍ پر لور سوق کړي او په دا ډول به په نړېوال لېبرال نظم کې مدغم شي. خو د ده په اند د امریکا دا ډول انگېرنې غلطې راوختلې. ځکه چین په نړیواله کچه د امریکا لرې کول او پرځای یې د ځان میخولو پټ پلان لري. هر څه چې وي وي به؛ خو چین اوسمهال په سمه معنی د امریکا رقیب دی او امریکا هم اوس د چین له راپورته کېدا وېره لري.

افغان حکومت؛ د امنیت په تلاش کې

په تاریخي توگه د افغانستان بهرنۍ سیاست تر ډېره د بهرنیو مرستو پر راټولونې، د نړیوال سیاست په قطبي کېدو کې پر ناپېیلتوب او له ټولو اړخونو څخه پر گټه اخیستنې راڅرخېږي. دا تر ډېره له دې ځایه هم منشې اخلي، چې په افغانستان کې له یو شمېر حکومتونو سره دا ډول فکر وه چې هېواد باید د زبرځواکونو له سیالۍ څخه وژغورل شي او ترڅنگ یې د حکومت د خوندي کولو او بقا خبره وه. دا ډول چلند د ۱۹مې پېړۍ په لویه لوبه او ۲۰مې پېړۍ په سړه جگړه کې وشول او اوس هم په ۲۱مه پېړۍ کې ترسره کېږي (د ۲۱مې پېړۍ پېل له تېرو پېړیو سره یو توپیر درلود چې دغه مهال نړۍ یو قطبي وه او د حامد کرزي تر مشرۍ لاندې حکومت هم له همدې قطب سره پرمخ ولاړل). اوسنی (۲۰۲۰) حالت هم کوم استثنایي حالت نه دی. په دې وخت کې هم، افغانستان د بهرنیو مرستو په

تلاش کې دی څو خپل امنیتي لګښتونه پوره کړي او پای له ۲۰۰۱ کال راهیسې د جوړ شوي نظام بقا پر داسې مهال تضمین کړي، چې امریکا او طالبانو په افغانستان کې د سولې راوستلو په تړاو تړون لاسلیک کړی او له مخې به یې امریکا تر ۱۴ میاشتو پورې په بشپړه توګه له افغانستانه ووځي.

د ملي یووالي حکومت پرمهال د افغان حکومت امنیتي تګلاره تر ډېره له افغان طالبانو سره پر جګړې منحصره وه او له اوله د افغان ولسمشر اشرف غني پالیسي په لاندې ټکو کې راټوله وه:

لومړی؛ له لویدیځو هېوادونو سره د اړیکو بیا جوړونه: د حامد کرزي په دویمه دوره کې چې د افغان حکومت او امریکا ترمنځ اړیکې خرابې شوې وې د ملي یووالي حکومت د دورې په لومړیو کې د دا ډول اړیکو بیا رغتښتنه وشوه. د حکومت ۲۴ ساعتونو دننه له امریکا او ناټو سره امنیتي تړونونه لاسلیک شول او بهرنیو ځواکونو ته د شپنیو عملیاتو اجازه بیا ورکړل شوه. د دې ترڅنګ افغان حکومت په دې ټوله دوره کې د بهرنیانو له خوا د ملکیانو په نښه کولو هم خاموش پاتې شو.

دویم؛ د تروریزم پر وړاندې د سیمه‌ییزې اجماع رامنځته کول: له امریکا سره د اړیکو د بیا جوړونې پسې سمدستي، افغان ولسمشر اشرف غني په خپل نارسمي سفر سعودي ته ولاړ او بیا په خپل لومړني رسمي سفر چین ته ولاړ. ورپسې افغان ولسمشر پاکستان، ایران، ترکمنستان او ان روسیې ته هم سفرونه وکړل څو د تروریزم پرضد یوه سیمه‌ییزه اجماع رامنځته کړي. له دې دریځ څخه د افغان حکومت تمه وه، چې پاکستان به وهڅوي څو په افغان سوله کې رېښتینی او صادقه رول ولوبوي. د سیمې هېوادونو ته وروښیي چې هېواد کې روانه جګړه د سیمې په خېر نه ده او همدغه راز د سیمې هېوادونه له افغان دولت سره په امنیتي برخو کې همکاری ته هم جلب کړي.

دریم؛ د جګړې د دوام په تړاو مذهبي فتوا د افغان طالبانو پرضد استعمالول: افغان حکومت څو ځله هڅه وکړه چې په هېواد کې روانه جګړه له مذهبي اړخه منزوي کړي. په دې تړاو یې په کابل کې د علماوو یو کنفرانس راوباله او دغه راز په اندونیزیا کې یې هم د علماوو یو کنفرانس ته زمینه جوړه کړه.

خو افغان طالبان د ملي یووالي حکومت د دې ستراتېژۍ پر وړاندې چوپ پاتې نه شو. د امنیتي تړون د لاسلیکولو په لومړنیو دوولسو ورځو کې په هېواد کې ۹ زوروري چاودنې وشوې (افغان طالبانو د یو شمېر چاودنو مسؤلیت واخیست او د نورو یې رد کړ). ترڅنګ یې د اسلامي همکارۍ سازمان د علماوو غونډه هم رد کړه چې له کبله یې بیا هغه مهال دا ډول جوړېدونکې ناسته ترسره نه شوه او دغه راز د اشرف غني د سیمې ییزې اجماع پرضد افغان طالبانو د سیمې له هېوادونو په تېره بیا ایران، چین او روسیې سره خپلې اړیکې وساتلې.

په بل اړخ کې، له کله چې د افغان طالبانو او امریکا ترمنځ د سولې د راوستلو په تړاو د تړون نهايي کولو پر لور روان و، نو له همغه مهاله راهیسې د اشرف غني تر ولسمشرۍ لاندې د افغان حکومت د امنیت په تړاو پالیسي په لاندې مواردو کې خلاصه کېدای شي:

لومړی؛ په امنیتي ځواکونو بیا سمبالول؛ کې پر ځوانانو او په تېره بیا پر ځانګړيو ځواکونو او هوايي ځواکونو ډېرې اتکاء. له تېرو کلونو راهیسې تر اوسه د کمانډو ځواکونو شمېره دوه چنده شوې او د هوايي ځواک شمېره هم درې چنده شوې. له دوو زرو زیات جنرالان او ډګروالان تقاعد شوي دي او د امنیتي ځواکونو رهبري تر ډېره د هغو ځوانانو په لاس کې لویدلې، چې خپل ماشومتوب یې په افغان جهاد او کورنۍ جګړو او بلوغ یې له ۲۰۰۱ کال وروسته نظام کې تېر شوی دی.

دویم؛ د جګړې لګښتونه کمول او پر داخلي عوایدو تکیه؛ له کله چې د امریکا ولسمشر ټرمپ په افغانستان کې د امریکا پر جنګي ستراتېژۍ نیوکې پیل کړي، له همغه مهاله راهیسې افغان حکومت هڅه کړې، څو د جګړې لګښتونو کمولو پر طرحو کار وکړي او څه ناڅه د ټرامپ اداره اغېزمنه کړي. د دې ترځنګ، دا چې په امنیتي برخه کې، پر داخلي عوایدو هم تکیه وکړي. د افغانستان د امنیتي ځواکونو د ۵ میلیاردو ډالرو له لګښتونو څخه ۵۰۰ میلیون ډالر لګښتونه افغان حکومت په تېرو کلونو کې ورکړي؛ نور یو میلیارډ ډالر د ناټو په تېره بیا د اروپايي ټولنې او پاتې نور د امریکا له خوا ورکول کېږي. په تېرو څو میاشتو کې، چې کله د امریکا له خوا پر ولسمشر اشرف غني د امنیتي یو میلیارډ ډالرو مرستې له یو ټولشموله حکومت جوړولو سره ونښلول شو، افغان حکومت هڅه وکړه، چې له خپلې بودیجې څخه یو میلیارډ ډالر افغان امنیتي ځواکونو ته ځانګړې کړي.

دریيم؛ د امنیتي لګښتونو په تړاو د مالي مرستو لټون؛ د قطر او سعودي-عربي متحده امارات ترمنځ د سیالۍ له کبله او له سعودي-اماراتو څخه د قطر پر لور د افغان طالبانو تمایل هغه څه و چې افغان حکومت یې له سعودي او عربي متحده اماراتو سره د پخوانیو حکومتونو په پرتله د ملي یووالي حکومت پرمهال ډېر نږدې کړ. د دې ترځنګ، په سعودي کې د محمد بن سلمان او د محمد بن سلمان د مډرنېزم پدیدې راتګ هم سعودي-امارات او افغان حکومت پر یوې خوا کړل. د یو امریکايي امنیتي مسؤل په حواله چې د امریکا کانګرس ته یې د افغانستان د امنیتي حالت په تړاو وینا واوروله، افغان حکومت له دغوو دوو هېوادونو سره پر دې خبرې کوي، څو په مالي توګه له افغان امنیتي ځواکونو څخه ملاتړ وکړي. اوس چې افغان طالبانو او امریکا له افغانستانه د خپلو پوځیانو د ویستلو په تړاو تړون لاسلیک کړی، شونې ده، چې افغان حکومت به د مالي مرستو په تړاو خپل لاسونه نورو هېوادونو ته هم وغځوي، په تېره بیا همدې خلیج چې یادونه یې وشوه او اروپايي ټولنې ته، چې په ټوله کې یې له امریکا سره اختلافات رامنځته شوي او په افغانستان کې هم د امریکا له نوې تګلارې سره اختلاف لري.

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

د افغانستان پورتنۍ امنیتي پالیسي له یو شمېر ننګونو سره هم مخ ده:

لومړی؛ دا چې په افغانستان کې روانه شل کلنه جګړه د ټکنالوژۍ او هوایي ځواک پرمټ قابو نه شوه آیا ممکنه ده چې د امنیتي ځواکونو د ځوانولو او د کمانډو او هوایي ځواک په زیاتولو سره به د جګړې په ډګر کې څه لاسته راوړنې ترلاسه کړای شي؟ شاید د افغان حکومت

دویم؛ دا چې د کورونا وباء او تېلو نرخونه ولیدلي نو دې حالت د خلیجي هېوادونو او لویدیځ اقتصاد هم ځپلی دی. اوس ممکنه ده چې په داسې یو وضعیت کې به دغه هېوادونه دې ته چمتو وي، چې په راتلونکي کې هم له افغان امنیتي ځواکونو ملاتړ وکړي؟ د افغان حکومت لپاره یوه بله جدي ننګونه ده.

درېیم؛ د کورونا وباء د افغانستان اقتصاد هم اغېزمن کړی او دا تر ډېره ناممکنه برېښي، چې د افغان امنیتي ځواکونو لګښتونه له دې ځایه پوره کړای شي.

اوسنیو حالاتو ته په کتلو، موږ پتېیلی شو، چې افغان حکومت شاید تر یو کال پورې نور هم په دې موخه صبر شي، چې یا په امریکا کې د اداري بدلون رامنځته شي او یا هم د ټرمپ له ولسمشرېدو وروسته د افغانستان په تړاو د هغه تګلاره بدلون ومومي. له دې وړاندې، د افغانستان په بهرني او امنیتي تګلارو کې د یوه ژور بدلون تمه له امکانه لرې برېښي.

د سولې بین الافغاني خبرې اترې

په افغانستان کې د دوامداره سولې او امنیت لپاره یوازینۍ لاره د بین الافغاني سولې خبرې اترې دي، چې باید د درېیو ډولو لوریو ترمنځ ترسره شي: افغان طالبان، افغان حکومت او غیر طالب او غیر حکومتي ډلې او ملي شخصیتونه. دا خبرې اترې هغه مهال بریالۍ کېدای شي، که د افغان طالبانو او افغان حکومت په تړاو انګېرنې بدلون ومومي. که څه هم پر افغان طالبانو او افغان حکومت د پاکستان او امریکا اغېزې جوتې دي خو بیا هم، نه هم افغان حکومت د امریکا لاسپوڅی دی او نه هم افغان طالبان د پاکستان.

د افغان تاریخ د وروستیو لسیزو لوست هم همدا دی، چې هر مهال د سولې بین الافغاني خبرې اترې ناکامې شوي هېواد یې د یو نوي بحران پر لوري بیولی دی او جګړه پکې تم شوې نه ده. له بده مرغه د تېرو څلورو لسیزو په تاریخ کې یوازې په یوه موقع کې واک په سوله ییزه توګه بل ته انتقال شوی دی. په نورو حالاتو کې واک یا د کودتاوو له لارې (د سرطان او ثور کودتاوې) او یا هم د بهرنیو په فشار بل ته سپارل شوی دی (له ببرک کارمل څخه ډاکتر نجیب ته د واک انتقال) او یا هم د جګړو له لارې ترلاسه شوی دی (افغان مجاهدین او افغان طالبان). د دې ترڅنګ، له افغانستانه د شورویانو له وتلو وروسته، د مجاهدینو خپل منځي جګړې او د ډاکټر نجیب سره د سولې خبرو اترو نه

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

شتون هېواد د خونړۍ کورنۍ جګړې خولې ته ټېل واهه. دا ځل یوازینی هغه څه چې په هېواد کې دوامداره سوله او امنیت ټېنګولای شي هغه د سولې بین الافغاني خبرې اترې دي.

د تحلیل اوسنۍ ګڼه؛ مننه او درناوی

دکرونا په وجه قرنطین او اوسنی وضعیت ته په کتو سره، د تحلیل مجلې اوسنی ګڼه په استثنایي توګه په ډیجیټل بڼه خپروو. په دې ګڼه کې ټولې ( ) مقالې د بهرني سیاست څخه نیولې تر کورني سیاست، ښه حکومتولۍ، تاریخ او سیاسي-نظامي ډلو پورې راغلي دي. په دې ګڼه کې له دې جملې څخه ( ) داسې مقالې هم شته دي چې د نړیوالو اړیکو او سیاسي حقوقو د ماسټرۍ محصلینو زده کړیالانو لیکلي. موږ دا مقالې په دې موخه خپروو، څو په خپلو ملي ژبو کې د خپلو زده کړیالانو ترمنځ د نړېوال سیاست په تړاو څېړنې او تحلیلونه دود کړو.

په پای کې موږ له ټولو هغو لیکوالانو او څېړونکو د زړه له کومې مننه کوو، چې د تحلیل ژورنال اوسنۍ ګڼه یې په خپلو ارزښتناکو لیکنو ونازوله، او وخت ناوخت یې زموږ پوښتنو کروېږنو ته په سړه سینه ځوابونه وویل. دغه راز هیله لرو، چې دوی به له تحلیل ژورنال سره خپله قلمي همکاري تلپاتې وساتي او داسې به د هېواد په دولت-جوړونه کې مرستندویه واقع شي.

درناوي

احمد بلال خلیل

د تحلیل ژورنال مسؤل مدیر

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

سیمه او نړۍ

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

افغانستان و عرب های افغان

وحید مژده[1]

خلاصه:

د نړیوال سیاست په ادبیاتو کې بهرني جنګیالي یوه نوې پدیده ده، چې له سړې جګړې راپدیخوا ورته په اکاډمیک ډګر کې پرې بحثونه شوي دي. د افغان عربانو اصطلاح هم د بهرنیو جنګیالیو له دې پدېدې سره تړل شوې ده.

د افغان عربانو اصطلاح په عمومي توګه هغو افغانانو ته وکارول شوه، چې د شورویانو پر ضد جګړه کې دوی تر ډېره له عربي نړۍ افغانستان او پاکستان ته د افغان جهاد لپاره رارهي شول. د افغان عربانو اصطلاح یوازې هغو عربانو ته نه کارول کېږي، چې په افغان جهاد کې په وسله والې مبارزه کې ښکېل و، بلکې نورو هغو افغان عربانو ته هم راجع کېږي، چې په غېر جنګي برخو لکه بشري مرستو، تعلیم، روغتیا او مطبوعاتو په برخه کې دخیل وو.

دا چې افغان عربان څوک دي، افغانستان ته کله او څرنګه راغلل، د دوی مرکزي لوبغاړي او کریزماتیک شخصیت څوک و(عبدالله عزام)او هڅې او افکار یې څه وو؟ د افغان عربانو په تړاو د افغان مجاهدینو د بېلابېلو ډلو دریځ څه وو، او د دوی او افغان مجاهدینو ترمنځ د اختلافاتو عمده ټکي څه وو؟ په دې مقاله کې شهید وحید مژده هڅه کړې، چې دا پوښتنې د خپلې میداني څېړنې او د مخامخو معلوماتو پر مټ ځواب کړي.

کیلي: افغان جهاد، افغان عربان، عبدالله عزام، افغان مجاهدین، القاعده، اسامه بن لادن

عرب های افغان نامی است که به مجاهدین عرب که در جهاد افغانستان شرکت کردند داده شده است. آنها در تحولات حدود سه دههء اخیر کشور ما نقش قابل توجه داشتند. در دوران جهاد، هزاران تن از آنان به افغانستان آمدند، جنگیدند و تعداد زیادی از آنان به شهادت رسیدند یا زخمی و معلول شدند. پس از سرنگونی رژیم کمونیستی، بسیاری از آنها مجال بازگشت به کشورهای شان را بدست نیاوردند و مجبور شدند تا در افغانستان و یا پاکستان بمانند و از آن به بعد در رسانه های غربی و عربی عرب های افغان نامیده شدند.

بعضی از آنان در جنگ های مجاهدین پس از سرنگونی رژیم نجیب نیز سهم داشتند.

---

[1] - استاد احمد وحید مژده یکی از چهره های تابناک ژورنالیزم معاصر افغانستان بود که متأسفانه به تاریخ ۲۹ عقرب ۱۳۹۸ هـ ش به شکل ناجوان مردانه در دروازه مسجدی در شهر کابل به شهادت رسانیده شد. وی در رابطه به حرکت های اسلامی و گروپ های مسلح جهادی؛ معلومات دقیقی داشت و از جملهء صاحب نظران درین عرصه بود. آقای مژده از 7 جدی 1387 هـ ش سلسله ای از مقالات تحت عنوان "افغانستان و عرب های افغان" طی 20 قسمت جهت نشر در روزنامه انصاف و خبرگزاری صدای افغان نوشته بود. اینک بخشی ازین مقالات را که بی ارتباط به اوضاع جاری کشور ما نیست، به عنوان یاد بودی معنوی از شهید مژده، با ابراز تشکر از روزنامه انصاف و خبرگزاری صدای افغان باردیگر به چاپ می رسانیم. امید است که مورد استفادهء خوانندگان قرارگیرد.

از سال 1993 م که انفجار های زهران در عربستان سعودی موجب کشته شدن تعدادی از سربازان امریکائی شد، نام عرب های افغان به عنوان یک خطر در خارج از مرزهای افغانستان مطرح گردید واز سال 1995 م به بعد امریکا در صدد دستگیری اسامه بن لادن برآمد که رهبر این گروه خوانده می شد. اعضای این گروه که از سال 1996 م به بعد از حمایت طالبان در افغانستان برخوردار شدند، متهم بدست داشتن در واقعهء یازدهم سپتامبر در امریکا شدند و به همین بهانه امریکا به افغانستان حمله ور گردید و با سرنگونی رژیم طالبان، جنگ خونین دیگری در افغانستان آغاز شد.

این جنگ جویان چگونه به افغانستان آمدند و چرا در افغانستان باقی ماندند؟ آیا این کار ناشی از تمایل آنان بود یا شرایط، این انتخاب را بر آنان تحمیل کرد؟ چگونه آنان مبدل به سرسخت ترین جنگ جویان جهان شدند و چه می خواهند؟ این نقش قلم تلاشی است برای جواب به این سوالات.

کودتای کمونیستی هفت ثور1357 هـ ش در افغانستان و سپس سرنگونی سلسله شاهنشاهی در ایران از وقایع بسیار مهم نیمهء دوم قرن بیستم بود. این دو واقعه، شکست برای امریکا و غرب و پیروزی مهمی برای اتحاد شوروی تلقی گردید .

امریکا و غرب با این شکست، خود را در منطقهء بسیار مهم جهان از نظر منافع استراتژیک سخت آسیب پذیر یافتند. مشکل دیرینه میان اعراب واسرائیل و حمایت غرب از رژیم اشغال گر قدس از یک طرف و همسوئی منافع امریکا با رژیم های ضد مردمی در جهان عرب فرصت مساعدی در اختیار اتحاد شوروی قرار داده بود تا از احساسات ضد غربی توده های عرب استفاده نماید و منطقی به نظر می رسید تا منافع غرب را در خاور میانه به چالش بکشد.

شاه به عنوان ژاندارم منطقه از صحنه حذف شده بود و فقط پاکستان باقی مانده بود که امیدی برای امریکا و جهان غرب در این منطقه از جهان به شمار می رفت اما این کشور نیز از خطر شوروی در امان نبود. لااقل در صوبهء سرحد یک حزب وجود داشت که با رژیم جدید در افغانستان رابطهء نزدیک وحسنه برقرار نموده بود ورهبران آن در کابل در تبعید بسر می بردند. غیر از نشنل عوامی پارتی که رهبر معنوی اش خان عبدالغفار خان از سال ها قبل در کابل مسکن گزین شده بود، عده ای از رهبران بلوچ مخالف دولت پاکستان از قبایل«مری»و«منگل»و«بزنجو»نیز در کابل بسر می بردند. بلوچ های پاکستان که در دوران زمامداری ذوالفقار علی بوتو به کمک نظامی شاه ایران سرکوب شده بودند نیز از به قدرت رسیدن کمونیست ها در افغانستان و سرنگونی شاه درایران شادمان بودند. بنابراین دو ایالت هم سرحد با افغانستان وضع مساعدی از نظر امریکا نداشتند وآسیب پذیر بودند.

در مقابل پاکستان نیز مهمان دار جمعی از رهبران نهضت اسلامی افغانستان بود که در سال 1354 هـ ش با قیام در پنجشیر، بدخشان، لغمان و بعضی نقاط دیگر، شکست خوردند و به پاکستان پناه آوردند.

دو کشور همسایه پناهگاه مخالفین دولت های همدیگر بودند. طبیعی بود که باید رقابتی میان دو کشور بر سر استفاده از این مخالفین علیه همدیگر به میان می آمد.

به نظر می رسد که روس ها در همان آغاز به این مسئلهء مهم توجه کردند. در سندی که از سفارت امریکا بعد از اشغال آن توسط دانشجویان مسلمان پیرو خط امام در تهران بدست آمد و بعدا در اسناد لانهء جاسوسی به چاپ رسید مشخص شد که کسانی که به گمان اغلب از آلمان شرق بوده اند در ایالت بلوچستان پاکستان با سران قبایل بلوچ در تماس شده و شاید اسلحه هم به آنان توزیع کرده باشند.

نقطهء ضعف دیگر پاکستان مناطق قبایلی این کشور بود. مردم این مناطق در طول قرن ها از سلطهء حکومت های مرکزی به دور بوده اند و حتی در دوران سلطهء انگلیس بر هندوستان، این مناطق خود مختاری خود را حفظ کردند که پس از تقسیم نیم قاره به دو کشور هند و پاکستان نیز مناطق قبایلی هرچند بخشی از پاکستان به شمار آمدند اما هنوز هم به شیوهء دوران سلطه انگلیس بر نیم قارهء هند اداره می شوند. اختلاف سرحدی میان افغانستان و پاکستان و حمایت اتحاد شوروی از افغانستان در این منازعه، می توانست زمینهء خوبی برای کار در مناطق قبایلی باشد.

مخالفین که هرکدام در کشور مقابل پناه گرفته بودند از نظر ایدئولوژیکی با هم در صف مخالف قرار داشتند. افغان های پناه گرفته در پاکستان اسلام گرا و خواستار به میان آمدن یک حکومت اسلامی در کشور شان بودند. آنها نظام داود خان را به این دلیل مستحق سرنگون شدن می دانستند که با کمونیست های ملحد سر سازگاری داشت و نهضت اسلامی را سرکوب کرد. آنها هرگونه قومیت گرائی و ملی گرائی را مردود می شمردند و از نظر تئوریک و شعاری خواستار مطابقت قلمرو ایدئولوژیک با قلمرو جغرافیائی در جهان اسلام بودند. به این ترتیب نه تنها کمک های مادی کشورهای اسلامی چون پاکستان وعربستان سعودی به مجاهدین افغان توجیه می شد بلکه شرکت هزاران جنگ جوی عرب در جهاد افغانستان نیز بخشی از برنامهء کمرنگ شدن مرزها میان جهان اسلام تلقی می گردید که از برکت جهاد افغانستان تحقق یافته بود.

در مقابل، مخالفین دولت پاکستان در افغانستان بیشتر گروه های قومیت گرا بودند که فقط به منافع قومی خود شان نظر داشتند. آنها در ابتدا شاید صادقانه قصد داشتند تا به خاطر رسیدن به این هدف با دولت کمونیستی در افغانستان کار کنند اما اختلافات داخلی کمونیست ها در افغانستان که بیشتر رنگ وبوی قومی

داشت، این رهبران را از رژیم جدید در افغانستان دلزده ساخت. خلقی ها که بیشتر پشتون تبار بودند، با پشتون ها و بلوچ های پاکستان رابطهء بهتر داشتند اما با به قدرت رسیدن پرچمی ها، این رابطه ضعیف تر شد.

اختلافات میان خلق و پرچم فرصت بسیار مساعدی را از دست اتحاد شوروی گرفت. این اختلاف عامل مهم در مداخلهء مستقیم و حملهء ارتش سرخ به افغانستان بود .

در پاکستان رهبران مذهبی این کشور با صدور فتوا به نفع مجاهدین افغان، از مردم پاکستان خواستند تا به حمایت مجاهدین برخیزند و با مهاجرین افغان رویه ای همانند انصار مدینه درصدر اسلام داشته باشند. فتوای جهاد که به این شکل صادر شد، به این جنگ خصلت مذهبی بخشید. تجربهء تجاوز اتحاد شوروی به کشورهای همسایه اش نشان از اشغال دایمی داشت اما عمل کردهای ضد اسلامی کمونیست های افغانی در وسعت گرفتن دامنهء جهاد موثر افتاد به حدی که شوروی برای کنترول اوضاع مجبور به مداخلهء مستقیم نظامی و اعزام نیرو به افغانستان شد. مقاومت ادامه یافت و برای امریکا فرصت مساعد برای گرفتن انتقام شکست جنگ ویتنام از اتحاد شوروی فراهم آمد.

عبدالله عزام

از شهید عبدالله عزام به عنوان سردار مجاهدین عرب در افغانستان نام برده شده است. او بود که از سال 1980 م زمینهء ورود هزاران جوان عرب به صف جهاد افغانستان را فراهم آورد. از آنجائی که نظریات عزام را در به میان آمدن القاعده و منهج فکری این جریان دارای نقش و اثر می دانند، لازم است به نظریات وی که تاکنون به آن کمتر پرداخته شده است نظری بیاندازیم.

عبدالله عزام یک فلسطینی بود. او در سال 1941 م در جنین واقع در فلسطین اشغالی به دنیا آمد. در اردن و سوریه درس خواند واز الازهر در مصر دکتورا گرفت و در جنگ شش روزهء اعراب واسرائیل در صف داوطلبان اخوان المسلمین شرکت کرد. او در دوران تحصیل در مصر با سازمان اخوان المسلمین آشنا شد و به این سازمان پیوست و تا آخرین دم حیات در سال 1989 م به پیمان خویش با این سازمان وفادار ماند.

عزام در ابتدا در یک جمعیت خیریه عرب در پیشاور برای کمک به مهاجرین مشغول کار شد اما بعدا خود تشکیلات مستقلی را به نام(مکتب الخدمات)اساس گذاشت که با همکاری احزاب جهادی در پیشاور به مجاهدین و مهاجرین کمک می کرد. عزام که سخنران توانا و نویسندهء چیره دست بود، در تشویق جوانان عرب به شرکت در جهاد افغانستان سهم بزرگ ایفا کرد. او در این راه از کمک دولت های عرب برخوردار شد که مشتاق صدور جوانان پرشروشور و انقلابی از کشور های شان به نقطه ای دور از مرزهای جهان عرب بودند.

فعالیت های عزام اگر از یک طرف در جلب توجه جهان عرب به جهاد افغانستان موثر افتاد، از جانب دیگر رژیم های محافظه کار عرب را از شر عناصری که می توانستند در داخل کشورهای شان مشکل آفرین باشند نجات داد و از همه مهم تر این کار موجب کمتر شدن توجه اعراب به مسئلهء فلسطین شد و به همین دلیل وی مورد انتقاد بعضی از گروه ها در جهان عرب مخصوصا فلسطین قرار گرفت.

عزام می گفت که راه نجات فلسطین جهاد اسلامی است. او به این باور نبود که راهی را که سازمان فتح می پیماید به تاسیس کشور مستقلی برای فلسطینی ها منجر گردد. عزام در بنیان گذاری جنبش اسلامی حماس در فلسطین نقش مهم داشت.

در سال 1989 م همزمان با تأسیس جنبش حماس کتابی تحت عنوان(حماس، الجذر و تاریخیه و المیثاق)نوشت. تاثیر فکری عزام وشخصیت هائی چون عزام در میثاق حماس مشخص است. در مادهء دوم از منشور حماس آمده است:

حرکت مقاومت اسلامی یکی از جناح های اخوان المسلمین در فلسطین است. حرکت اخوان المسلمین یک تنظیم در سطح بین المللی و بزرگترین تنظیم اسلامی در عصر حاضر است ...

نگاهی به اندیشه های عبدالله عزام

کتاب هائی که عزام در آن روزگار نوشت مخاطب های خاص خود را داشت که نشان از برنامهء وی برای جهان اسلام دارد. هدف از نوشتن این کتاب ها روشن ساختن اذهان جوانان عرب در مورد اهداف غرب در جهان اسلام بود. در این کوتاه سخن به بعضی از کتاب های وی بصورت مجمل اشاره می شود.

عزام در کتاب خود بنام(خط تحول اسلامی)در طول تاریخ از دسایس غرب علیه جهان اسلام سخن می گوید. به باور وی غرب در آغاز با شمشیر علیه اسلام قیام کرد که آن دورهء جنگ های صلیبی بود. اما در این معرکه به پیروزی دلخواه یعنی نابودی اسلام دست نیافت.

دومین حربهء غرب علیه اسلام تلاش در جهت تضعیف فرهنگ اسلامی بود که عزام آن را تلاش غرب برای نابودی تدریجی اسلام و مسلمین می داند. وقتی به کارنامهء عبدالله عزام در دوران جهاد افغانستان نظر می اندازیم، وی را مرد صاحب نبوغی می یابیم که برای رهائی جهان عرب از چنگ استعمار غرب دارای یک برنامهء بسیار دقیق و حساب شده بود. او می خواست از جهاد افغانستان و مجبوریت جهان غرب به نفع یک حرکت رادیکال در تمام جهان عرب علیه امریکا و اسرائیل بهره بگیرد.

سخنی از مسئول امور آموزش و پرورش در هند(لورد میکالی)انگلیسی نقل می کند که روشن ترین تعریف از تلاش در جهت خود بیگانه ساختن مسلمانان است: لازم است تا جامعه ای به میان آید که رابط میان ما و ملیون ها رعایای بریتانیای کبیر(در هندوستان)باشد این جماعت از نظر خون و نژاد هندی است اما از نظر طرز فکر و ذوق و گرایش و زبان کاملا انگلیسی.

عزام این مرحله از تلاش غرب را مرحلهء انتقال جوامع اسلامی به علمانیت و جدائی دین از سیاست می داند که کسانی چون مصطفی کمال اتاتورک نمایندهء این دوره در جهان اسلام اند.

مرحلهء سوم که مخصوصا بعد از حملهء ناپلیون به مصر آغاز می شود از نظر عزام دورانی است که مفکورهء ملی گرائی رواج می یابد و میان مسلمانان فاصله ایجاد می کند سرزمین بزرگ خلافت اسلامی توسط مرزها به کشورهای کوچک تقسیم می شوند و هرکشوری از خود تاریخ و افتخاراتی به میان می آورد. غرب زده ها توسط استعمارگران در این کشور ها به قدرت می رسند و گاهی هم قدرت میان این عناصر بوسیلهء کودتا ها دست بدست می شود که بازهم استعمارگران در آن نقش دارند.

عزام به دلایل متعدد ثابت می سازد که اولین کسانی که مسئلهء ناسیونالیسم عربی را مطرح کردند و آن را به شکل یک مکتب سیاسی به جهان عرب عرضه نمودند عیسوی ها بودند.

نجیب عازوری یک مسیحی از اهل شام در سال 1904 م یک سازمان ناسیونالیستی عربی را برای آزادی سوریه و عراق از سلطهء امپراتوری عثمانی بوجود آورد.

عازوری را آغازگر مفکورهء ناسیونالیسم عربی می خوانند که مفکورهء وی موجب به میان آمدن کنفرانس پاریس در سال 1913 م گردید. او در فرانسه مجله ای را بنام استقلال عربی نشر می کرد.

عزام آغاز حرکت های ناسیونالیستی در جهان عرب و به میان آمدن جمعیت اتحاد و ترقی در ترکیه را دسایس استعمارگران می داند که هدف از آن از نابودی خلافت و به میان آوردن حکومت های ملی بود تا استعمار بتواند بر هرکدام از آنان به سهولت مسلط گردد.

اندیشهء ناسیونالیسم عربی را احزابی به عنوان ایدئولوژی پذیرفتند که می خواستند اسلام را از حیات عملی مسلمانان جدا سازند. عزام حزب بعث را بزرگ ترین این احزاب می داند.

حزب بعث عربی اشتراکی از اتحاد دو حزب به میان آمد: حزب بعث عربی که بنیان گذاران آن ذکی الارسوزی از نصیری ها و میشل عفلق مسیحی بودند.

حزب عربی اشتراکی که در سال 1938 م به میان آمد. حزب بعث و حزب عربی اشتراکی در سال 1952 م باهم یکجا شدند. عزام از شخصیت های حزب بعث به تفصیل سخن می گوید و چنین نتیجه می گیرد:

- رهبران وموسسین حزب بعث هیچ کدام مسلمان نبوده اند مانند زکی الارسوزی ملحد که نصیری بود و میشل عفلق مسیحی که می گویند یونانی الاصل بوده است.
- مبادی فکری حزب بعث کفر صریح است مانند عربیت مصدر مقدسات است ...
- حزب بعث هرچند دم از ناسیونالیسم عربی می زد اما به قضیهء فلسطین که مهم ترین مسئله در جهان اسلام است توجهی نداشت.

در مورد صدام حسین کسی که مدتی طولانی در عراق حکومت کرد، به این باور است که وی فرقی از عفلق ندارد. صدام در مصاحبه با یک روزنامهء اردنی در سال 1981 م در جواب این سوال که رابطهء شما با میشل عفلق چگونه بوده است گفت: رابطهء من با عفلق رابطهء پسر با پدر بوده است واگر میشل نمی بود صدام هیچ چیزی نمی بود.

صدام در آغاز محافظ شخصی میشل عفلق بود پس تصادفی نیست که در کشور نفت خیزی مانند عراق که برای جهان غرب بسیار اهمیت دارد چنین شخصی به قدرت می رسد.

جالب اینجاست که رهبران بعثی در آغاز جنگ جهانی دوم به نازیسم و فاشیسم تمایل داشتند و بعد از شکست آلمان نازی در جنگ دوم جهانی در روش خود تعدیلاتی وارد کردند اما در عمل وحتی در مشی همچنان نازی مشرب باقی ماندند.

عزام بعضی از شعارهای بعثی ها را با فاشیست ها مقایسه می کند و نتیجه می گیرد که این حزب یک حزب فاشیست در جهان عرب است. مثلا بعثی ها می گویند: بعث در تقدیر ملت عرب است و موسولینی می گفت: فاشیسم در تقدیر ملت ایتالیاست.

موسولینی می گفت: ماهیت فاشیسم قابل مناقشه نیست بلکه باید با احساس آن را دریافت. بعثی ها می گویند: نمی توان با مناقشه به ماهیت حزب بعث پی برد بلکه باید از راه ایمان به آن برسیم.

عزام ملیت گرائی ترک ها را نیز همانند ملیت گرائی در جهان عرب مخرب می داند و در کتاب خود(المناره المفقوده)که می توان آن را زندگینامهء سیاسی کمال اتاتورک نیز خواند، وی را در قطار بزرگ ترین دشمنان اسلام می شمارد.

عزام این کتاب ها را برای روشن ساختن اذهان در جهان عرب نوشت و جوانانی که به افغانستان می آمدند هرچند با روس ها و ابرقدرت شرق می جنگیدند اما با ذهنیت شدیدا ضد غربی آموزش می یافتند. عزام در

کتاب هائی که در مورد جهاد افغانستان نوشته است افغآنها را نیز از دسایس دنیای غرب به خصوص امریکا هوشدار می دهد .

در کتاب دیگری بنام(بشائر النصر)که درسال 1988 م در پیشاور به نشر رسید عزام خطاب به مجاهدین افغان می گوید که امریکا از طریق رسانه های جمعی درتلاش است تا پیروزی شما علیه قشون سرخ را ناشی از کمک های مالی و تسلیحاتی خود به شما از جمله راکت استینگر عنوان نماید.

هدف از این تبلیغات این است تا به مسلمانان تفهیم نماید که پیروزی این جهاد ناشی از کمک امریکاست و به این ترتیب روحیهء توکل به خداوند را در امت اسلامی تضعیف نماید.

اختلاف میان عرب ها و مجاهدین افغان

تعداد عرب ها در جهاد در ابتدا کم بود. آنها به پیشاور می آمدند و مدتی را در این شهر به آموزش مسایل دینی می پرداختند. آنها به سخنرانی های عبدالله عزام در مسجد گوش می دادند، کتاب های وی را می خواندند و بعد از مدتی توسط مکتب الخدمات به جبهات مختلف مجاهدین در داخل افغانستان معرفی می شدند. تلاش می شد تا آنها به قوماندانی معرفی شوند که قادر به تکلم به زبان عربی باشد و یا در داخل جبههء آنان چنین اشخاصی وجود داشته باشد.

اما این به جبهه رفتن بدون مشکل نبود. تقریبا تمام این جوانان مذهبی غیر از مذهب حنفی داشتند و این مسئله در طرز ادای نماز آنان مشخص بود.

اهل سنت در سراسر جهان پیرو چهار مذهب اند: حنفی، شافعی، مالکی و حنبلی؛ و از نظر احناف هم همهء این مذاهب برحق اند. اما از آنجائی که در افغانستان همهء اهل سنت پیرو مذهب حنفی اند و پیروان سه مذهب دیگر در افغانستان وجود نداشته است، برای اکثریت مردم شیوه ادای نماز سه مذهب دیگر غریب و ناآشنا بود به خصوص مسئله رفع یدین و آمین بالجهر که در مذاهب دیگر وجود دارد اما در افغانستان چنین تبلیغ شده بود که کسانی که در نماز این عمل را انجام می دهند وهابی اند.

این مسئله به سرعت حساسیت برانگیز شد و بودند کسانی که می گفتند روس ها برای امحای دین ما و عرب ها به منظور نابودی مذهب ما و دعوت مردم به وهابیت به افغانستان آمده اند. عبدالله عزام برای مقابله با این وضع فتوا داد که همه عرب هائی که غرض جهاد به افغانستان می روند مذهب خود را بگذارند و در افغانستان به مذهب حنفی عمل کنند.

این حالت برای جوانان عرب زیاد خوش آیند نبود اما برای جلوگیری از اختلاف به این کار عمل می کردند. مسئلهء دیگری که مجاهدین عرب از عبدالله عزام می پرسیدند این بود که رفتن به جهاد با اشخاص فاسق و نیز کسانیکه مسایل دینی کم توجه اند چیست؟ فتوای عزام در این مورد نیز این بود که رفتن به جهاد با شخص فاسق مانعی ندارد اما باید در جهت اصلاح وی کوشش شود.

تا زمانی که تعداد عرب ها کمتر بود و زیاد با مردم و محیط آشنا نبودند، همراه با مجاهدین افغان به جهاد می رفتند اما وقتی گروه های زیاد تر از عرب ها به افغانستان آمدند، اندیشهء ساختن گروپ های جدا در داخل جبهات مجاهدین مورد توجه آنان قرار گرفت. عبدالله عزام مسئولیت این کار را به عهدهء اسامه بن لادن نهاد.

القاعده

تا دههء نود میلادی نام القاعده بگوش کمتر کسی خورده بود. کسانی هم که از القاعده نام هم می بردند منظور شان تشکیل کوچکی بود که کار اسکان، آموزش و اعزام عرب های داوطلب را برای جهاد به افغانستان به عهده داشت. این نام در میان عرب ها کم وبیش شنیده می شد اما افغآنها با این نام آشنا نبودند.

قاعده به معنی مرکز تجمع شناخته می شد که متشکل از چند ساختمان برای اسکان موقت مجاهدین عرب بود و این داوطلبان تا زمان اعزام به جبهات در این خانه ها زندگی می کردند و از همین جا آموزش های لازم در مسایل مربوط به کار در جبهات افغانستان را فرا می گرفتند. موقعیت این خانه ها از منطقهء تاون تا تهکال در پشاور بود.

اما عده ای از ملا ها هنوز هم به تبلیغات خویش علیه حضور عرب ها ادامه می دادند و این مسئله می رفت تا شکل جدی به خود بگیرد. برای جلوگیری از تأثیرات این شایعه پراکنی ها رهبران مجاهدین مجبور به مداخله شدند. دفاع رهبران مجاهدین بر این اساس استوار بود که برای احیای مجد و عظمت مجدد اسلام باید مسایل قومیت و مرزهای سیاسی از میان برداشته شود. همهء این رهبران می گفتند که پس از افغانستان نوبت فلسطین است.

عبدالله عزام تاکید می کرد که جهاد در هر گوشه ای از عالم اسلام که در آن مسلمانان ضعیف و کفار قوی باشند بر همه مسلمانان در سراسر جهان فرض است. جهاد در مناطقی فرض کفائی به شمار می آید که مسلمانان در موقعیت برتر از دشمن قرار داشته باشند.

سخنانی که در آن دوره گفته می شد به معنی دفاع از پان اسلامیزم بود. تشویق داوطلبان مسلمان خارجی برای نبرد با دشمن کافر در هر گوشه از جهان. عبدالله عزام در این مورد کتابی نوشت با این عنوان طولانی(دفاع

از سرزمین های اسلامی از مهمترین فرض های عین است). او در این کتاب وضع مسلمانان تحت ستم در فلسطین، کشمیر، بوسنیا، چچنیا و سایر مناطق را تشریح می کند و مسلمانان را مکلف به رفتن به آن سرزمین ها و جهاد در کنار مردمان آنها می داند.

اما نکتهء جالب موضع گیری رهبران مجاهدین افغان است که در اینجا سخنان آنان از رسالهء(عکس العمل رهبران مجاهدین)در رد وهابی بودن مجاهدین عرب و تأکید بر پان اسلامیزم نقل می شود. این سخنان را آنها در آن روزگار در یک گردهمائی بیان کرده بودند.

بعد از امضای قرارداد ژنو رسانه های دنیای غرب مسئلهء اختلاف مذهبی میان مجاهدین عرب و افغآنها را مطرح کردند در حالیکه تا قبل از شکست اتحاد شوروی این مسئله گاهی از طرف رسانه ها در ایران مطرح می شد اما غربی ها تلاش داشتند تا از هر حرکتی که موجب تضعیف جهاد گردد خودداری ورزند. طرح این مسئله پس از امضای قرارداد ژنو نمایان گر تغییر موضع غرب در قبال جهاد افغانستان و به خصوص مجاهدین عرب بود.

این مسئله برای تنظیم های جهادی حتی آنهائی که با عرب ها رابطهء نزدیک هم نداشتند قابل قبول نبود. صبغت الله مجددی رهبر جبههء ملی نجات افغانستان طی یک سخنرانی ایجاد این اختلاف از جانب غرب را بشدت مورد حمله قرار داد.

وی گفت: ... در این آوان بسیار باریک و حساس، دشمنان اسلام می خواهند در بین مسلمآنها عداوت، کینه و دشمنی ایجاد کنند.

وی ضمن قدردانی از جهاد جوانان عرب و کمک های شان به جهاد چنین گفت: ملت مسلمان افغانستان از سال هاست که پیروی مذهب امام اعظم ابوحنیفه رح را می کنند و بسیاری از برادران و خواهران ما معلومات ندارند که در دنیای اسلام و در امت اسلامیه مذاهب بسیاری است. مذاهب اهل السنت و الجماعه موجود بوده بلکه نه تنها مذاهب اربعه(امام اعظم کوفی، امام شافعی، امام مالک، امام احمد بن حنبل)رحمه الله علیهم وجود داشته علاوه بر ایشان در اهل السنه و الجماعه دیگر مذاهبی نیز بوده مثل امام اوزاعی رحمه الله علیه و امام ابویوسف وامام محمد وامام زفر که شاگردان امام ابوحنیفه بودند. از احترام به امام اعظم اینها مذاهب خود را اظهار نکردند بلکه مذاهب جداگانه داشتند و در بسیار مسایل اختلاف کردند. از استاد خود امام ابوحنیفه و آن اختلافاتی که در بین مذاهب اهل السنه والجماعه بوده همیش اختلافات فرعی بوده، اختلافات عمیق نیست، عقیدوی نیست اختلاف در اصول اسلام نیست، اختلاف در فروعات است و آن اختلافات اصلا رحمت است زیرا که اختلاف امت رحمت گفته شده است. این مذاهب مذاهب حقه است، به آنها همه علمای کرام و ائمهء عزام احترام دارند.

... پس اگر یکی از برادران عرب یا عجم و یا از کشورهای دیگر و ممالک دیگر می آیند و در افغانستان ما جهاد می کنند و اینها متهم می شوند گاهی به وهابیت، گاهی به سلفیت، گاهی به یکی و گاهی به دیگر، این از انصاف دور است.

ببینید که آنها همه پیرو یکی از مذاهب اربعه هستند، وقتیکه یکی از مذاهب اربعه را پیرو بودند، متهم کردن آنها از حقیقت و از انصاف دور است.

شما متوجه باشید و به تبلیغات دشمنان گوش ندهید و برادران عرب تان را در آغوش بگیرید اگر کدام چیز در بین باشد با علماء تماس بگیرید وعلماء آن مسایل را حل می کنند.

... در افغانستان جهاد ما براساس اعلای کلمه الله بوده، جهاد قومیت نبوده، جهاد ملیت نبوده، جهاد مسلمانان جهاد اسلام بوده، جهاد دفاع از دین و حریم اسلام بوده، برای اعلای کلمه الله بوده این جهاد، جهاد اسلام خالص است، قومیت هیچ در آن دخل نداشته بلکه تمام اقوام افغانستان، تمام قبایل بلکه تمام مذاهب افغانستان که مذهب ابوحنیفه رحمه الله علیه از جمله مذاهب اهل السنه والجماعه بوده و مذهب شیعه نیز در جهاد اشتراک کردند، چرا که این جهاد اسلامی خالص بوده، در آن از قومیت هیچ بحث نه شده، تمام اقوام در زیر بیرق اسلام کلمه لااله الاالله محمد رسول الله به جهاد خود ادامه دادند واین مسایل قومیت را باید از بین ببریم و به آن گوش ندهیم.

الحمدلله ما همه مسلمان هستیم، و برادران ما در جهاد اسلام کسانی که با جهاد کمک وهمکاری کردند، خودشان در راه اعلای کلمه الله جهاد کردند، از مال و دارائی خود دریغ نکردند اینها قابل تقدیر هستند و به اینها باید به نظر احترام بنگریم...

نظر مولوی محمد نبی محمدی در مورد مجاهدین عرب چنین بود:

آن برادران مسلمان ما که در طول تاریخ جهاد ما با ما مساعدت های مادی و معنوی کرده اند، قربانی داده اند، ایثار وفداکاری نموده اند، دشمن این خرافات را پخش کرده که آنها وهابی هستند. می خواهند وهابیت را در افغانستان متمرکز سازند و مذهب را از افغانستان دور کنند - لاسمح الله کلا وحاشا - هرگز این طور نیست بلکه این خرافات، تخریب، تحریک و تخریش دشمن است .

برادران! کمی متوجه باشید، آگاه باشید، برادران عرب ما هیچ گاه این طور نمی کنند که لامذهبیت را تزریق کنند و مردم را از صراط مستقیم حق منحرف سازند.

عرب قومی است که قرآن به لسان آنها نازل گردیده وقومی است که محمد(ص)از قوم آنهاست، و قومی است که دین اسلام را به عالم بشر رسانیده، و افغانستان ما نیز به برکت جهاد آنها مسلمان گشته است و در جهاد کنونی کوشش ها و دلسوزی و ترحم و ایثار وفداکاری آنها را خوب ببینید.

... اگر کدام کس در افکار شما این مفکوره را ایجاد می کند که برادران عرب اینجا سلسلهء استعماری خود را پیش می برند، در افغانستان خلاف مذهب کار می کنند، بلکل غلط است. این یک دسیسهء شرق وغرب است، تخریبات دشمن است، می خواهند بین امت مسلمه تفرقات را ایجاد کنند. یکی را بنام عرب، دیگری را بنام افغان، یکی را بنام ترکمن و دیگری را بنام تاجیک، به این شکل تفرقه افگنی می کنند و در نتیجه رشتهء برادری امت مسلمه را قطع و یکدیگر را دشمن بسازد...

مولوی محمد یونس خالص نیز در این مورد نظر مشابه داشت؛ وی نیز ضمن اینکه تفرقه افگنی میان عرب ها و افغآنها را کار دشمنان خواند گفت:

ما منشور خود را اعلام کردیم که مذهب ما حنفی است، اولین کشوری که حکومت انتقالی اسلامی مجاهدین افغانستان را برسمیت شناخت سعودی است.

... پس به کدام دلیل و کدام سند مردم این چنین تبلیغات را پخش می کنند؟

این همه استفاده ها از جهل بعضی از برادران ماست که نمی فهمند. جهاد ما برای آزادی کشور ما و برای اعلای کلمه الله است، نه برای اینکه در افغانستان یک مذهب جای مذهب دیگر را بگیرد.

... مردمی که الحاد و دهریت آورده اند قابل تقبیح اند نه کسانی که به خاطر دین خدا جل جلاله قربانی می دهند، کشورهای خود را ترک گفته در پهلوی ما جهاد می کنند وهمرای ما یک جا نماز می گذارند. خداوند جل جلاله این چنین مجاهدین راه خدا را اجر و پاداش کامل بدهد...

استاد سیاف در مورد عرب ها بیش از دیگران نظر مساعد داشت. وی طی یک سخنرانی در همین زمینه گفت:

برادران گرامی!

جنگی که در افغانستان جریان دارد این جنگ بین افغآنها و روس ها نیست بلکه این مقابلهء اسلام است با کفر والحاد. در اسلام همه امت مسلمه و بندگان خدا شریک هستند. آن بندگانی که به رسالت محمدی ایمان داشته و دین اسلام را قبول کرده باشند.

... شما گواه هستید که یک تعداد زیاد از برادران انصار که اکثر شان عرب بودند در سنگرهای خونین افغانستآنجام شهادت نوشیدند. آنها از این جهاد کدام هدف دیگر نداشتند غیر از اینکه پیروزی اسلام و برای قایم نمودن نظام مقدس زمینه مساعد گردد.

فضل خداوند جل جلاله شامل حال بود که این جهاد یک وسیلهء برای توحید فرزندان مخلص این امت گردید و خداوند جل جلاله این جهاد را یک نقطه تجمع و وحدت امت گردانید. و در این جهاد خیر و برکت است و بود.

همین علت است که دشمنان پریشان هستند. وقتی بود که دشمن در ایجاد تفرقه بین ما می کوشید و ما را محکوم می نمود. اکنون که ما به طرف وحدت و همبستگی روان هستیم، دشمنان خیلی زیاد پریشان هستند و در دل های شان خوف و ترس جای گرفته است.

... ما این وحدت مسلمانان را حفظ می نمائیم. و کسانی که برای کمک به این جهاد آمده اند و در پهلوی ما و شما جهاد کرده اند همه اهل السنه و الجماعه هستند، همه اتباع مذاهب حقه اند، بعضی از آنها اتباع امام شافعی هستند بعضی اتباع امام احمد بن حنبل هستند بعضی اتباع امام مالک هستند و آن عده برادرانی که از عراق و ترکیه و بعضی جاهای دیگر آمده اند اتباع امام اعظم هستند... این تبلیغات بی بی سی و دیگر رادیو های دشمن است که می گویند مردم بی مذهب آمده اند و می خواهند مذهب شما را از بین ببرند...

کسانی که در سنگرهای جهاد ما خون خود را ریختاندند، دوستان وعزیزان ما و شما هستند، وهیچ گاه به دشمن این موقع را ندهیم که به نام های مختلف در میان ما و شما و اینها اختلاف ایجاد کنند و فضا را آلوده بسازند. و مساعدت ها و نصرت هائی که برادران اسلامی ما به خاطر ادای فریضهء شان با ما می کنند، نگذارید که دشمنان این راه ها را قطع نمایند.

حکمتیار در این جلسه ضمن اینکه از دسیسه های استکبار جهانی علیه جهاد افغانستان سخن گفت افزود:

این جهاد از ناحیهء فکری از سرحدات افغانستان آغاز و به دنیا بلند آوازه گردید. عواطف امت اسلامی در مورد آن به پیمانه ای رسیده که دشمنان از آن درهراس آمده اند که مبادا این جهاد نقطهء آغاز یک تحریک اسلامی جهانی گردد.

ملت اسلامی از همکاری، همدردی، شرکت و کمک های مادی ومعنوی خود دریغ نورزیده وسرنوشت خود را با این جهاد وابسته دانسته با دست های بلند به دعا انتظار آخرین پیروزی آن را دارند.

این یک حقیقت روشن است که بر دشمن این امر غیر قابل تحمل است. از وحدت امت اسلامی دشمن در هراس است و به ویژه آن وحدت که برای جهاد یا فکر جهادی به میان آید. از این رو همه نیروهای ضد اسلامی

سرگرم دسیسه های ضد انقلاب اسلامی اند و تلاش می ورزند که در افغانستان حکومت اسلامی مجاهدین تشکیل نگردد و رابطهء مجاهدین با ملت های مسلمان قطع گردد.

... جهان شاهد است که امروز همه آژانس های خبری غربی در این مورد به پیمانهء وسیع تبلیغات می کنند که آن عده برادران عربی که به حکم ایمان وعقیده از فاصله های دور داخل افغانستان می شوند تا با برادران افغانی شان یک جا در سنگرها به مقابل دشمن جهاد کنند، آژانس های تبلیغاتی غربی تبلیغات دقیقی را برعلیه آنها به راه انداخته اند و با این تصور که گویا میان آنها وافغآنها اختلاف شدید مذهبی و لسانی وجود دارد، افغآنها را برضد آنها تحریک می کنند در حالیکه آنها برادران ما هستند.

... ما از این برادران ممنون هستیم و به برادران افغانی خود توصیه می کنیم که زیر تأثیر تبلیغات دشمن قرار نگرفته وبا برادران عرب شان به روش مهمان نوازی، معامله، تقدیر و اکرام تعامل نمایند تا با خاطرات نیک و احساس مملو از محبت به شهر های خود باز گردند.

همین برادران عرب بودند که با جهاد ما کمک های مادی و معنوی نموده و امت اسلامی را پشتوانهء جهاد افغانستان قرار دادند.

دشمن تلاش دارد اکنون که روس ها افغانستان را ترک نموده اند قدرت ضد اسلامی دیگری جانشین روس ها گردد تا مجاهدین به پیروزی دست نیابند. تبلیغات دشمن صرف به همین منظور جریان دارد که رابطهء ما را از ملت های اسلامی قطع و افغآنها را در انزوا قرار داده و به قوت های ضد اسلامی موقع میسر گردد تا آن خلائی را که از این رهگذر به میان می آید پر کنند.

...این جهاد تنها به افغآنها خلاصه نه گردیده بلکه جهاد همه امت اسلامی بوده و ملت اسلامی سرنوشت خود را وابسته به آن دانسته کامیابی آن را کامیابی خود و شکست آن را شکست خود می دانند.

به همین علت است که آنها می آیند در سنگرها شهید و زخمی می شوند در حالیکه زبآنهای محلی افغانستان را نمی دانند، با مردم و محیط آشنائی و باشرایط بلدیت ندارند، در کوه ها و دره ها به مجاهدین یک جا زندگی می کنند، گرسنگی، محرومیت و تکالیف را تحمل می کنند، راحت و آسودگی را در کشورهای خود ترک و در سنگرهای داغ جهاد قرار می گیرند فقط به خاطر این که افتخار شرکت در جهاد نصیب شان گردد. اینها برادران ایمانی و عقیدوی ما هستند؛ این جهاد جهاد آنهاست و افغآنها از سهم گیری شان ممنون هستند.

همان گونه که قبلا تذکر رفت، تمایل جوانان مسلمان عرب به سهم گیری در جهاد افغانستان به نفع کشورهای محافظه کار عرب بود. به همین دلیل آنها از این روند حمایت کردند تا اسلامگرائی را که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران در حال اوج گرفتن بود در کشورهای خود شان مهار کنند.

مصر به عنوان کشوری که خاستگاه نهضت اخوان المسلمین بود، از این که در افغانستان همفکران این نهضت پیشتاز جهاد اند و در جهان عرب هواداران زیادی دارند احساس خطر کرد. هرچند مصر در آغاز جهاد به مجاهدین سلاح های روسی و مصری فرستاد اما واقعهٔ بزرگی در این کشور اتفاق افتاد که جهان عرب را تکان داد و مصر را به تجدید نظر در مورد جهاد افغانستان واداشت. گروهی تحت رهبری یک افسر جوان وابسته به اخوان در جریان یک رژهٔ نظامی به سوی انورالسادات رئیس جمهور مصر آتش گشودند و وی را به قتل رسانیدند.

قتل انورالسادات نگرانی از خطر اسلام انقلابی را در جهان عرب به شدت افزایش داد و به خصوص حمایت ایران از آنچه که در آن زمان(اعدام انقلابی فرعون)خوانده شد نگرانی ها را بیشتر ساخت. خیابانی در تهران بنام شهید خالد استانبولی نام گذاری شد. حسنی مبارک جانشین سادات به سرکوب نهضت اسلامی در این کشور پرداخت و کمک به مجاهدین افغان از جانب مصر قطع شد.

بعد از مصر نوبت عربستان سعودی بود که آماج حملهٔ اسلام گرایان قرار گیرد. آنانی که خاندان آل سعود را فاسد و فاقد شایستگی برای حکومت بر حرمین و شریفین می دانستند دست به یک قیام نافرجام زدند. قیام(جهیمان)در سال 1358 هـ ش در مکه و پناه گرفتن او و یارانش در حرم شریف و به دنبال آن حملهٔ سربازان به حرم و کشتاری که صورت گرفت نشان داد که خطر انقلاب اسلامی در همه کشور های عربی قابل لمس است.

کشته شدن سادات در مصر و قیام جهمیان در سعودی هیچ کدام به تغییر در این دو کشور نه انجامید و موجب انقلاب و تغییر رژیم نه شد اما روند اعزام جوانان مسلمان به افغانستان را سرعت بخشید. از همین جا بود که خیلی ها به این باور بودند که عبدالله عزام به رژیم های محافظه کار در جهان عرب کمک کرد اما حقیقت این بود که عزام به قیام های جدا از هم و بی برنامه باور نداشت و می خواست با استفاده از فرصتی که در افغانستان فراهم آمده، طرحی برای یک تحول بزرگ در جهان عرب بریزد اما به نظر می رسد که او ارزیابی درستی از قدرت دشمن نداشت.

او در آغاز نمی دانست که عرب هائی که برای جهاد به افغانستان می آیند در حقیقت به یک تبعید خود خواسته مواجه اند که بسیاری از آنان بار دیگر حق بازگشت به کشورهای خود شان را نخواهند داشت درحالی که این مسئله از همان آغاز قابل درک بود.

به عنوان مثال: دکتور کمال سنانیری یکی از اعضای نهضت اخوان المسلمین مصر در آغاز جهاد به پاکستان آمد تا وضع مجاهدین را مورد ارزیابی قرار دهد. او تلاش هائی هم برای حل اختلاف میان حزب اسلامی و جمعیت اسلامی انجام داد.

به خصوص زمانیکه یک پایگاه مهم نظامی دولت کمونیستی در اسمار ولایت کنر به مجاهدین این ولایت تسلیم شد. تسلیمی این پایگاه در اواخر سال 1357 هـ ش در پی قیام فرمانده آن عبدالروف خان و کشتن افسران کمونیست بدست وی صورت گرفت اما حزب و جمعیت هرکدام مدعی بودند که پایگاه به آنها تسلیم شده است در حالیکه قوماندان این فرقه به این امید بود که سلاح و امکانات پایگاه باید به صورت مشترک و متحدانه علیه مراکز دیگر رژیم در این ولایت به کار گرفته شود.

داکتر کمال سنانیری برای حل این معضل به کنر رفت. هرچند وی به حل مشکل موفق نه شد اما این تلاش نشان می داد که عرب ها سخت آرزومند اتحاد مجاهدین بودند. داکتر کمال در سال 1358 هـ ش به مصر بازگشت اما در آنجا دستگیر و بدون محاکمه اعدام شد. مصر نمی خواست تجربهء جهاد افغانستان حتی در همان آغاز جهاد به کشورهای عربی صادر شود.

در اینجا می بینیم که در حالیکه در پاکستان و افغانستان تلاش وجود داشت تا شرکت مجاهدین عرب در جهاد افغانستان نوعی پان اسلامیزم را در ذهن تداعی نماید و چنین تبلیغ می شد که این جهاد برای آزادی تمام جهان اسلام از چنگ صلیبی ها و صهیونیست هاست، در همان آغاز برای جلوگیری از نفوذ اسلام گرائی جهادگرایانه به جهان عرب برنامه های دقیق روی دست بود. استخبارات سعودی در این رابطه به دقت کار می کرد. تغییر موقف امروز بعضی از رهبران مجاهدین که به نظریات آنان در مورد سهم گیری مجاهدین عرب در جهاد افغانستان اشاره شد نشان می دهد که استخبارات سعودی حتی از طریق این رهبران نیز مجاهدین عرب را زیر نظر داشت.

استخبارات سعودی تمام نشرات مجاهدین عرب در پیشاور را ارزیابی می کرد. ورود کتاب های عبدالله عزام حتی به کشورهای محافظه کاری چون سعودی نیز به مشکل مواجه نبود همان گونه که از جمع آوری کمک به مجاهدین افغان نیز ممانعت نمی شد اما اوضاع تحت کنترول بود.

استخبارات نظامی پاکستان با سازمان های اطلاعاتی در سراسر جهان همکاری می کرد و به تبادلهء اطلاعات می پرداخت. به این ترتیب می توان گفت که برای مهار این افراد در آینده و پس از پایان جهاد افغانستان برنامه های دقیق طرح شده بود.

رابطهء مجاهدین عرب با فرماندهان جهاد

در میان فرماندهان معروف جهادی که در آغاز کمتر با عرب ها ارتباط داشتند احمد شاه مسعود شامل بود. این مسئله موجب شد تا بعضی از جناح های مخالف با مسعود در پاکستان و حتی در کشورهای عربی علیه وی دست به تبلیغات بزنند. به خصوص که رابطه میان حزب اسلامی افغانستان که رابطهء خوبی با عزام داشت و احمدشاه مسعود همیشه پر تنش بود. عبدالله عزام داماد خود عبدالله انس را برای رابطه با مسعود و درک حقایق به پنجشیر فرستاد.

دیدار عبدالله انس با مسعود موجب شد که رابطهء میان مسعود و مجاهدین عرب بهتر شود تا جائی که عبدالله عزام در یک سخنرانی خویش در مورد مسعود گفت که بعضی ها به من گفته بودند که او(مسعود)با فرانسه رابطه دارد. من می گویم که مسعود شخصیتی بالاتر از ناپلئون است...

در کنار عبدالله انس شخص دیگری بنام ابوشهید نیز در پنجشیر بود که بعدا با وی مخالف و از وی جدا شد و به جاجی و از آنجا به لوگر رفت. ابوشهید پس از سرنگونی رژیم نجیب با گروهی از افرادش در فرقهء ریشخور مستقر شد و بعد از آنجا به سروبی رفت و در منطقهء دورافتاده ای پایگاهی به میان آورد که به پایگاه ابوشهید معروف شد.

از فرماندهان دیگری که با این دسته از عرب ها رابطهء نزدیک داشتند مولوی جلال الدین حقانی از ولایت خوست بود. حقانی از قبیلهء زدران و یک جنگ جوی قدیمی بود که در قیام 1354 هـ ش علیه رژیم داود خان نیز سهم داشت. او بعد از انشعاب مولوی خالص از حزب اسلامی حکمتیار به وی پیوست و با حمایت قوم خویش برای نیروهای روسی در جنوب مشکلات فراوان به وجود آورد. عرب ها، بودن در کنار حقانی را به این دلیل راحت تر یافتند که تعداد زیادی از مردم جنوب افغانستان در کشورهای عربی کار و سفر می کردند. برای مردم جنوب شیوهء ادای نماز مذاهب دیگر اهل سنت زیاد نا آشنا نبود. از نظر زبان عربی نیز در این جبهه مشکل کمتر بود.

فرمانده دیگری که در جنوب با عرب ها رابطهء حسنه داشت مولوی جمیل الرحمن بود. مولوی جمیل الرحمن که نام اصلی وی مولوی حسین است، در ابتدا یکی از فرماندهان مهم حکمتیار در ولایت کنر یک عالم سلفی بود. برای عرب هائی که سلفی بودند این جبهه اهمیت زیاد داشت و به همین دلیل بود که مولوی جمیل الرحمن تشویق شد تا با انشعاب از حزب اسلامی، گروهی بنام دعوت الی القران والسنه را بنیاد نهد.

در شمال افغانستان عده ای از عرب ها با بشیر شهادتیار یکی از فرماندهان حزب اسلامی در ولایت تخار همراه بودند آنها طوری به زبان دری صحبت می کردند که امکان تشخیص شان از مردم تخار مشکل بود. در شمال

کابل نیز عده از عرب ها رفت و آمد داشتند که از آن جمله یکی هم ابوعلی بود که او نیز به زبان های دری و پشتو کاملا مسلط بود و با جبههء انور دنگر در شکردره کار می کرد.

عرب ها قرارگاه های مستقلی هم داشتند که قبلا به یکی از فرماندهان آنان بنام ابوشهید اشاره شد. در منطقهء کلنگار ولایت لوگر و در روستائی بنام قلعهء حکیم نیز قرار گاهی از آنان وجود داشت که فرماندهی آن با یک تبعهء کشور لیبیا بود.

در محمد آغهء ولایت لوگر گروهی از آنان تحت رهبری فردی از عربستان سعودی قرارگاهی داشتند. بعد از سرنگونی رژیم نجیب قرارگاهی از آنان در معدن مس عینک نیز مستقر بود. در جنگ های تنظیمی گروهی تعداد از آنان در قصر دارالامان مستقر بودند که فرمانده آنان در همان جا در حملهء نیروهای حرکت اسلامی کشته شد.

در پغمان نیز جمعی از عرب ها در کنار استاد سیاف بودند که بعدا وی را ترک کردند. در ولایات جنوب غرب نیز مجاهدین عرب در ولایات قندهار و هلمند وجود داشتند. در شرق افغانستان نیز در جبهات مختلف مجاهدین عرب ها دیده می شدند. عده ای از چهره های مشهور هم در این میان به افغانستان آمدند از جمله شوقی استانبولی برادر خالد استانبولی قاتل انورالسادات رئیس جمهور مصر.

به تدریج خانواده های شان نیز به این افراد پیوستند که تا قبل از به قدرت رسیدن مجاهدین در پیشاور زندگی می کردند اما بعدا به افغانستان نقل مکان کردند. تعداد زیادی از آنان به این امید بودند که با سرنگونی رژیم نجیب در افغانستان، آنها در افغانستان مسکن گزین خواهند شد.

سازمان سیا و مجاهدین عرب

در مورد اینکه مجاهدین عرب در آن زمآنچه رابطه ای با سازمان سیای امریکا داشته اند، سوالات زیادی در اذهان مطرح است.

بعضی ها به این باور اند که فعالیت های این گروه از مجاهدین نمی توانست بدون موافقت امریکا امکان پذیر باشد.

حتی بعضی از رهبران مجاهدین هم که در دوران جهاد رابطهء نزدیک با عرب های افغان داشتند امروز تلاش دارند این رابطه دیروز را بی خطر و تحت کنترول امریکا وانمود سازند. مثلا استاد ربانی در یک مصاحبه در مورد اسامه بن لادن گفت که اولین بار اسامه را در حالی ملاقات کرد که امریکائی ها وی را همراهی می کردند.

اما حقیقت امر این است که در آن زمان مسئلهء مهم برای امریکا و غرب شکست اتحاد شوروی بود. برای آنها آنچه که بعد ها تلاش نمودند آن را تروریسم برخاسته از بنیادگرائی اسلامی بنامند در آن زمان هرگز به عنوان یک خطر مطرح نبود.

در آن زمان شبکه های متعددی در جهان وجود داشت که به عنوان خطر تلقی می شد. سی آی ای در پی تعقیب گروه هائی چون ابوندال و حزب الله و گروه های مارکسیستی چون(بادرماینهوف)در اروپا یا بریگارد سرخ جاپان بود. تحولات ایران و تأثیرات این انقلاب در جهان اسلام موجب به میان آمدن این نگرانی در امریکا شده بود که مبادا رژیم های آسیب پذیر در خاور میانه با انقلاب های مشابه مواجه شوند.

آنچه که در افغانستان می گذشت می توانست به نابودی یک دشمن سرسخت بیانجامد و از کمک های امریکا به مجاهدین، عرب های مجاهد در افغانستان هم بهره می بردند.

حتی بعد از خروج نیروهای شوروی از افغانستان، امریکا نمی خواست تا به جهان نشان دهد که جهاد افغانستان موجب آموزش دیدن هزاران مجاهدی شده است که می توانند منافع امریکا را در جهان به چالش بکشند. شادمانی ناشی از نابودی اتحاد شوروی احساس چنین خطری را کمرنگ ساخته بود. طبق یک آمار بین سال های 1990 و 1992 م پانزده واقعهء تروریستی در امریکا به وقوع پیوسته بود که در هیچ کدام گروه های اسلامی متهم نبودند. سازمان های تروریستی فعال در سراسر جهان از نظر هدف و ایدئولوژی باهم نزدیک نبودند که بتوان همه را در یک قالب خاص قرار داد.

تونی لیک مشاور امینت ملی در زمان ریاست جمهوری کلنتن در زمانی که افغانستان مورد حمله موشکی امریکا قرار گرفت گفت که اطلاعات ما در مورد جنگ جویان خارجی که در افغانستان آموزش دیده بودند اندک بود و برای مقابله با این خطر به صورت جدی اقدام نه شد و به همین دلیل آنها نیرومند شدند.

اگر این سخن را باور کنیم می توانیم نتیجه بگیریم که سازمان سیا به قدری از پیروزی علیه شوروی در افغانستان ذوق زده بود که اصلا به تبعات منفی این پیروزی برای امریکا توجهی نداشت. چگونه می توان باور کرد که آن همه نشرات ضد امریکائی در پاکستان توسط مکتب الخدمات پخش می شد و سخنرانی هائی که در آن امریکا به عنوان بزرگترین دشمن جهان اسلام معرفی می گردید شنیده می شد اما امریکا در این مورد اطلاعات اندک داشت؟ اگر این سخن درست باشد پس می توان گفت که امریکا در این رابطه به اطلاعاتی بیشتر اعتماد می کرد که از استخبارات سعودی و آی اس آی دریافت می نمود.

در حالیکه عرب ها شب وروز به آموزش های نظامی و ایدئولوژیک مشغول بودند، سازمان های اطلاعاتی دوست امریکا به سازمان سیا اطمینان می دادند که مشکلی وجود ندارد.

مرکز نظامی عرب ها در جاجی نزدیک مرز پاکستان به صورت مستقل از جانب خود عرب ها که وابسته به مکتب الخدمات بودند اداره می شد. این مرکز نظامی(القاعده)یا مرکز نامیده می شد. در نزدیکی این مرکز دو مرکز

دیگر مجاهدین یکی متعلق به استاد سیاف و دیگری در منطقهء(سپینه شگه)متعلق به حکمتیار بود. در مرکز نظامی عرب ها هیچ غیر مسلمان حق داخل شدن نداشت.

عرب ها اصولا افغانستان را سرزمینی می دانستند که در آن خون شهدا بر زمین ریخته شده است بنابراین هیچ غیر مسلمان باید اجازهء داخل شدن به این سرزمین را نداشته باشد. شاید بی مناسبت نباشد اگر به یک واقعه که در اسناد سی آی ای در آن دوران نقل شده و نویسندهء کتاب جنگ اشباح نیز از آن تذکر داده است اشاره شود.

پس از سقوط فرقهء رژیم کمونیستی در منطقهء علی خیل جاجی در سال 1986 م دو تن از افراد بلندپایهء سازمان سیا مخفیانه و به کمک افراد آی اس آی به این منطقه رفتند. یکی از این دو فرانک اندرسن مسئول بخش عملیات سی آی ای در افغانستان و دیگری بیردن بود. این دو پس از دیدن فرقه در جریان بازگشت با جیپ شان از منطقه ای می گذشتند که یک پوستهء امنیتی عرب ها در آن وجود داشت.

یک جوان عرب مسلح به کلاشینکوف که در دروازهء کنترولی ایستاده بود به موتر آنان امر توقف داد و با دیدن اندرسن و بیردن به شدت عصبانی شد. در صحبتی که به عمل آمد مجاهد عرب در حالیکه امریکائی ها را با سلاح دست داشته اش تهدید می نمود می گفت که کافران نباید به افغانستان بیایند. سرانجام این مشاجره با این قول که دیگر آنها به افغانستان نخواهند آمد پایان گرفت اما احساسی که این برخورد به وجود آورد این بود که توسعهء خطرناک نفوذ عرب ها در افغانستان می تواند در آینده یک خطر برای امریکا باشد.

اما به صورت عمومی باور امریکائی ها این بود که عرب ها با گروه هائی بیشتر نزدیک اند که(روس کش)های خوبی اند بنابراین نفع این حضور از ضررش بیشتر است.

به صورت کلی تعالیم عبدالله عزام در مورد اهداف صلیبی ها و صهیونیست ها در جهان اسلام تأثیر عمیقی بر روحیهء مجاهدین عرب نهاده بود و این قابل تصور نبود که آنها امریکا و غرب را کمتر از اتحاد شوروی دشمن مسلمانان بدانند. امریکا به تدریج این خطر را احساس می کرد اما به نظر نمی رسید که آن را جدی گرفته باشد.

در آستانهء خروج نیروهای اتحاد شوروی از افغانستان، تعداد مجاهدین عرب تنها در ایالت جنوبی پکتیا به بیش از چهار هزار نفر تخمین می شد. آنها مسلح به انواع سلاح های سبک و سنگین بودند. در سال 1986 م که نخستین سری از راکت های ضد هوائی استینگر به مجاهدین داده شد، عرب ها نیز از این تحفه بی نصیب نماندند اما این سلاح را مجاهدین برای دفاع از مرکز عرب ها در جاجی در اختیار آنان نهادند.

حتی اگر بپذیریم که مجهز شدن جنگ جویان عرب به استینگر توسط رهبرانی چون سیاف و حکمتیار صورت گرفته باشد، این کار بدون اجازهء آی اس آی نمی توانست امکان پذیر باشد. مقررات سخت گیرانه برای استفاده

از استینگر از جمله باز گردانیدن استینگر فیر شده به مرکز آی اس آی باید به دقت مراعات می شد در غیر آن استینگر جدید به گروهی که از مقررات سرباز می زد داده نمی شد.

سلاح ضد هوائی استیگر از نظر مقامات امریکائی یک حربهء بسیار حساس است که امریکا از افتادن آن بدست تروریست ها سخت نگران بوده است. چند دهه قبل امریکا از دادن این سلاح به کویت به این دلیل که ممکن است بدست گروه های فلسطینی بیافتد خودداری کرد اما اکنون مجاهدین عرب در افغانستان این سلاح را به دوش داشتند.

شاید یک دلیل بی اعتنائی امریکا به این مسئله این بود که افغانستان کشوری محصور در خشکه است و امکان قاچاق استینگر به خارج جز از طریق پاکستان در آن زمان ممکن نبود.

بعد از خروج نیروهای شوروی از افغانستان بود که امریکائی ها خطر ناشی از رسیدن استینگر به خارج از افغانستان را جدی گرفتند و سازمان سیای امریکا بودجه ای برای خرید استیگر ها بدست آورد و در صدد خریداری آن از مجاهدین برآمد.

نظام سیاسی در اندیشهٔ عبدالله عزام

در این بخش، نظری به اندیشهٔ عبدالله عزام در مورد نظام سیاسی اسلام می‌افگنیم. نگاهی به اندیشهٔ عزام در باب نظام سیاسی حاکم بر یک جامعهٔ اسلامی به این دلیل می‌تواند مهم باشد که امروز عمل کردهای القاعده منسوب به اندیشه‌های عبدالله عزام است.

وقتی اندیشه‌های عبدالله عزام در باب نظام سیاسی در اسلام را مطالعه می‌کنیم در این باب اشارات اندکی که بیشتر مفاهیم کلی را عرضه می‌کند می‌یابیم. دلیل این امر بی‌توجهی عزام به این امر مهم نبود بلکه شرایط خاص آن زمان و جلوگیری از تفرقهٔ مزید میان تنظیم‌های جهادی افغان موجب گردید که عبدالله عزام در این باب مهم، به اجمال سخن بگوید و بحث بر نینگیزد. بنابراین آنچه که می‌توان از نوشته‌ها و سخنرانی‌های وی دریافت، بیشتر خطوط کلی‌ای را شامل می‌شود که قبل از وی نیز گفته شده است.

رهبران مجاهدین افغان در مورد جزئیات نظامی که بعد از سرنگونی رژیم کمونیستی در افغانستان به میان بیاید با هم هم نظر نبودند. همه در این مورد به کلی گوئی اکتفا می‌کردند و می‌گفتند که افغانستان تحت زعامت مجاهدین به شیوهٔ اسلامی اداره خواهد شد و در این مورد هیچ کس اختلافی نداشت، اما در این مورد که چه تصوری از یک نظام اسلامی در ذهن دارند هیچ کس سخنی نمی‌گفت.

اگر کسی می‌گفت که برای افغانستان فردا نیاز به یک قانون اساسی اسلامی است، مورد اعتراض واقع می‌شد و چه بسا که به انحراف از تعالیم اسلامی متهم می‌گردید. این باور کلی که قرآن قانون اساسی ماست، راه بحث بر جزئیات یک نظام اسلامی را بسته بود. تنها کسی که جرئت داشت تا در این مورد سخن بگوید، حکمتیار بود.

حکمتیار می‌گفت برای اینکه در آینده در کشور جلو خونریزی به خاطر رسیدن به قدرت گرفته شود لازم است تا مردم از راه انتخابات به زعیم خویش رای دهند و این در حقیقت همان بیعت است که مسلمانان در صدر اسلام با پیامبر و بعد از وی با خلفای راشدین نمودند. او انتخابات در داخل حزب اسلامی برای تعیین امیر را نشانی از احترام به رای مردم قلمداد می‌کرد، هر چند بعضی‌ها به این باور بودند که چون حکمتیار می‌داند که در حزب رقیبی ندارد تا با وی به رقابت بپردازد، از انتخابات سخن می‌گوید.

در مقابل کسانی چون مولوی محمد یونس خالص انتخابات را به این دلیل خلاف شریعت می‌دانستند که در آن همه‌ي مردم(صالح و طالح)یعنی نیکوکار و بدکار حق رای دادن و انتخاب کردن دارند. او انتخابات به این شیوه را با بیعت یکسان نمی‌شمرد. اما حزب اسلامی تلاش داشت این باور را در عمل نیز پیاده کند.

به عنوان مثال حزب اسلامی در دوران جهاد یک بار در ولایت کنر برای رفع اختلاف با گروه مولوی جمیل الرحمن انتخابات برگزار نمود و قدرت را با این گروه در کنر تقسیم کرد. با توجه به نفوذ عرب های سلفی در ولایت کنر و نزدیکی مولوی جمیل الرحمن با آنان، مشخص شد که عرب های سلفی برای رفع اختلاف، انتخابات را مردود نمی‌دانستند.

ابوعباده‌ي انصاری یکی از یاران عبدالله عزام پس از شهادت وی با استفاده از نوشته‌ها و نوارهای سخنرانی‌های او، در مورد نظر عبدالله عزام در باب حکومت تحقیقی انجام داد که به فرازهائی از آن اشاره می‌شود.

تمام کتب اصول باب حکم و حاکم را با این اصل آغاز می‌کنند که حاکم مطلق خداوند(ج)است و پیامبر(ص) به چیزی جز آنچه که خداوند بر او فرو فرستاده حکم نکرده است. پس قرآن و سنت دو مرجع اصلی برای انفاذ حکم است. خلیفه کسی است که شریعت اسلامی را بر جامعه نافذ می‌نماید و هرگز حق ندارد تا به چیزی حکم کند که با شریعت در تضاد باشد. علمای دین با اجتهاد شان درک حکم خدا برای حل مشکلات مردم و تطبیق آن در جامعه را آسان ساخته‌اند.

اگر مرجعی برای خود حق قانون سازی قایل شود و قوانینی به میان آورد که با شرع در تضاد باشد، چنین شخص یا مرجعی دعوای خدائی نموده است، هرچند این ادعا را بر زبان نیاورد. فرقی نمی‌کند که این کار را تمام مردم انجام دهند یا بخشی از مردم یا شورا یا یک حزب سیاسی یا یک شخص. نتیجه‌ي این کار، گرفتن حق تشریع و قانون گذاری از خداست و این عمل شرک است که پیروان خود را از دایره‌ي دین خارج می‌سازد.

طاغوت، عربی، امریکائی، روسی و افغانی ندارد؛ زیرا کفر ملت واحد است و هر کسی که به قانون خدا حکم نکند کافر است. هویت حاکم از چگونگی تطبیق قانون خدا و رعایت شعایر دینی به وسیلهﻱ وی مشخص می‌شود. هر کسی که به قوانین وضعی و ساختهﻱ دست بشر قلبا رضایت داشته باشد از دایرهﻱ دین خارج است.

مصادر قانون‌گذاری در قدم اول، کتاب خدا(ج)و سپس سنت رسول(ص)سپس اجماع امت و در قدم چهارم قیاس است. هر کسی که قانونی غیر از این مصادر وضع کند کافر است.

عزام مثالی از شهید سیدقطب نقل می‌کند که می‌گوید اگر ما دین اسلام را به یک لوحه یا سکه تشبیه نمائیم، در یک روی آن نوشته شده(لااله الاالله)و در روی دیگر آن نوشته شده(التحاکم الی شرع الله)این دو عمل واحدی‌اند که از هم جدائی ناپذیراند.

وقتی کسی قانون وضعی‌ای را برای جامعه وضع می‌کند، بدون تردید در ذهن او این تصور وجود دارد که این قانون از قانون خدا بهتر است پس چنین حاکم یا قانون‌گذاری از دین خدا خارج است. خروج از دین به این معنی است که خون وی مباح است. مثالی که عزام از صدر اسلام نقل می‌کند ماجرای یک یهودی و یک منافق است. منافقی با یک یهودی دعوائی داشت، هر دو نزد پیامبر(ص)رفتند. پیامبر به نفع یهودی فیصله کرد، منافق نپذیرفت و نزد ابوبکر(رض)رفت او نیز پس از استماع دعوی به نفع یهودی رای داد. منافق نزد عمر(رض)رفت و گفت که من نزد پیامبر رفتم او به نفع یهودی فیصله کرد بعد نزد ابوبکر رفتم او نیز به نفع یهودی حکم کرد ناچار نزد شما آمدم. عمر شمشیر برکشید و سر منافق را از بدن جدا کرد و گفت این است فیصلهﻱ عمر در مورد کسی که فیصلهﻱ پیامبر را نمی‌پذیرد. وقتی این خبر به پیامبر(ص)رسید فرمود که خون آن منافق هدر است. بنابراین هر کسی که حکم پیامبر را نپذیرد مهدورالدم است.

در این رابطه عزام فرق میان دارالاسلام و دارالحرب را مطرح می‌کند. به تصریح عبدالله عزام، دارالاسلام سرزمینی است که در آن شریعت اسلامی تطبیق می‌شود و حکم خدا در آن نافذ است.

جهاد فی سبیل‌الله برای نجات مسلمین در سراسر جهان صورت می‌گیرد. در دارالاسلام زمامدار از راه بیعت شرعی با مسلمانان انتخاب می‌شود، قصاص و حدود تطبیق می گردد، تشویق به جهاد صورت می‌گیرد و از مسلمانان تحت ستم در همه جهان حمایت صورت می‌گیرد. هر دولتی که خلاف آن باشد دارالاسلام نیست.

ما در انتظار به میان آمدن چنین دولتی در افغانستان هستیم. بر همه مسلمین لازم است که به سوی دارالاسلام هجرت کنند.

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

مروری بر کاستی ها و ناکامی های بزرگترین سازمان بین المللی به مناسبت هفتاد و پنج سالگی سازمان ملل متحد

عائشه محمدی[2]

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

خلاصه:

سازمان ملل متحد در 24 اکتوبر سال 1945م درحالی به وجود آمد که جنگ میان دولت های متمدن اروپایی؛ جان بیش از 60 ملیون انسان را گرفته و خرابی های زیادی به عقب خود گذاشته بود. این سازمان به خاطر حفاظت از صلح و امنیت بین المللی و جلوگیری از بروز جنگ های جهانی؛ به وجود آمد اما متأسفانه که توسط کشورهای پیروز در جنگ شکل گرفت و سیطره ی کشورهای پیروز درجنگ جهانی دوم نه تنها در زمان تأسیس این سازمان بر فعالیت های آن مشهود بود، بلکه امروز هم این سیطره به شکل بسیار نا معقول در آن وجود دارد.

مطالبه بخاطر تشکیل دوباره ی سازمان ملل متحد به شمول تغییر در ترکیب اعضای شورای امنیت، الغاء یا توسعه ی حق ویتو به قدرت های بیشتر و تعریف دوباره ی اختیارات آنها از بحث های مطرح در جهان امروز است. 75 سال بعد از تشکیل سازمان ملل متحد، تعداد زیادی از کشور های جهان به شمول هندوستان، ترکیه ، برازیل و المان خواهان عضویت در شورای امنیت و زیاد شدن نقش شان درین سازمان می باشند. درین مقاله کوشش شده تا روی کاستی های و کوتاهی هایی این سازمان بین المللی بحث صورت گیرد که تغیرات در آنرا به یک خواست جهانی مبدل ساخته است.

....

سازمان ملل متحد سازمان بین المللی است که در سال ۱۹۴۵م تأسیس و جای گزین جامعه ملل که در سال ۱۹۲۰م تأسیس شده بود، شد. این سازمان توسط ۵۱ کشور تأسیس و در سال ۲۰۱۱م ۱۹۲ کشور عضو داشته است. تعداد اعضای آن در حال حاضر به ۱۹۷ کشور می رسد. اعضای آن تقریبا شامل همه کشور های

---

[2] همکار تحقیق در مرکز مطالعات استراتیژیک و منطقوی می باشد.

مستقلی می شود که از نظر بین المللی به رسمیت شناخته شده اند. مقر سازمان ملل متحد در نیویارک است و کشورهای عضو و مؤسسات وابسته در طول هر سال با تشکیل جلسات منظم در مورد امور بین الملل و امور اجرایی مربوط به آنها تصمیم گیری می کنند[3].

دستاوردهای مهم سازمان ملل متحد:

امور سازمان ملل متحد توسط شش نهاد اصلی و خانواده ای از سازمان ها شامل ۱۵ کارگزار، ۲۴ برنامه و سایر تشکیلات تخصصی انجام می پزیرد. در سال ۲۰۱۰م صندوق کودکان ملل متحد (یونیسف) ۵،۲ ملیارد دوز واکسین خریداری و آنها را در ۹۹ کشور توزیع کرد، این مقدار به ۵۸ درصد کودکان جهان رسید. دفتر کمیساریای عالی امور پناهندگان[4] کمک ها و حمایت ها را برای بیش از ۳٦ میلیون پناهنده و آواره در سراسر جهان فراهم می کند. نظام ملل متحد در ایجاد استاندرهای فنی مخابرات، هواپیمایی غیرنظامی، حمل و نقل و خدمات پستی دخیل است و زمینه داد و ستد های بین المللی را میسر کرده است. سازمان ملل متحد و کارگزاری تخصصی اش، سازمان بهداشت جهان[5]، برای ایمن سازی همگانی در برابر بیماری های دوران کودکی مبارزه می کنند. در نتیجه این اقدامات، چیچک[6] ریشه کن شده و موارد فلج اطفال ۹۹ درصد کاهش یافته است. برنامه جهانی غذا، در خط مقدم سازمان ملل متحد برای سازماندهی کمک های غذایی به طور متوسط ۳،۷ میلیون تن غذا را در کشورهای مختلف در سال ارسال می کند که تنها در سال ۲۰۱۱م به حدود ۹۰ میلیون نفر در ۷۳ کشور جهان از توضیع مواد غذایی مستفید شده اند. در طول دهه گذشته بانک جهانی، از طریق انجمن توسعه بین المللی[7] به نجات جان حداقل ۱۳ میلیون تن کمک کرده است. تأمین مالی انجمن توسعه بین المللی ۳۱۰ میلیون کودک را ایمن ساخته(توجه: از چه ایمن ساخته؟) و دسترسی به آب تصفیه را برای ۱۷۷ میلیون نفر میسر کرد. سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد(یونسکو) تا پایان سال ۲۰۱۱م ۹۳٦ مکان تاریخی را در فهرست میراث جهانی خود قرار داده است. توجه: در این جا تعریف درست تر و عام فهم تر از میراث جهانی درج گردد. حدود ۱۲۰۰۰۰ سرباز، افسر پولیس، داوطلب و پرسونل غیر نظامی در خدمت عملیات صلح سازمان ملل متحد در مکان های مختلف جهان امروز قرار دارند. آنان امنیت و پیشتبانی

[3] میراحسنی. منیرالسادات،(۱۳۸۸)، مجله اقتصادی-ماهنامه بررسی مسایل و سیاست های اقتصادی، شماره ۹۳و ۹۴، ص ۱۰۴

[4] UNHCR

[5] WHO

[6] مرض چیچک در فارسی-ایرانی بنام آبله و در انگلیسی بنام Chicken Pox یاد میگردد.

[7] IDA

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

ضروری را برای میلیون ها نفر از مردم در چهار قاره فراهم می کنند. در عرصه امنیت بین المللی سازمان ملل متحد از زمان ایجاد، در انعقاد بیش از ۱۷۰ موافقت نامه صلح کمک کرده است.[8]

البته قابل انکار نیست که سازمان ملل در راستای دفاع از آزادی ها و حقوق اولیه انسانی تلاش های فراوانی کرده است که از آن جمله می توان به اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸م، دو معاهده بین المللی سال ۱۹٦٦م، و توافق نامه های اختصاصی در موضوعات مختلف مانند ممنوعیت انواع نژادپرستی در سال ۱۹٦٥م و دفاع از حقوق کودکان در سال ۱۹۱۹م یادآوری کرد. این سازمان همچنین نقش فعال در زمینه گسترش دموکراسی ایفا می کند(توجه:در مورد گسترش دموکراسی نیز این سازمان گام های کشورهای قدرت مند از جمله آمریکا، روسیه، فرانسه، آلمان، انگستان، چین و غیره را تعقیب می کند که نمونه های فراوان آن را می شود در کشورهای ضعیف دنیا از جمله افغانستان مشاهده کرد.) که نشر فرهنگ انتخابات و نهادینه کردن آن و نیز نظارت بر انتخابات در کشور های مختلف از آن جمله است[9].

ناکامی های سازمان ملل متحد:

امروز بسیاری از کارشناسان بر این باور اند که سازمان ملل متحد در دستیابی مهم ترین هدف خویش، یعنی حفظ صلح و امنیت بین المللی ناکام مانده است. هنگام تأسیس سازمان ملل متحد پس از جنگ جهانی دوم به منظور جلوگیری از شکست و ناکارآمدی آن، روح واقع گرایی را در کالبد آرامان گرایانه سازمان ملل متحد دمیدند. سازمان ملل متحد برخلاف همتای سلف خویش منحل نشده است و اکنون ۷۴ سال از تأسیس آن می گذرد. اما این سازمان نیز نتوانسته است کارکردهایش را با موفقیت انجام دهد. آیا علت عدم موفقیت این سازمان همان گونه که واقع گرایان کلاسیک اعتقاد دارند ناکارآمدی ذاتی سازمان های بین المللی در ایجاد همکاری بین کشورها و از بین بردن جنگ و نا امنی بوده است؟ یا باید بر اساس تفکرات اندیشمندان لیبرال، انحراف سازمان ملل متحد از اصول آرمان گرایی را عامل شکست این سازمان دانست؟ با این وجود تحولات پس از جنگ سرد جان تازه ای به اندیشه های لیبرالیستی بخشید و بسیاری بر این امید بودند با تحولات رخ داده، سازمان ملل نیز جایگاه خود را در حفظ صلح و امنیت در عرصه بین المللی باز یابد. البته نباید موفقیت های(هر چند اندک) این سازمان در تأمین امنیت جهانی نادیده انگاشت، اما با این وجود در مجموع این سازمان نتوانسته است نقش چندان مؤثری را ایفا نماید. به گونه ای که برخی اندیشمندان نئوایده آلیست بحث بحران کارکرد سازمان ملل را در ابتدای قرن

5 United Nations ATA Glance pdf 25/10/2019 pages 19, 85

1 منوری. محمد، (۱۳۹٦)، بررسی عوامل ناکارآمدی سازمان ملل، مرکز مطالعات راهبردی النبأ، تاریخ دسترسی ۱۳/۱۱/ ۱۳۹۸، لینک انترنتی https://pe.annabaa.org/news/1705

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

حاضر مطرح کردند. این انتقادات به خصوص پس از حمله امریکا به افغانستان و عراق و عدم موفقیت سازمان ملل متحد در حل این بحران بسیار شدت گرفته است. اما به نظر می رسد عوامل اصلی این نارسایی ها و بحران سازمان ملل همچنان پا برجا هستند. ولی مهم ترین این عوامل را می توان چنین اشاره کرد: تحول در ساختار نظام بین الملل، تغییر و تحول بازیگران این عرصه، تحول مفهوم امنیت و عدم انطباق سازمان ملل متحد با این تغییرات و نیز نقش یک جانبه گرایی امریکا و دموکراتیک نبودن ساختار سازمان ملل مخصوصا مهم ترین بخش تصمیم گیرنده یعنی شورای امنیت در این نهاد بین المللی تلقی می شوند[10]

۱-۱. فلسطین

از پیدایش سازمان ملل تا اکنون قضیه فلسطین به عنوان مهم ترین معضل خاور میانه و شاید جهان و همچنان با سابقه ترین منازعه در دستور کار این سازمان بوده است. پس از جنگ جهانی اول شورای قیمومیت جامعه ملل، قیمومیت فلسطین را به انگلستان سپرد و دولت انگلستان بعد از نزدیک به سه دهه قیمومیت بر این سرزمین، در اثر مهاجرت گسترده یهودیان و ناآرامی های که سازمان های صهیونیستی در فلسطین ایجاد کرده بودند. همچنان برخی توافق های پنهان، طرح پایان دادن به حکومت سرپرستی را سر لوحه سیاست خود قرار داد و تصمیم گرفت که این مشکل را به سازمان نوپای جدید قیمومیت، یعنی سازمان ملل ارجاع دهد.

ابتدا تصور می شد که این قضیه به عنوان نخستین مسئله در دستور کار شورای امنیت در کم ترین زمان مورد حل و فصل قرار گیرد. اما، سازمان ملل متحد نظر به دلایل مختلف، که مهم ترین آن دخالت قدرت های بزرگ به ویژه ایالات متحده امریکا در شورای امنیت به نفع رژیم صهیونیستی بوده است. در طول بیش از نیم قرن در قضیه فلسطین ناموفق و ناکارآمد عمل کرده است[11].

۱-۲. تعامل نا متعادل با صلح و تروریسم

سیاست های نامشروع فرامرزی در عرصه جهانی توانسته است صلح و ثبات و نورم های قبول شده در روابط بین المللی را به خطرات جدی مواجه ساخته و اصل احترام به حاکمیت ملی کشور ها، استقلال و تأمین منافع مشروع ملت ها را در ابعاد وسیع آن آسیب پذیر سازد. حوادث منطقوی مانند مسئله شرق میانه، جنوب و شرق آسیا، افریقا و آمریکای لاتین در دهه های ٦٠ الی ۸۰ و تکرار آنها در اوضاع کنونی کشورهای مانند لیبیا، سوریه، عراق، افغانستان، یمن و غیره این مسئله را به اثبات رسانیده است که سیاست های نامشروع فرامرزی حل مشروع و

---

[10] احمدی، حسین پور . مزیدی، مقداد قنبری، صص ۲۲۷-۲۲۸

[11] 2 سعیدی نژاد، حمید رضا، صص ۱۴۳-۱۴۴

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

عادلانه پرابلم های یاد شده را بر بنیاد اهداف و وظایف سازمان ملل متحد مانع شده و به ناکامی مواجه ساخته است. مشخصه اوضاع کنونی و تأثیر سیاستهای نامشروع بین المللی(موازی با اهداف ملل متحد)در آن است که بعد از سقوط دولت با قدرت اتحاد شوروی و انحلال پیمان نظامی وارسا، دول بزرگ سرمایه داری به خصوص سه دولت عضو دایمی ملل متحد سیاست مداخله بر امور داخلی کشورهای وسیع ساختن دامنه بی ثباتی مناطق جهان دست یازیدند و چندین کشور را به جنگ های داخلی مواجه و به بر انداختن دول قانونی با زور و مداخله مستقیم نظامی و رهبری چند دولت متوصل گردیدند. اکنون نمی توان دیگر از نقض صریح صلح، ثبات و امنیت بین المللی مسجل در منشور ملل متحد و نیز نقض آشکار حقوق بشر و انجام جنایات اشد جنگی توسط این دولت ها انکار نموده و از آن چشم پوشید . اکنون زمان بیان واضح این حقیقت است که در قدم اول دول های ایالات متحده امریکا، انگلستان و فرانسه در تبانی با تعداد از دول دیگر عضو ناتو و دولت های وابسته (اسرائیل، پاکستان، قطر و عربستان سعودی) بزرگترین ناقضین محتوای منشور ملل متحد می باشند.

- سیگنال های وجود دارد که حلقه های استخباراتی مداخله گر که در چوکات قوای حفظ صلح ملل متحد در سال های ۷۰ و ۸۰ در لبنان قرار داشتند، به خاطر تسلط بر اوضاع و پیش برد اهداف شان به نفع اسرائیل در شبانگاه ها افراد با نفوذ غیر نظامی را در آنجا تثبیت و ترور می کردند.
- قوای نظامی هالند در چوکات آیساف توسط یک فرد قوی افغانی الاصل در منطقه ارزگان سران قوم و افراد صاحب نفوذ که برای طالبان مؤثر بودند شبانه تثبیت و به قتل می رسانیدند.
- ورود و انتقال مصئون صد ها جنگجوی طالبان از قلمرو پاکستان به افغانستان و انتقال شان با سرویس ها و هلیکوپتر ها به ولایات شمال افغانستان که قبلا امن بودند.

در حقیقت ناتو دست و پای اهداف منشور سازمان ملل متحد را از پشت بسته است و این سازمان به آله دست اجرایی اهداف بزرگ امریکا و شریکانش(توسعه طلبی و منافع) مبدل شده است که کشورهای قدرتمند غربی تحت رهبریت آمریکااهداف شان را در لابلای قطعنامه های قانونی سازمان ملل متحد پوشانده است. به مفهوم دیگر این تعداد از دولت ها به خصوص آمریکا تلاش می کنند تا از منافع ملی شان دفاع نمایند و آن منافع را مصؤن سازند ولی با بهانه و سو استفاده از مفاهیم (منافع ملی، منطقوی و بین المللی)، (شرایط مجدد) و (

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

حتمی نبودن مقاصد صلح آمیز) در پی مقاصد خود اند و سیاست های خلاف صلح و امنیت بین المللی خود را موجه و مشروع تلقی می نمایند[12].

۱- ۳ اعلامیه هزاره

گرچه روند اصلاحات سازمان بعد از سال ۲۰۰۰م را می توان به اهداف هزاره مرتبط دانست که مشتمل بر هشت هدف قرار ذیل بود:

- ریشه کنی فقر
- تأمین آموزش ابتدایی در سطح جهان
- برابری جنسیتی و توانمند سازی زنان
- کاهش مرگ و میر اطفال
- بهبود وضیعت مادران و رشد سلامت زایمان
- مبارزه با ایدز، ملاریا و سایر بیماری ها
- حصول اطمینان از حفظ محیط زیست
- مشارکت جهانی برای توسعه

قرار بود این اهداف تا سال ۲۰۱۵م تاجایی برآورده شوند ولی با گذشت هشت سال از این توافق در زمینه تحقیق اهداف مذکور آنچنان که در جهان مشاهده می شود به ویژه در مواردی مانند: ریشه کنی فقر، مقابله با ایدز و حفظ محیط زیست سازمان ملل متحد موفقیت چندانی نداشته است[13].

۱-۴ امنیت

در بسیاری موارد اعضای سازمان ملل در مورد نیل به اهداف قطعنامه های شورای امنیت و اجرای الزامی آنها موضع انفعالی اتخاذ کرده اند. مثلا عراق از سال ۱۹۹۱م به این سو ۱۷ مورد از قطعنامه های شورای امنیت را نقض کرده و تحریم های اقتصادی سازمان ملل را دور زده است. تقریبا به مدت یک دهه است که اسرائیل

---

[12] دهزاد، بصیر . (۱۳۹۵) . سیاست های دوگانه مانع تطبیق اهداف اجرایی ملل متحد . لینک /https://www.haqiqat.org. تاریخ دسترسی ۹۸/۷/٦

[13] نگاهی به ساختار و عمل کرد سازمان ملل متحد، مجله اقتصادی، صص ۱۰۹-۱۰۸

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

قطعنامه توقف شهرکسازی در کرانه باختری و غزه را نادیده می گیرد. این شکست ها ریشه در ماهیت بین دولتی سازمان ملل دارد.

مهم ترین موارد شکست ماموریت های سازمان ملل عبارت بوده اند از:

- شکست در ممانعت از نسل کشی رواندا در سال ۱۹۹۴م
- شکست MONUC در اجرای قطعنامه ۱۲۹۱
- شکست در مداخله سال ۱۹۹۵م در کشتار سربرنیتسا
- شکست در رساندن مواد غذایی به مردم قحطی زده سومالی در سال ۱۹۹۳م
- تجاوز های جنسی توسط نیروهای حافظ صلح سازمان ملل در کشور های کنگو، هائیتی، بروندی، دماغه سبز و لیبریا[14]

بررسی عوامل ناکارآمدی سازمان

سازمان ملل باید بکوشد تا به درگیری بین کشورها پایان دهد، و با استفاده از قدرت خویش به حل اختلاقات بپردازد و کشورها را به راه های دیپلوماتیک برای رفع نزاع های فیمابین ارجاع دهد. ماده های ۳۲ و ۳۳ فصل ششم توافق نامه سازمان ملل به تبین دیپلوماسی بازدارنده می پردازد و بر تلاش های مجدانه رئیس سازمان در این زمینه تاکید دارد.

رئیس سازمان موظف است برای فهم هرچه بهتر عوامل درگیری و اختلاف، از فرستادگان خود در کشورهای مختلف کمک بگیرد تا به بهره گیری از گزارش ها و تحقیقات آنان به حل بحران پرداخته و طرفین درگیر را به سمت حل و فصل اختلافات از طریق دیوان عدالت بین المللی سوق دهد.

توجه به اوضاع کنونی جهان نشان می دهد که نه تنها سازمان ملل نتوانسته از وقوع درگیری جلوگیری کند که حتی در توقف استمرار این نزاع ها ناکام بوده است. مثال واضح آن جنگ چندین ساله ای است که بین دو کشور همسایه ایران و عراق رخ داد.(توجه: جنگ ایران و عراق سال ها می شود که خاتمه یافته است خوب است که در این نوشته از مثال های خیلی روشن و زنده امروزی از ناکامی های سازمان ملل متحد استفاده شده و آنها برجسته ساخته شود.) جنگی که به ویرانی دو کشور منتهی شد و با اینکه منشور سازمان ملل به توقف جنگ حکم داد ولی جنگ همچنان ادامه پیدا کرد.

---

[14] ویکی-پدیا دانشنامه ای آزاد، سازمان ملل متحد، تاریخ دسترسی ۱۳۹۸/۱۱/۲۳، لینک دسترسی:
http://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

همچنین است جنگ های دیگر خاورمیانه من جمله سوریه، لیبیا، یمن و فلسطین که سازمان ملل متحد در هیچکدام نقش مثبت و مؤثری ایفا نکرده است. موضوع دیگری که به سازمان ملل مایه ننگ و شرمساری است پرونده پناهندگان می باشد که هزاران تن از پناهنده گان در حالیکه از گرسنگی و بی سرپناهی رنج برده و در خیابان های کشورهای اروپایی سرگردان اند.

همچنین است گرسنگی و قحطی کشورهای سومالی، یمن و سودان جنوبی به گونه ای که در حدود ۱۰ نفر روزانه در سودان جنوبی بر اثر گرسنگی شدید جان خود را از دست می دهند و گزارش های این سازمان ازعان دارد که ۱۷ میلیون یمنی در معرض گرسنگی شدید قرار دارند.

واقعیت این است که سازمان ملل تنها به بیان حجم بحران و ابراز همدردی و نگرانی از اوضاع موجود در سوریه، یمن و عراق می پردازد ولی آیا این همان چیزی است که از سازمان ملل امید می رفت؟ این سازمان باید در مقابل ابر قدرت ها و کشورهایی که هرگونه قانون بین المللی و انسانی را زیرپا می گذارند بایستد. البته شورای امنیت در سال ۲۰۱۵م رخدادهای سوریه، عراق و لیبیا را محکوم کرد و قطعنامه ۲۲۰۰ را در خصوص اوضاع لیبیا، قطعنامه ۲۲۵۳ را در خصوص از بین بردن منابع مالی داعش در عراق و سوریه، مبارزه با قاچاق نفت، بازرسی گمرکی و حفاظت بیشتر از مرزها برای جلوگیری از قاچاق آثار باستانی و سپس قطعنامه ۲۲۵۸ را در خصوص اوضاع سوریه به تصویب اعضا رساند، اما هیچ یک از این قطعنامه ها اجرایی نشد چرا که دبیر کل سازمان ملل که به موجب بند ۴ توافق سازمان، مسؤلیت اجرای قوانین را بر عهده دارد از وظیفه خود سر باز زد و تنها به انتشار چند بیانیه و محکوم کردن کشتارها بسنده کرد.

سازمان ملل متحد در درجه اول یک سازمان سیاسی است قبل از اینکه یک سازمان قانونی باشد، و جزو اولین اهداف این سازمان اصل مساوات بین کشورهاست. اما اولین کسانی که این اصل را زیرپا گذاشتند و با قراردادن حق ویتو آن را نقض کردند همان ابرقدرت هایی بودند که این سازمان را تشکیل دادند. شورای امنیت در حقیقت به یک سازمان اجرایی برای برنامه ریزی و عملی کردن تصمیمات امریکا تبدیل شده است.

با اشاره به تأسیس سازمان ملل پس از جنگ جهانی دوم توسط کشورهایی درگیر جنگ، می شود به این تناقض پرداخت کشورهای که خود اطراف درگیری در جنگ جهانی بودند حال سعی داشتند با ایجاد یک نظام جهانی به استقرار امنیت و صلح در جهان کمک کنند.

در آن زمان امنیت معنایی کلیشه ای داشت و آن عدم جنگ بین کشورها بود، اما با شکل گیری گروه های تروریستی و تشکیلات فعال خارج از حکومت مفهوم امنیت جهانی نیز تغییر کرد. هیچ یک از دولت ها و سازمان های بین المللی نتوانستند از آثار مخرب این گروه ها جلوگیری کنند، چرا که آنها از چهارچوب حکومت خارج

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

بودند و در مناطقی دور از دسترس آنها فعالیت می کردند. مشکل اساسی دیگر این است که سازمان ملل متحد تا به امروز تحت تاثیر سیاست های کشورهای صاحب حق ویتو است و پروژه صلح و آشتی به این دلیل در هیچ یک از کشورهایی منطقه موفقیت آمیز نبوده که منافع این پنج کشور بر صلح و آشتی مقدم بوده است.

از طرفی دیگر قطعنامه هایی پیشنهادی پیش از اینکه به نفع امنیت و صلح جهانی باشد، نفع این کشورها را در نظر دارد. از این رو است که می بینیم که روسیه قطعنامه پیشنهادی فرانسه را ویتو می کند و امریکا قطعنامه روسیه را. آنچه روشن و واضح است این است که تصمیمات سیاسی ابر قدرت ها همچنان بر این سازمان حاکم است و این سازمان بین المللی متأسفانه نمی تواند از چنگال کشورهای استعماری که بر نظم جهانی چیره شده اند رهایی یابد. سازمان ملل متحد از طریق نمایندگان و سازمان های تابع و متخصص در زمینه حقوق بشر به فعالیت می پردازد. این سازمان های تابع عبارت اند از: سازمان بین المللی حقوق بشر، صلیب سرخ و سازمان عفو بین المللی. حال آیا این سازمان ها توانسته اند به وظایف خود عمل کنند؟ پاسخ نخیر است زیرا کشورهایی که در این سازمان ها بیشتر مشارکت دارند، بیشترین تاثیر را نیز بر تصمیم گیری ها خواهند گذاشت.

مثلا چندی پیش سازمان حقوق بشر قطعنامه را علیه اسرائیل به تصویب رساند که در آن اسرائیل به جرم تبعیض نژادی علیه اعراب محکوم شده بود اما امریکا این سازمان را تهدید کرد که اگر از قطعنامه خود باز نگردد و آنرا ابطال نکند کمک های مالی خود را به این سازمان قطع خواهد کرد.

حال سوال این است که اگر بخواهیم برای حفظ حقوق و آزادی بشر جای گزینی برای سازمان ملل بیابیم آن چیست؟ در پاسخ به این سوال باید گفت که جای گزین این است که تمام کشورها به طور مساوی در مدیریت این سازمان شرکت کرده و جهان از زیر یوغ ابر قدرت های سلطه طلب و استعمارگر خارج نمایند.

برای این کار اولاً باید حق ویتو که عامل تعطیلی بسیاری از قطعنامه ها است حذف گردد و دیگر اینکه کشورهای جدید مانند هند، برازیل، ترکیه و بسا از کشورهای افریقایی به شورا امنیت اضافه گردند.[15]

---

[15] منوری. محمد،(۱۳۹۶)، بررسی عوامل ناکارآمدی سازمان ملل، مرکز مطالعات راهبردی النبأ، تاریخ دسترسی ۱۳۹۸/۱۱/۱۳، لینک انترنتی https://pe.annabaa.org/news/1705

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

عقبگردی استراتیژیک، آیا ایران هزینهٔ توسعه طلبی خود را می پردازد؟

منبع: مرکزدراسات الجزیره

ترجمه: مومن حکیمی

ایران وارد صحنه شد تا موقعیت برجستهٔ را در نقشهٔ سیاسی شرق میانه احراز نموده و دگرگونی های اوضاع شرق میانه و اطراف این تحولات استراتیژیک را در جدول اهتمام خود قرار دهد. ایران گرچه از کشمکش ها و مقدرات منطقه هیچ وقتی غایب نبود و این نکته مورد قبول همگان است، اما هیچ گاهی یک هدف فوری برای قدرتهای بین المللی وحتی رقبای منطقه ای نبوده است، علی الرغم این که از تحریم های اقتصادی امریکایی و بین المللی از همان ابتدای تأسیس جمهوری اسلامی با مشکلات جدی مواج بود. اما می توانیم بگوییم ایران یگانه کشوری بود که به صورت مستقیم و یا غیر مستقیم، و شاید بدون این که برنامه و قصدی داشته باشد، از تحولات پی درپی منطقه از سپتمبر 2001 بدینسو بیشترین استقاده را برده است.

این کشور بعد از به قدرت رسیدن بوش پسر شاهد سرنگونی نظام طالبان در افغانستان بود که در خزان 2001 صورت گرفت. حکومت طالبان سیاست خصمانهٔ بر ضد ایران داشت که حتی به سرحد دشمنی مذهبی می رسید. از هجوم انگلیسی امریکایی بر عراق بیشترین مفاد را برداشت، زیرا در نتیجهٔ آن نظام صام حسین سقوط کرد و برای این زمینه را مساعد ساخت که بیشترین نفوذ را در عراق بدست آورد در حالی که عراق یک کشور عربی می باشد. جنگ ها و حمله های پی درپی اسرائیل بر غزه و لبنان و سیاست کوتاه بینانهٔ امریکا در تأیید این حملات اسرائیلی نقش بارزی در افزایش نفوذ ایران در لبنان به عنوان حامی اصلی حزب الله که یگانه قوت مسلح در آن کشور است و در تحکیم روابط با حماس و سایر سازمان های مقاومت فلسطینی داشت.

زمانی که شعله های حرکت انقلاب و تغییر در کشور های عربی در اواخر سال 2010 آغاز یافت، آشکارا به نظر می رسید که مدل ایرانی با یک چالش غیر منتظره روبرو شده است. درین حرکت های انقلابی جمهور مردم در کشور های عربی مانند تونس، مصر، لیبیا، سوریه و یمن شعار های دیموکراسی و تکثر گرایی را بلند کردند و از برخورد های خشونت بار اجتماعی اجتناب ورزیده و مدعیان سیطرهٔ یک جانبه و دیکتاتوری های ایدیالوژیک

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

را رد کردند. اما برخورد روند تحولات دموکراتیک در کشورهای انقلابی عرب با موانع جدی، سیاست بی تفاوتی ایالات متحده و کشورهای ضد انقلاب در خلیج عربی نسبت به این جریان تغییری و موقف خصمانۀ این کشور ها در برابر این تحولات دیموکراتیک این اجازه را به ایران داد تا از شرایط استراتژیک منطقه ای در سال های پس از 2013 بیشترین استفاده را به نفع خود بردارد.

ایران نظام اسد در سوریه را تشویق نمود که با زور اسلحه با مردم خود مقابله کرده و از بروز هر نوع تغییر جلوگیری نماید و زمانی که نظام اسد از خاموش کردن شعله های انقلاب درین کشور عاجز شد، ایران به صورت مستقیم و با استخدام ملیشیه های مختلف شیعه در منطقه، به کمک نظام اسد شتافت و ازین طریق موجودیت نظامی و اقتصادی خود را در سرتاسر کشور سوریه تقویت نمود. از سوی دیگر تفاهمی که بین ایرانی ها و روس ها در سال 2015 صورت گرفت و روس ها را به صورت مستقیم وارد جنگ های داخلی سوریه ساخت، در تحکیم روابط بین مسکو و تهران سهم بارزی بازی کرد.

ایران در سال2013 دولت مالکی را به سرکوب تحصن های مردمی در شهرهای اکثریت سنی عراق ترغیب کرد. و زمانی که قوت های مالکی در برابر تنظیم دولت اسلامی در شام و عراق (داعش) به شکست مواجه گردید و در تابستان سال 2014 کاملاً فروریخت، ایران با یک تصمیم پراگماتی، قرار گذاشت که مالکی را رها نموده و در طول سال های بعد از آن، با قوت های امریکایی همکار نماید تا داعش را شکست داده و سیطرۀ آنرا در شمال و غرب عراق به پایان برساند. و زمانی که قیادت ایرانی مطمئن و متأکد شد که ادارۀ اوباما حاضر به گفتگو و معامله در رابطه با دوسیۀ اتومی ایران است، به گفتگو ها و مذاکره با امریکا نشست تا آن که به توافق معروف به (1+5) رسید. همین پیمان بود که راه را برای پایان یافتن انزوای بین المللی در ایران باز کرد و این کشور را از بخش بیشتر تحریم های اقتصادی امریکا و سایر کشور ها رهایی بخشید.

سیاست های نادرست سعودی که بر مبنای دشمنی و خصومت با هر نوع تحول دیموکراتیک در جهان عرب استوار است، در یمن راه نفوذ و تفوق حوثی ها و همپیمانان ایران را باز کرد. آنها با استفاده ازین شرایط دست به کودتایی زده و در خزان سال 2014 بر ضد حکومت انتقالی اقدام نموده و پایتخت اکثر بخش های شمال یمن را تحت سیطرۀ خود در آوردند. و علی الرغم جنگ خانمان سوزی که سعودی به همکاری امارات در تابستان سال 2015ظاهراً بر ضد حوثی ها آغاز کردند حوثی ها (شیعه های یمن طرفدار ایران) تا هنوز هم در همان موقعیت های خویش قرار دارند و حتی در نتیجۀ کمک های تخنیکی ایران به به منبع تهدیدی برای امنیت داخلی عربستان مبدل شدند. جنگ در یمن ، از هر زاویۀ که به آن بنگریم، یک جنگ فرسایشی مالی و نظامی برای عربستان سعودی ، حریف منطقه ای ایران، تبدیل شده است.

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

پس با در نظر داشت این گسترش استراتژیک هیچ جای تعجب نبود که یکی از مسئولان دست دوم در تهران آنقدر احساساتی شود که سخن از سیطرهٔ ایران بر چهار پایتخت عربی سخن بگوید. و حتی عملیهٔ محاصرهٔ قطر که از سوی کشور های امارات، سعودی، بحرین و مصر صورت گرفت و این کشور ها گمان می کردند که به حیث یک قضیهٔ خلیجی خالص باقی خواهد ماند، به یک قضیهٔ منطقه ای مبدل گردیده و خالی از فایده برای ایران نبود. مخالفت ایران با محاصرهٔ قطر از سوی این کشور ها، باز کردن فضای ایرانی در برابر هواپیما های قطری، نگرانی کویت و عمان از گرایش خصمانهٔ سعودی در برابر کشور های منطقه باعث ایجاد زمینه و فضای دوستی بین ایران از یک طرف و دوحه، کویت و مسقط از سوی دیگر گردید.

اما امروز نشانه حاکی از آن است که ایران با فضای استراتیژیک جدید در منطقه و راوبط بین المللی مواجه است؛ البته نه به خاطر این که دشمنان و رقبای منطقه ای آن مانند سعودی و امارات در وضع بهتر قرار دارند، بلکه ازین ناحیه که نشانه های فزاینده ای وجود دارد مبنی بر اینکه گسترش منطقه ای ایران از مرزهای توانایی ذاتی ایران عبور کرده و هر لحظه زنگ خطر را به صدا در می آورد و هشدار می دهد که از یک جهت بین اهداف تهران و اهداف مسکو در سوریا در مقابل هم قرار گرفته است و از سوی دیگر تصمیم ادارهٔ ترامپ منی بر خروج کامل از اتفاق اتومی شاید به صورت غیر حساب شده، باب بحران روز افزون و وخیمی را در منطقه بگشاید و ایران در مرکز این بحران ها قرار گیرد.

بحران در خلیج و همسایه های آن :

ایالات متحدهٔ امریکا، به تأیید بعضی کشور های اروپای غربی، ایران را متهم به هجوم به چهار کشتی نفت کش در بندر فجیره ساخت که در 13 می سال 2019 صورت گرفت و از آن جمله دو کشتی آن مربوط به سعودی می شد. همچنان ایران را متهم ساخت که در هجوم بر دو نفت کش بزرگی که در خلیج عمان قرار داشته و یکی آن در ملکیت شرکت نارویژی و دیگر آن مربوط به یک شرکت جاپانی بود، دست داشته است. امریکا اعلان داشت که در هردو انفجار وسایلی خیلی پیچیده و دقیق بکار رفته است و ناممکن است که گروه های تروریستی این نوع وسایل را در اختیار داشته باشند. امریکایی ها مدعی اند که آنها دلایل استخباراتی موثقی در اختیار دارند که نشان میدهد ایران درین دو انفجار دست دارد. در مقابل آن آیران مانند همیشه، هر نوع مسئولیت ایران را درین قضیه نفی می کنند. در حالی که بعضی کشور ها از جمله روسیه، خواستار تحقیق بیشتر، قبل از متهم ساختن ایران، می باشند.

ظاهراً به نظر می رسد که ایران ازین دو حادثهٔ خیلی بزرگ بیشترین استفاده را نموده است، زیرا این دو حادثه، پیام های خیلی جدی و هشدارد دهندهٔ را برای دشمنان ایران اعم از منطقه ای و جهانی، در بر داشت و

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

میخواست تهدید جدی را متوجه بازار جهانی و قوت های بین المللی سازد، بیشتر از آن که کوششی برای بستن خلیج در برابر کشتی رانی و یا شعله ورساختن جنگ باشد. ولی، گذشته ازین که چه کسانی منطقه را به لبه پرتگاه سوق میدهد، مهم اینست که این وضعیت نیز به مصلحت کوشش هایی می انجامید که تهران در راستای رهایی از محاصره و تحریم های اقتصادی کشنده انجام می دهد. تحریم هایی که ادارۀ ترامپ بر ایران و تمام کشور ها و شرکت هایی وضع کرد که ممکن است با ایران داخل تعاملات مالی، اقتصادی و تجاری گردد. اینجاست که گره تنش های روز افزون در خلیج خود نمایی کرده و بنیاد بحران هایی آشکار می گردد که با تمام ثقل و سنگینی خود بر آب های خلیج کشور های ساحلی آن افتیده است.

ترامپ با التزام به اجرای وعده های انتخاباتی خود، در ماه می سال 2018 از اتفاق اتومی «1+5» خارج شد. این توافقی بود که ادارۀ اوباما در تابستان 2015 با ایران بسته بود و سایر اعضای دائم شورای امنیت علاوه بر آلمان ، آن را تصویب کردند. در آن زمان بعضی ها به این تصور بودند که عدم التزام ترامپ با این پیمان به هدف راضی ساختن همپیمانان واشنگتن در شرق میانه و به خصوص سعودی و اسرائیل صورت می گرید. ولی با تأکید گفته می توانیم که انگیزه های ترامپ درین قضیه، امریکایی خالص بود. زیرا نه تنها این که او طی مبارزات انتخاباتی خویش اعلان کرده بود که ازین پیمان خارج می شود، بلکه اطراف سیاسی امریکا در مورد این اتفاق از همان ابتداء به موافق و مخالف تقسیم شده بود و همین نکته باعث گردید که ادارۀ اوباما نتواند تصدیق و تأیید کانگرس را درین مورد به دست آورد.

البته چیزی را که هم پیمانان امریکا در شرق میانه انجام دادند، این بود که ادارۀ ترامپ را تشویق کردند تا دایرۀ شروطی را که برای ابتدای گفتگوهای جدید با ایران وضع می کند وسیع تر سازد. به این معنا که ادارۀ اوباما زمانی که گفتگو ها را با ایران در سال 2014 آغاز کرد و در تابستان 2015 به انتها رساند، موضوع تحرکات هسته ای در ایران را از دیگر موضوعات اختلافاتی بین ایالات متحده آمریکا و ایران جدا کرد. اما ادارۀ ترامپ قضیۀ گفتگو ها برای بستن پیمان جدید را با قضایای دیگر مانند برنامۀ راکتی ایران، فعالیت های اقلیمی ایرانی، موقف تهران در رابطه با قضیۀ فلسطین و رابطۀ ایران با جریان های مسلح فلسطینی و غیر فلسطینی در شرق میانه مربوط ساخت.

امریکا بعد از آنکه از اتفاق اتومی با ایران خارج شد، ادارۀ ترامپ بلا فاصله تحریم های جدیدی را علیه ایران اعلان نمود، نه تنها تحریم هایی که در عهد اوباما اعمال شده بود، دوباره اعاده نمود، بلکه سلسلۀ از تحریم های خیلی شدید را آغاز کرد که در ماه گذشته به اوج خود رسید. تحریم های امریکا شامل صنعت و صادرات نفت ایرانی و بخش بزرگ فعالیت های اقتصادی و مالی دیگری می گردد. علاوتا سپاه پاسداران انقلاب و

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

تعدادی از شرکت ها، قیادت ها و سایر ارگان هایی که با سپاه در ارتباط بود، شامل لست تروریزم ساخت؛ زیرا این تحریم ها فقط از سوی امریکا بوده و تحریم های جهان نبود، لذا امریکا این تحریم های خود را قوی تر ساخته و اعالن نمود که هر کشور و سازمانی که این تحریم ها را نادیده می گیرند، به خصوص همان هایی که یکنوع رابطه با بازار امریکا دارد، شامل این تحریم ها خواهد شد.

خارج نفت ایران از بازار، به معنای افزایش شدید قیمت مصادر انرژی بود، به خصوص در شرایطی انجام یافت که اقتصاد جهانی، به دلایلی که مربوط به تنش های مختلف اروپا و جنگ اقتصادی امریکا بر ضد چین، با رکود نسبی مواجه است. ولی سعودی که تولید کننده و صادر کنندهٔ بزرگ نفت در جهان است، موقف امریکا بر ضد ایران را مورد تأیید قرار داد و اعلان نمود که حاضر است کمبود ناشی از ممنوعیت صادرات ایرانی را جبران خواهد کرد و بالفعل این اقدام صورت گرفت؛ زیران نه تنها این که قیمت نفت به جای خود باقی ماند، بلکه اخیراً کاهش اندکی نیز داشت. البته قیمت نفت تنها پس از حملات خلیج عمان در تاریخ 13 جون (2019) اندکی افزایش که آنهم موقتی بود.

شکی نیست که ترامپ نمی خواهد وارد جنگ با ایران شود و حتی نمی خواهد برخورد عسکری محدود با این کشور داشته باشد، و محاسبات ترامپ روی این فرضیه استوار است که تحریم ها تأثیر مخربی بر اقتصاد ایران خواهد گذاشت، اقتصادی که هنوز از تأثیرات تحریم های اعمال شده بر ایران هنوز معافیت کامل نیافته است. و این مجازات ها به تنهایی کافی است تا ایران را به زانو درآورد تا دوباره آن را به میز مذاکره برگرداند.

اما گامی که امریکا در راستای الغای پیمان اتومی برداشت و شرط هایی که به خاطر آغاز گفتگو ها از سوی واشنگتن اعلان گردید، از سوی تهران توهین آمیز تلقی شد به همین سبب رهبران رژیم بر این باورند که پذیرش این شرایط باعث ایجاد شکاف عمیقی در بینش رژیم ایران نسبت به خودش، در موقعیت منطقه ای و در مجموعه روابط کنترول و حاکمیت می شود که آن را به مردم خود پیوند می دهد.

حالا حکومت ایران چگونه می تواند خود را ازین تنگنا بیرون آورد؟ یعنی از یک جانب مشکل تحریم هایی که آهسته آهسته وضعیت مالی و اقتصادی ایران را با تضعیف روز افزون مواجه ساخته است و از جهت دیگر دشواری قبول شروط جدیدی که برای گفتگو ها وضع شده است؟

تهران اعلان اتحادیه اروپا را، که خروج یک جانبهٔ امریکا از اتفاق اتومی را رد می کردند، و در پی ایجاد یک سیستم جدید روابط اقتصادی با ایران هستند، را مثبت ارزیابی نمود. ولی اروپا هیچ اقدامی در راستای ایجاد این نظام و سیستم جدید بدیل انجام نداد و حتی در احتمال یافتن چنین سیستمی نیز تردید وجود دارد. از سوی دیگر اروپایی ها نیز با اعلامیه تهران مبنی بر بالا بردن سطح غنی سازی اورانیوم به میزان سوخت ری

آکتور ها (نه تسلیحات هسته ای) مخالفت صریح نشان داده اند که ایران به عنوان وارد کردن فشار بر قدرت های بین المللی متمایل به حفظ توافق نامه 2015 آغاز کرد.

از آنجایی که همهٔ این گام ها برای باز کردن یک پنجره در دیوار بحران کافی نبود؛ لذا ایالات متحده و متحدان آن در منطقه ایران را مسئول تعرض اعلان ناشده به حرکت کشتی رانی در خلیج فارس اعلان کردند.

امریکایی ها اعلان داشتند که آنها نشانه های از تجمع قوت ایرانی را در منطقهٔ خلیج کشف کرده اند، و با این اعلان حضور نظامی خود در منطقه را افزایش داده و مجموعهٔ از کشتی های هواپیما بردار خویش را وارد این منقطه ساختند که شامل کشتی بزرگی برای تقدیم خدمات صحی نیز می شود. علاوه بر آن دو دسته از بمب افکن های استراتژیک را وارد این ساز و سامان جنگی ساخت. در چنین حالتی انفجارات فجیره (انفجار هایی که در بندر امارات صورت گرفت) واقع شد و دلیل بیشتری برای این تجمع عسکری بدست امریکا داد.

مطابق گذارش نیویورک تایمز (15جون 2019) زمانی که گذارش در مورد حملات خلیج عمان مواصلت نمود، اجتماعی به مستوای خیلی بلند بین مسئولین وزارت دفاع و خارجه برگذار گردید تا درخواست قیادت مرکزی ومسئول عملیات های عسکری در خلیج و شرق میانه را مورد بحث قرار دهند. قیادت عسکری در شرق میانه خواستار افزایش بیست هزار نیروی عسکری بر قوت های موجود در خلیج شده بود تا با تهدیدات احتماعی ایران آمادهٔ مقابله باشند. در نهایت این مجلس، برای جلوگیری از این تصور که ایالات متحده در حال آماده سازی جنگ برای تغییر رژیم در تهران است ، افزایش فقط هزار نفر تصویب شد.

هنوز واضح نیست که کدام یک ازین میانجیگرانی که به منظور کاستن از تنش و خنثی سازی بحران در خلیج فارس دست به کار شده بودند، پیشرفت نمود، آن که از سوی عراق، قطر و جاپان، به درخواست و موافقهٔ امریکا وارد صحنه شد و یا آن که اطراف دیگری دست به چنین اقدامی زد. به این معنا که هیچ کدام ازین میانجی گران کلید جادویی برای رهایی ایران از تحریم ها و تغییر شرایط تحقیرآمیز مذاکرات ایالات متحده را تا هنوز نیافته اند.

لذا بحران اکنون در حال تنظیم مجدد تهدیدات و تصمیم گیری های ایران و آمریکا است. از یک جانب ایران نمی تواند این تحریم ها و محاصرهٔ اقتصادی را برای مدت طولانی قبول و تحمل نماید، لذا ضروری می داند تا این بحران را تا بلند ترین حد آن تشدید نماید بدون این که وارد جنگ شود، شاید بتوان ادارهٔ ترامپ را وادار به تغییر شروط گفتگوهای جدید سازد، و از سوی دیگر ادارهٔ امریکا تأکید می کند که ایران مسئول مستقیم حملات فجیره و خلیج عمان است، لذا باید آمادگی کامل داشته باشد تا بتواند از هر نوع کوشش های ایران در جهت معطل ساختن حرکت کشتی رانی در خلیج جلوگیری نماید، بدون این که وارد جنگ با ایران گردد. اما

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

تخمین عواقب و پایان آنها می تواند دشوار باشد.

نگرانی از حضور ایران در سوریه:

زمانی که ایرانی ها به نیابت از بشار اسد روس ها را برای دخالت عسکری مستقیم به سوریه دعوت کردند، این را در نظر نگرفتند که روسیه بزرگ تر از آن است که بتواند تنها به عنوان ابزاری برای حل و فصل مناقشات داخلی در مورد آینده کشور عربی، نقش ایفا کند.

در اپریل سال 2019 رئیس هیئت ارکان عمومی قوت های روسیه جنرال فالری گراسیموف اظهار داشت: حمایت نظامی مسکو از رژیم اسد از "دولت سقوط سوریه" از فروریزی و سقوط کامل در برابر حملات گروه های مسلح نجات داد. سخنان او به این نکته اشاره می کرد که اگر حمایت ها هوایی روسی نمی بود، نظام اسد طی یکی دوماه کاملاً سقوط می کرد. زیرا در آن زمان نظام اسد تنها بر ده در صد سرزمین سوریه حاکم بود.

این سخنان گراسیموف کاملاً درست است، زیرا علی الرغم این که قوت هایی از سپاه پاسداران و نیرو های حزب الله از سال 2012 به بعد در کنار نظام سوریه قرار داشت و دولت ایران ملیشه های شیعه را از تمام نقاط جهان بسیج نموده و به سوریه فرستاد ، نظام اسد در تابستان سال 2015 به پرتگاه سقوط نزدیک شده بود و اگر دخالت مستقیم روسها و حملات هوایی مستقیم توسط بمب افگن های روسی نمی بود، و اگر صدها مشاور نظامی روسی به سروقت نظام اسد نمی رسید، سرنوشت سوریه به گونۀ دیگری می بود. اما سئوالی که درینجا مطرح میگردد، اینست که چرا گراسیموف در چنین شرایطی ازین مسئله یاد آوری مینماید؟

چرا حالا، درین شرایطی که جنگ داخلی در سوریه به نهایت خود نزدیک شده است؟

گراسیموف نیازی به یادآوری بشار اسد درباره نقش روسیه ندارد و هیچ نشانه ای وجود ندارد که نشان دهد اسد سیاست مستقل از مسکو را آغاز کرده است.

به احتمال زیاد، گراسیموف رئیس ارکان عمومی روسیه می خواهد تا حقیقت مسئلۀ سوریه را به متحدش درین صحنه، یعنی ایرانی ها بازگویی کند و این در وقتی است که تنش بین این دو متحد در ساحۀ سوریه روبه افزایش گذاشته ا ست.

اگرچه یک پایگاه بحری روسیه در سواحل سوریه وجود دارد، که به پشتیبانی از ناوگان روسی در دریای مدیترانه اختصاص دارد، اما سوریه یک ضرورت مهم استراتژیک برای روسیه پس از شوروی نیست زیرا سوریه، در محاسبات استراتژیک روسیه ، جورجیا ، اوکراین و حتی آذربایجان نیست و بشار اسد لزوماً متحدی نبوده است که سیاست های وی با هرگونه تحسین در مسکو مورد بررسی قرار گیرد. روسیه به دلایل دیگری یه سوی سوریه

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

رفت که مربوط به فروپاشی تفاهم روسیه و آمریکا در دولت دوم اوباما، و خسارات سنگین تحمیل شده به روسیه از آن جمله است.

خارج شدن اوکرانیا از دایرۀ نفوذ مسکو، با تمام معنای امنیتی که برای امنیت ملی روسیه و حافظۀ مردم سوریه دارد، خسارۀ نسبی روسیه در مسئلۀ گرجستان و گسترش ناتو به کنار مرز های روسیه و مستقر ساختن سیستم ضد راکت در اروپا و ترکیه و امثال آن باعث شد پوتین به جستجوی کارتهای اضافی در روابط با ایالات متحده بپردازد. و در چنین شرایطی بود که سوریه به عنوان تحفۀ از سوی آسمان در اختیار مسکو قرار گرفت. روسیه در ابتداء فکر می کرد که دخالت او باعث می شود که امریکا مجبور به گفتگو و تعامل سیاسی با مسکو در رابطه به اوکرانیا گردد تا ازین طریق روسیه بتواند رابطه اش را با مردم روسیه بهتر ساخته و روسیۀ بتواند به عنوان یک جانب اصلی معاملات سیاسی بین قوت های بین المللی تبارز کند. اما گرچه آمریکایی ها از مداخله روسیه در سوریه راضی نبودند ، اما از نظر مقابله با تهدید داعش در عراق و سوریه به سمت مثبت آن نگاه می کردند .و از آنجا که سوریه هرگز در دایره منافع استراتژیک آمریکا نبود ، واشنگتن در حضور روسیه در سوریه توجیهی برای چنین معامله پیدا نکرد.

انگیزه حضور ایران در سوریه تا حد زیادی از اهداف و انگیزه های دخالت ماسکو است. حفاظت از پیوندهای تاریخی با رژیم خانواده اسد، محافظت از نفوذ ایران در لبنان و عراق وجود دارد، تمایل ایرانیان برای جمع آوری هرچه بیشتر کارت در انتظار لحظه مذاکره با واشنگتن انگیزه های ایران در امر دخالت در سوریه را تشکیل می دهد. از سوی دیگر ایران ازین خوف دارد که سوریه در حوزه های نفوذ ترکیه و عربستان سعودی سقوط نماید، چون آشکارا می نگرد که انقره و ریاض بیشترین تأثیر بر گروه های مسلح و غیر مسلح مخالف دولت سوریه را دارد.

از اواخر سال گذشته بدین سو واضحاً به نظر می رسد که میزان قوت در صحنه درگیری سوریه به نفع بقای رژیم اسد در حال میلان است. گرچه نظام سوریه تا حال نتوانسته است که این معرکه را کاملاً به پایان رسانده و مخالفین نظام را ازین میان بردارد و نه هم مؤفق به طرح یک فرمول سیاسی برای ایجاد مشروعیت ادامۀ سیاسی خود دریابد؛ اما سیطرۀ حکومت بر سوریه تا حدی توسعه یافته است که امروزه موجودیت این نظام با خطر مواجه نمی باشد.

اینجا بود که اختلاف و تباین بین اهداف مسکو و تهران در سوریه به شکل واضح تبلور یافت و هم موجودیت مسلح ایران در سرزمین سوریه به حیث مصدر تهدید امنیت اسرائیل زیر بحث قرار گرفت. به همین علت بود که اسرائیلی ها، که مسکو همیشه می خواهند رضایت آنها را بدست آورد، فضای سوریه را مورد تجاوز قرار داده و

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

بر مراکز تجمع ملیشیه ها و ذخیره های سلاح ومهمات آن حملات مسلسل را در پیش گرفتند.

همچنان خروج ایران از سوریه به شرط لازم و آشکار برای هرگونه کمك هایی قرار گرفته است که آمریکایی ها و اروپایی ها و نیز کشورهای حوزه خلیج فارس می توانند برای بازسازی سوریه (که تخمین زده می شود حداقل به 250 میلیارد دلار نیاز داشته باشد) ویران شده تقدیم نمایند. علاوه بر این، مسکو معتقد است که بحران سوریه نمی تواند بدون اجماع سیاسی به پایان برسد، در حالی که ایران رژیم اسد را ترغیب می کند تا در برابر نیروهای مخالف از شدت کار گرفته و در مذکرات جدی نباشد.

نخست وزیراسرائیل بنیامین نتانیاهو در سفری که به تاریخ 27 فبروری2020 به مسکو داشت، گفت که با رئیس جمهور روسیه پوتین موافقت کرده است تا کمیته ای برای بحث درباره خروج ایران و ملیشیه های آن آن کشور از سوریه، تشکیل دهد. با وجود این که اظهارات نتانیاهو برای همه تعجب آور بود، مسکو هیچ توضیح و یا تکذیبی در مورد این ادعای نخست وزیر اسرائیل صادر نکرد. با این حال ، مسلم است که اگرچه اسرائیلی ها ده ها مورد حمله به مواقع تمرکز نظامیان ایران در سوریه انجام دادند ، اما سیستم دفاع هوایی روسیه از سوریه حتی در مقابل یکی از این حملات هم فعال نشده بود. در واقع، اعتقاد بر این است که روس ها معمولاً اندکی قبل از اجرای این گونه حملات، از ماهیت حمله به طور رسمی اطلاع داده می شوند.

در ماه اپریل گذشته ، گزارش هایی منتشر شد مبنی بر اینکه روسیه در تلاش است تا از نقش ماهر اسد برادر رئیس جمهور سوریه، به دلیل روابط نزدیک او با ایرانی ها کاسته شود. همچنان درگیری های سنگین و پرهزینه نیز در نقاط مختلف سوریه بین ملیشیه های مرتبط با ایران و کسانی که مورد حمایت روسیه بودند ، درگرفت. گرچه ایران برای دستیابی به امتیازاتی در صنعت نفت و معدن سوریه در تلاش است تا بتواند خسارات مالی عظیم خود را که در حمایت از رژیم اسد متقبل شده است، جبران نماید، اما سرمایه داران و بازرگان سوریه ، به ویژه اهل سنت و کسانی که از نزدیک با خانواده اسد در ارتباط هستند، با همتایان روسی همکاری می کنند و با لحن شدید و بلندی از ضرورت خروج ایران از سوریه و احیای پیوندها با منطقه عربی و خلیج عربی سخن می گویند.

در پایان جون سال 2019 ، جلساتی بین مقامات امنیت ملی روسیه ، اسرائیل و آمریکا برگزار شد. چنین جلسه ای بین سه کشور بی سابقه است و هیچ موضوعی وجود ندارد که سه کشور را در این مرحله با هم جمع کند جز ایران، به همین علت عدۀ زیادی از تحلیلگران اظهار داشتند که ممکن است این نشست با اوضاع ایران در سوریه و چگونگی خروج ارتش آن کشور از صحنه سوریه ارتباط داشته باشد. گرچه روسها انکار می کنند که در این جلسه بحث و تبادل نظر درباره ایران صورت گرفته است، اما ایرانیان با توجه به نشانه های دیگر در همین راستا ، نگران هستند.

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

در ماه می 2019م ، ایرانی ها، برای مقابله با فشار روسیه، تلاش کردند تا اجماع جدیدی با ترکیه ایجاد کنند. اما انقره که در روابط خود با مسکو گام های مشخصی برداشته است، خواه به دلیل اوضاع در سوریه یا دلایل دیگری، در پاسخ به آنها اظهار داشت که تهران این پیشنهاد خود خود را خیلی به تأخیر انداخته است و سالها از پیشنهاداتی که در رابطه با توافق ایران و ترکیه در سوریه از سوی انقره مطرح شده است، انکار نموده است.

اگرچه تهران به مواقف اسد اهمیت زیادی می دهد و نگران است که آیا روابط استراتژیک و ریشه داری را با ایران خواهد داشت و یا اینکه حضور ایران را بار سنگینی برای رژیم و آینده خود می پندارد، اما در عین حال دارای شبکه نفوذی ای در سوریه است که فراتر از رابطه با اسد است. همچنان ایران این توان را دارد که در صورت تشدید اختلافات بین دو طرف در سوریه و تهدید مصالح ایران، حضور روسیه را تا حد غیر قابل تحمل پرهزینه کند.

نهایت یک مرحله و ابتدای مرحلهٔ دیگر:

محیط استراتژیک خصمانه که علیه ایران شکل می گیرد، به معنای این نیست که نفوذ منطقه ای ایران در یک روز و یک شب فرو می پاشد، نیروهایی که در ایجاد منطقهٔ نفوذ با این بزرگی موفق هستند ، به خصوص قوت های دارای حجم میانهٔ مانند ایران، که توسط یک نظام ایدئولوژیک و مستقر اداره می شوند، از نگاه استراتیژیک به طرز ناگهانی و سریع از بین نمی روند.

مطمئناً ایالات متحده به دنبال آتش زدن جنگ با ایران نیست ، همانگونه که ایران نیز جنگ را نمی خواهد . هر دو طرف به دلایلی و ترس از عواقب آن، از اشتعال در جنگ جلوگیری می کنند .ایران چندین دهه با تحریم های آمریکا و بین المللی زندگی کرده است و هیچ نشانه ای از این وجود ندارد که رژیم از شیوع یک جنبش اعتراضی مردمی می ترسد ، بلکه اعتماد به نفس زیادی به توانایی خود در کنترل و فرونشاندن هرگونه مخالفت داخلی را نشان می دهد. زمانی که موج انقلاب های عربی در کشوری در خاورمیانه در سال 2009 آغاز یافت، هیچ کشوری با اعتراضات گستردهٔ مانند ایران روبرو نبود، اما این رژیم توانست این جنبش ها را با اقدامات امنیتی خیلی شدیدی سرکوب نماید.

در مورد وضعیت ایران در سوریه ، که از نزدیک با نفوذ ایران در لبنان و عراق ارتباط دارد، محدود به حضور نظامی نیست، بلکه تهران توانسته است که حضور اقتصادی، فرهنگی و مذهبی خود را درین کشور مستحکم ساخته و حتی روابط با نهادهای دولتی سوریه را ارتقا بخشد. لذا اگر ایران مجبور شود که از سوریه خارج شود ، خارج شدن او به معنای پایان تأثیر نفوذ آن بر سوریه نیست.

بدون شک همهٔ نکاتی که ذکر کردیم، واقعیت دارد اما مسئله این است که دور شدن خطرات جنگ با آمریکایی

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

ها یا کشور سعودی به معنای خلاص شدن ایران از تحریم های سنگین و بی سابقه نیست و توانایی رژیم برای زنده ماندن به معنای رهایی از اثرات مهلک تحریم ها بر وضعیت مالی اقتصاد ایران نخواهد بود، چون آثر این تحریم ها همین حالا در ارزش پول ایران و بازار ایرانی انعکاس جدی یافته است.

بدون شک ضعیف شدن توانایی های اقتصادی ایران منجر به کم شدن توانایی های ایران برای انجام پروژه های نفوذ خارجی و حمایت از متحدین فعلی یا بالقوه در مناطقی می شود که تحت تأثیر نفوذ ایران قرار دارند.

یکی از نتایج تحریم ها و محاصرۀ اقتصادی ایران را می توان به عنوان مثال در ماهیت روابط ایران با عراق مشاهده کرد. ایران خود را در ساحۀ عراقی سید و صاحب امر و نهی می داند، اما امروز سیاستمداران عراقی نیاز ایران به عراق را احساس می کنند، و فکر می کنند که عراق می تواند به یکی از عرصه های دور زدن برخی تحریم ها تبدیل شود و می بینند که ایران در دایرۀ این بحران ، به بار سنگینی برای کشورشان مبدل شده است.

این وضعیت باعث تقویت موقعیت نیروهایی می شود که خواستار حفظ عراق خارج از دایره درگیری هستند و نمی خواهند که عراق درین کشمکش به نفع یک جانب وارد شود. همچنین ایران برای توانایی تأمین پشتیبانی اقتصادی از رژیم اسد را که طرف مقابل (در کنار پشتیبانی نظامی) در فرمول تابعیت دمشق از تهران بود ، نیز از دست خواهد داد.

نفوذ ایران در سوریه از هر حجم و اندازۀ که برخوردار باشد، اگر ایران مجبور شود از این کشور عقب نشینی کند، بسیاری خواهند دید از جمله عناصر رژیم اسد، که ایران در مقابل اسرائیل شکست خورده است ، و ضعیف تر از آنست که در برابر فشار روسیه مقاومت نماید. چنین شرایطی باعث می شود که صدای مخالفان ایران در داخل و اطراف رژیم اسد بلندتر شوند و نظام اسد در کل خود را آزاد تر احساس کند و حق تصمیم گیری در تمام مسایل و از جمله در دایره موضوعات تأثیرگذار بر نفوذ ایران در سوریه را به خود بدهد. مشکل اضافی و بسیار خطرناک تری که در مقابل گسترش استراتژیک ایران تبارز خواهد کرد، در مناطقی خواهد بود که حضور ایرانی ها در آن مورد استقبال عمومی قرار نمی گیرد، بلکه با مقاومت های مردمی مواجه می باشد.

در طی چند سال گذشته ، گسترش استراتژیک ایران در منطقه به سطح بی سابقه ای رسیده است، این گسترش همراه با عزم ایدئولوژیک ، چشم انداز بلند پروازانه از منافع ملی و روحیه استفاده از فرصت هایی است که در نتیجۀ خطاهای مخالفان آن کشور و ایالات متحده ایجاد می شود. امروزه نفوذ ایران به اندازۀ گسترش یافته است که دولت جدید ایران از زمان شکل گیری آن در اوایل قرن بیستم تا امروز شاهد چنین گسترشی نبوده است.

اما این اولین نیروی تاریخ نیست که به گسترش بالا تر از ظرفیت های خود (که برای مدیریت چنین توسعه ای

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

ضرورت است) اقدام می کند. هر زمانی که درک حد فاصل بین توسعه ی استراتیژیک ضروری و گسترش بیش از حد توان یک قدرت از اذهان رهبریت آن غایب شد، عقبگرد چنین توسعه ای حتمی می گردد.

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

آيا يوويشتمه پېړۍ به د چين وي؟ (مناظره)

ژباړه او لنډيز: احمد بلال خليل[16]

لنډيز:

د کاناډا «مونک مناظرې» د نړۍ پېژندل شوې څېرې راغواړي او په بېلابېلو فکري او ستراتيژيکي بحثونو کې ورسره مناظرې کوي. يو له دغو مناظرو څخه دا هم وه چې آيا يوويشتمه پېړۍ به يوه چينايي پېړۍ وي؟ دا مناظره د وتلي امريکايي رياليست تيورېسن هينري کېسنجر، نيوکلاسيکل رياليست فريد زکريا، چينايي اقتصاد پوه ډيوډ لي او د نړۍ وتلي سياسي- اقتصادي مورخ نيال فرگوسن ترمنځ وشوه. هينري کېسنجر او فريد زکريا تر ډېره پر دې اند وو، چې چين به په يوويشتمه پېړۍ کې مهم زبرځواک وي؛ خو دوی نه شي کولای چې د يوويشتمې پېړۍ مشري وکړي. په بل اړخ کې، ډيوډ لي او نيال فرگوسن نه يوازې دا چې چين يو زبرځواک گڼي، بلکې روانه پېړۍ‌هم يوه چينايي پېړۍ بولي. دا چې په نړيواله او سيمه‌ييزه کچه بدلونونه روان دي او دا تر ډېره د چينايي فکتور له کبله انگېرل کېږي، د ستراتيژيکو او سيمه‌ييزو څېړنو مرکز د تحليل ژورنال هم وغوښتل چې د دې مناظرې ژباړه او لنډيز له خپلو لوستونکو سره شريک کړي. هغه هم په داسې مهال چې چين زموږ گاونډی، او په افغانستان کې يې ښکېلتيا ورځ تر بلې زياتېږي، او په نړيواله کچه د افغانستان دا ستراتيژيک ملگری او گاونډی د افغانستان له دوو نورو ستراتيژيکو ملگرو - د امريکا متحده ايالات او هند - سره سيالي لري.

کيلي: چين، امريکا، يوويشتمه پېړۍ، نړيوال نظم.

روډيارډ گريفيتس: ښاغلو او آغلو ښه راغلاست! موږ د چين په تړاو د «مونک بحث» لپاره راغونډ شوي يو. زما نوم روډيارډ گريفيتس دی، زه له «پاټريک لوسياني» سره په گډه د مونک بحثونو چمتوکوونکی يم. دا زما لپاره د ډېر وياړ ځای دی چې يو ځل بيا د بحث چلوونکی يم.

---

[16] احمد بلال خليل د ستراتېژيکو او سيمه‌ييزو څېړنو مرکز علمي غړی، او د دغه مرکز د تحليل ژورنال مسؤل مدير دی. د افغانستان په بهرني سياست، معاصر تاريخ، اسلامپالنه، له گاونډيانو سره اړيکې، او سيمه‌ييزو جيواقتصادي او جيوپوليټيکي بدلونونو کې لېوالتيا لري.

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

لومړی د ټولو هغو زرګونو خلکو هرکلی کوم چې دغه بحث په ژوندۍ بڼه او په انټرنېټ کې د globeandmail.com او munkdebates.com وېبپاڼو له لارو ویني. دا د ډېرې خوشحالۍ ځای دی چې تاسو ټول موږ سره یوځای د دغه بحث ګډونوال یاست. دغه راز، د ټولو هغو خلکو هم هرکلی کوم چې د دې بحث لیدونکي، اوریدونکي او یا هم لوستونکي دي؛ په تېره بیا د استرالیا د نشراتو شرکت؛ په امریکا کې C-SPAN، په چین کې د پیپلز ډېلي انلاین، او په لندن کې فاینینشل ټایمز او د دې ورځپاڼې اړونده د چین خبرنیزه برخه.

د نن بحث به تر ډېره د دې پوښتنې پر ځوابولو وي، چې آیا یوویشتمه پېړۍ به یوه چینایي پېړۍ وي؟ راځئ د خپلو مناظره کوونکو تود هرکلی وکړو. د پوښتنې مثبت ځواب ورکوونکي نیال فرګوسن او ډېوېډ لي او منفي ځواب ورکوونکي فرید زکریا او هینري کېسنجر دي.

نیال فرګوسن د یو شمېر زیات پلورل شوو کتابونو لیکوال دی، او د نړۍ په بېلابېلو برخو کې، لکه هارورډ پوهنتون، اکسفورډ پوهنتون او لندن سکول آف اکنامکس کې یې استادي کړې ده.

زموږ دویم مناظره کوونکی ډېوېډ لي د چین له بیجینګ سره تړاو لري. ده له هارورډ پوهنتون څخه خپله دکتورا ترلاسه کړې او اوس د چین په مرکزي بانک کې د مالي پالیسۍ د مشورتي بورډ غړی او د چین په پوهنتونونو کې استاد پاتې شوی دی.

درېیم بحث کوونکی فرید زکریا دی. دی د سي این این د یو مشهور پروګرام کوربه او د ټایم مجلې او واشنګټن پوست ورځپاڼې اېډېټر دی.

زموږ وروستی بحث کوونکي په نړیوالو چارو کې تقریباً نیمه پېړۍ محوري رول لوبولی او د سولې نوبل جایزه یې هم ترلاسه کړې ده. ډاکټر کېسنجر ، او دی د امریکا ۵٦م د بهرنیو چارو وزیر هم پاتې شوی دی.

اوس زه غواړم چې نیال فرګوسن خپله پیلیزه وینا وکړي. تاسو شپږ دقیقې وخت لرئ.

نیال فرګوسن: مننه روڼډیارډ او مننه ښاغلو او اغلو. زه باوري یم چې یوویشتمه پېړۍ به یوه چینایي پېړۍ وي؛ ځکه په تېر کې ډېری پېړۍ هم له چین سره تړل شوې وې. خو نولسمه او شلمه پېړۍ بیا له دې حساب څخه مستثنا دي. له وروستېو شلو پېړیو څخه په اتلسو پېړیو کې چین د نړۍ تر ټولو ستر اقتصاد درلود.

اجازه راکړئ یو شمېر ډېموګرافیکي او اقتصادي احصایې وړاندې کړم؛ چین د یوه هېواد پر ځای تر ډېره یوه لویه وچه ده. د نړۍ پنځمه برخه وګړي په چین کې اوسېږي. چین په مساحت کې له کاناډا څخه څو ځله لوی دی. که چیرې د اروپا په څېر ترتیب/تنظیم شي، نو دا به تقریباً پر نویو (۹۰) ملي حکومتونو ووېشل شي. اوسمهال د چین یوولس ښارونه تقریباً له شپږو میلیونو څخه زیات وګړي لري؛ خو په اروپا کې بیا یوازې یو ښار

داسې دی چې هلته له شپږو میلیونو څخه زیات وګړي مېشت دي او هغه هم لندن دی. دغه راز په اروپايي ټولنه کې څه داسې یوولس هېوادونه هم شته دي، چې نفوس یې له شپږو میلیونو څخه کم دي. په تېرو درېو لسیزو کې د چین اقتصادي وده په کلنۍ ډول تقریباً لس سلنه زیاته شوې او د آی ایم ایف په وینا چین به په راتلونکو څو کلونو کې د نړۍ تر ټولو ستر اقتصادي ځواک وي. چین اوسمهال د (منوفکچرینګ) او د موټرونو د مارکېټ په برخو کې نه یوازې له امریکا مخکې ده، بلکې په نړیواله کچه هم لومړی مقام لري. په چین کې به د موټرونو تقاضا په راتلونکو کلونو کې تقریباً لس سلنه زیاته شي او تر ۲۰۳۵ کال پورې به چین د نړیوالې انرژۍ پنځمه برخه لګوي/مصرفوي. د چین به پخوا بهرنیو پانګونو ته سترګې وې؛ خو اوس چین د ۳ ټریلیونو ډالرو د ریزرف او تقریباً د ۲۰۰ ملیاردو ډالرو سورن فنډ درلودلو سره پر یو پانګوال بدل شوی دی.

له دې ورهاخوا، تر ټولو اغېزمنه دا ده، چې د نوښت او زده کړې په برخو کې هم چین د نړۍ سرلارو ته ورنږدې کېږي. نږدې ده چین د ډېرو پېټینګ ورکولو سره جرمني شاته کړي. یوه سروې ښیي، چې د پنځلسو کلونو زده کړیالانو د ریاضي په یو امتحان کې د شانګهای محصلینو تر ټولو زیاتې نومرې ترلاسه کړې وې چې دا ۶۰۰ نومرې وې. امریکا تقریباً په پنځه ویشتم نمبر و او نومرې یې ۴۸۷ وې. ستاسو د حېرانتیا لپاره د کاناډا نومرې ۵۲۷ وې. که څه هم دا نومرې له امریکا لوړې دي خو بیا هم ډېرې ښې نه دي.

ښاغلو او آغلو! دا زما لپاره آسانه نه ده، چې له خپل سیال مناظره کوونکي (هینري کېسنجر) د ژوندلیکونکي په توګه ورسره مناظره وکړم. دا داسې ده، لکه جیمز بوسویل چې له ډاکټر جانسن سره مناظره کوي. نو هغه څه چې زه یې سپارښتنه کوم؛ هغه دا چې ډاکټر کېسنجر او شاید فرید زکریا هم د مناظرې په غلط اړخ کې ناست دي. اجازه راکړئ، چې د چین په تړاو د ډاکټر کېسنجر له زبردست کتاب څخه یو اقتباس تاسو ته وړاندې کړم. دی لیکي: «د چین دا هڅه چې له امریکا سره په برابرۍ په مشارکت کې دننه شي؛ دا تر ډېره د چین په اقتصادي او مالیاتي وړتیاوو کې نغښتلې ده» او یا هم د فرید زکریا له زبردست کتاب «له امریکا وروسته نړۍ» څخه یو اقتباس تاسو ته وړاندې کړم. فرید زکریا لیکي: «چین یو داسې هېواد دی، چې تله یې له امریکا څخه درنه ده. او چین د بریاوو لپاره تږې ده».

دا د ډېرې لېوالتیا ځای دی، چې دا دوه ستر جیوپولیتیکي مفکرین له دې سره همغږي دي، چې د چین اقتصادي ننګونه به د امریکا د هژموني (زبرځواکۍ) لپاره هم ننګونه وي. یو ځل بیا غواړم چې ډاکټر کېسنجر اقتباس کړم. دی لیکي: «په آسیا کې د امریکا له خوا د یوې داسې پروژې عیارول چې موخه یې د چین ایسارول او یا هم د یوې ایډیالوژیکي صلیبي جګړې په موخه د چین پر وړاندې د ډیموکراتیکي هېوادونو د یو بلاک رامنځته کول به تر ډېره ناممکنه وي، څو دغه هڅې بریالۍ شي». دی هیله من دی، لکه څنګه یې چې په خپل

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

کتاب کې بیانوي، د یوې سوله ییزې همزیستۍ لپاره. خو ترڅنګ یې دی د جرمني د هغه عروج له تکرار څخه چې سل کاله وړاندې یې انګلستان ونګاوه، هم وېره لري.

خو زما په اند دا یوازې د چین له کبله نه ده. په یوویشتمه پېړۍ کې د چین د تسلط کیلي د لویدیځ پر زوال هم منحصره ده. یو مالیاتي بحران چې د ډېرو پورونو اخیستلو او د (سبسیډي) قمار له کبله رامنځته شوی و؛ یو بودیجوي بحران چې د امریکا لپاره دا معنی لري، چې اوس به له خپلې دفاع څخه زیات د پورونو د ورکړې پر سود پیسې مصرفوي؛ سیاسي بحران چې د روسانو له کبله رامنځته شوی دی او یو اخلاقي بحران چې اوس یې د امریکا ټولنه په خپله ولکه کې نیولې ده.

یوویشتمه پېړۍ به د یوې زیاتې وزن لرونکې، زیاتې پراخېدونکې، زیاتې ګټه اخیستونکې امریکا له کبله یوه چینایي پېړۍ وي؛ هېره دې نه وي، چې دلته موږ د یوې ناچلې اروپا یادونه نه کوو.

څلور لسیزې وړاندې تر ټولو دمخه د امریکا ولسمشر ریچارډ نکسن دغه ټکی ښه درک کړی و. دی وایي: «تاسو تم شئ او لږ فکر وکړئ، چې یو څوک د حکومتولۍ له یو غوره سیستم سره پر چین کنټرول پیدا کړي. آه زما خدایه! په ټوله نړۍ کې به داسې هېڅ ځواک هم نه وي، چې د دوی مخه ونیسي... زما موخه دا ده چې که تاسو ۸۰۰ میلیونه چینایان تر یو غوره سیستم لاندې کار ته سوق کړئ نو هغوی به پر نړۍ واکمني وکړي».

روډیارډ ګریفیتس: فرید زکریا! ستاسو د پیلیزې وینا نوبت دی. مهرباني وکړئ!

فرید زکریا: ډېره زیاته مننه. دا زما لپاره ستونزمنه ده چې له نیال فرګوسن څخه وروسته خبرې وکړم. زما رول په دې مناظره کې دا دی چې زه د مناظره کوونکي ټیم اوسط سن را کم کړم. زه به خپله هڅه وکړم بې له دې چې اوسطه آی کیو هم راکمه کړم. خو ترڅنګ یې وېره لرم چې دغه کړنه به هم راڅخه وشي. اجازه راکړئ او ما وبښئ او هینري کېسنجر به هم زما غلطۍ تصحیح کړي، کومې به چې له ما ترسره کېږي، او دا هم هیله لرم چې هینري کېسنجر به خپل ژوند لیکونکی (نیال فروګسن) هم برطرف کړي (موسکا).

زه په حقیقي توګه لږ اندېښمن هم وم چې له هینري سره به یوځای په دې مناظره کې برخه اخلم. ځکه دی یو نوموتی نابغه دی. خو په بل اړخ کې د بحث/مناظرې یوه برخه اورېدنه هم ده. ماته د هینري کېسنجر په تړاو یوه کیسه رایادېږي، خو ما یې حقانیت نه دی کره کړی. کیسه څه دا ډول ده چې تاسو خو ټول پوهېږئ، چې هینري کېسنجر یوه نوموتې لهجه لري. د ده ملګري دا هم وایي، چې دی په جرمنۍ ژبه کې هم یوه ځانګړې لهجه لري. یو چا د هینري کېسنجر له مشر ورور څخه وپوښتل چې تاسو خو ښه امریکایي انګلیسي وایئ، بې

د جرمنۍ له کومې لهجې څخه: خو بیا هم ستا او د ورور ترمنځ مو د انګریزۍ د ویلو دومره توپیر ولې شته؟ ده وویل: دا ډېره ساده خبره ده؛ ځکه هینري هېڅ کله هم چاته غوږ نه ږدي.

زه غواړم د چین په تړاو دریبو ټکو ته اشاره وکړم. چین به په یوویشتمه پېړۍ کې یو برلاسی ځواک نه وي. روانه پېړۍ به د دریو لاملونو له کبله د چین پېړۍ نه وي. دا درې لاملونه اقتصادي، سیاسي او جیوپولیتیکي دي. لومړی لامل اقتصادي دی او یو شی چې د وروستېو پېړیو په جریان کې موږ درک کړی هغه دا چې هېڅ یو شی هم د تل لپاره په یوه مستقیمه کرښه نه درومي. خلک موږ ته داسې ښیي، چې چین ته به نړۍ په میراث کې رسېږي. خو جاپان هم یو څه وړاندې همدا ډول یو څه و. جاپان د نړۍ دویم ستر اقتصادي ځواک و، زه نه پوهېږم چې تاسو کې به د چا په یاد وي، چې خلکو به ویل، چې څنګه به زموږ نړۍ پر یوې جاپانۍ نړۍ بدلېږي؛ موږ به ټول ځو او سوشي خوراک به کوو. که څه هم موږ اوس هم ټول سوشي خوراک کوو خو بیا هم له دې پرته نورې ټولې وړاندوینې سمې و نه ختلې.

که تاسو پر دې هم فکر وکړئ، چې د ډېری آسیایي پړانګانو اقتصاد هم تر شلو او پنځه ویشتو کلونو لپاره په اوسط ډول تر ۹ سلنه ښه کېده. خو بیا هم د هغوی اقتصادي وده مخ پر کمېدو ولاړه او دا بیا پای شپږ یا پنځه سلنه شوه. زه نه غواړم چې یو نه یو ډول د چین د اقتصادي ودې د سقوط وړاندوینه وکړم؛ خو یوازې په ساده توګه ویل غواړم چې چین هم د لوړو ارقامو له قانون څخه مستثنا نه دی او د دوی اقتصادي وده به هم مخ پر کمېدو ځي. خو د نورو هېوادونو په پرتله د دوی اقتصادي وده به شاید یو څه ځنډنۍ شي؛ او دا د دوی د لوی هېواد له کبله ده.

دا هم د یادونې وړ ده، چې د چینایي سیستم دننه یو شمېر سترې بې کفایتۍ شته. د چین اقتصادي وده تر ټولو لوړه «بې‌کفایتي» ده. د چین میاشتنۍ بهرنۍ پانګونه د هند د کلنۍ بهرنۍ پانګونې برابره ده؛ خو بیا هم چین له هند څخه یوازې دوه سلنه زیاته وده کوي. یا په نورو ټکو، که تاسو د چین د ودې د کیفیت په تړاو فکر وکړئ نو دا دومره اغېزناکه نه ده لکه څرنګه چې موږ ته ښکاري. هلته زیاتره ډېرې پانګونې په هوایي ډګرونو، اته لیني سړکانو او په چټکو ریل ګاډیو کې کېږي؛ خو که تاسو وګورئ چې چین د دې پانګونې په بدل کې څه ترلاسه کوي، نو دا دومره ګټوره نه ده.

د ملګرو ملتونو یو وروستی راپور ښیي، چې چین به په راتلونکو شلو یا پنځه ویشتو کلونو کې له یو ډیموګرافیک سقوط/ځوړتیا سره مخ شي. په چین کې به نفوس تقریباً څلور سوه میلیونه کم شي، په انساني تاریخ کې داسې کومه پېښه نشته چې یو برلاسی ځواک دې په ډیموګرافیکي توګه هم مخ پر ځوړ وي؛ دا هېڅمهال هم نه دي پېښ شوي. که تاسو وغواړئ وګورئ چې یو هېواد په ډیموګرافیکي زوال کې څرنګه ښکاري، نو تاسو جاپان

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

وګورئ او له ځانه وپوښتئ، چې جاپان څومره ځواکمن دی؟! (چين اوسمهال د دې ډېموګرافيکي سقوط د مخنيوي په موخه د «يو ماشوم» په پاليسۍ کې نرمښت راوستی دی. ژباړن)

حتی که چين د نړۍ تر ټولو ستر اقتصادي ځواک هم وي، نو دغه احصايه تر ډېره پر (پرچيزيک پاور پيټي) بانديې بناء ده. د چين جي ډي پي پر انفلاسيون اخته شوې. په بيجينګ کې د ويښتانو کمولو لګښت له ټورنټو څخه کم دی؛ خو نړيوال سلطه لرونکی ځواک بيا د ويښتانو کمولو له قيمت سره تړل شوی نه دی. دا بيا تر ډېره له بهرنيو مرستو، تېل، نړيوالې پانګونې، له الوتکو درلودونکو کښتيو سره تړل شوی؛ سختې او حقيقي پيسې بيا د دې ټولو لپاره اړينه ده. او دا بيا دغه شمېرې تر يوه حده تنظيموي هم.

راځئ موږ به دا ومنو، چې چين د نړۍ تر ټولو ستر اقتصادي ځواک دی. خو آيا چين دا سياسي ظرفيت هم لري، څو يو داسې رهبري وړاندې کړي چې اړتيا يې ده؟ په ياد ولرئ، چې جاپان هم ترڅو لسيزو پورې د نړۍ دويم ستر اقتصادي ځواک و؛ خو ما هېڅ کله هم د هغوی له اړخه داسې کومه هيژومنيکي نقشه و نه ليده. سياسي ظرفيت ته اړتيا ده، څو تاسو پر دې وتوانېږئ چې هغه ډول رهبري وړاندې کړئ، چې اړتيا يې ده. هينري به په دې تړاو ډېر څه ووايي. خو زه غواړم دا ووايم چې چين له يوه داسې سياسي سيستم څخه رهبري کېږي، چې خپله له بحران سره مخ دی.

دا نامعلومه ده، چې آيا د چين راتلونکی به همهغسې وي، لکه اوس چې دی. چين تر اوسه خپله دغه اوسنۍ بنسټيزه ستونزه نه ده اواره کړې، چې کله هغوی يو منځنی پاړکی جوړ کړ. دوی به له دې پاړکي سره څه وکړي؟ حکومت به د دې نوي رامنځته کېدونکي منځني پاړکي خلکو مُرادونو ته څه ډول غبرګون ښيي؟ کله چې تايوان له همدې پروسې څخه ووت، نو هلته انتقالي پړاو د ډيموکراسۍ پر لور ولاړ. همدا ډول سويلي کوريا چې هم له ورته پروسې څخه تېر شو نو هلته هم انتقالي پړاو د ډيموکراسۍ پر لور وه. دغه انتقالي پړاوونه آسان پړاوونه نه دي. دا تر ډېره خونړۍ او نابسامانه وي. او لکه څنګه چې نيال فروګوسن موږ ته په ياد کړه، چين يو ډېر ستر هېواد دی او يو ستر پيچلی هېواد دی. تاسو په دې نوې مرحله کې پر يوې سياسي او ټولنيزه بې ثباتۍ لږ فکر وکړئ؟!

په پای کې غواړم يو ټکی د جيوپوليتيک په تړاو وکړم او بيا به هينري په دې تړاو ډېر څه ووايي. خلک د آسيا د عروج په تړاو غږېږي. زه په هند کې لوی شوی يم. د آسيا په نامه هېڅ هم نشته. هلته چين دی، هلته جاپان دی، هلته هند دی. دوی تر ډېره يو بل نه خوښوي؛ او څنګه چې چين راپورته شي، نو هلته به د هند، جاپان، سويلي کوريا، اندونيزيا او ويتنام له غبرګونونو سره مخ شي. موږ تيار دا حالات ليدلي دي. چين په يوه تشه کې د عروج پر لور نه دی روان. دا په يوه داسې لويه وچه کې مخ پر لوړ روان دی، چې هلته ډېر سيالان پراته دي.

روډيارډ ګريفيتس: ډيويډ لې ستاسو نوبت دی.

ډيويډ لي: مازديگر په خېر ښاغلو او آغلو. له چين څخه د يوازيني مناظره کوونکي په توگه زه تر ډېره معلوله يم؛ ځکه زموږ په کلتور او يا هم زموږ د لوړو زده کړو سيستم تر ډېره د مناظرې پلوی نه دی، او بيا هم په تېره بيا د يو مشر عاقل په مخالفت کې (هينري کېسنجر ته اشاره ده). نن به زه تاسو ټول وهڅوم چې په دې بحث کې د بحث کوونکو تر ټولو زيات پلورل شوي کتابونه ولولي. دا کتابونه به په اسانۍ تاسو ته در وښيي چې په تېرو څو لسيزو کې په چين کې څه ډول ستر بدلونونه رامنځته شوي دي او دغه راز څومره د غرونو په څېر سترې ننگونې هم مخ پر وړاندې لري. لکه څنگه چې فريد زکريا توضيح ورکړه نن يې تاسو کتابونه واخلئ. زه د دوی د ټکو پلوی يم. خو زه غواړم له تاسو سره درې ساده ټکي شريک کړم. دا درې ټکي موږ په درېو ټکو کې خلاصه کولای شو: لومړی کليدي ټکی انرژي ده. زه به استدلال وکړم چې په وروستېو څو لسيزو کې په چين کې چې موږ د څومره بدلونونو شاهدان يو نو دا يوازې تقريباً نيم تر سره شوي دي. موږ به په چين کې دا ډول دوامداره بدلونونه نور هم ووينو. ولې؟ ځکه چين يوه نوې انرژي لري. د دوامداره بدلون لپاره انرژي. دا بدلونونه د چين او لويديځ ترمنځ د تمدنونو د ټکر له کبله رامنځته شوي دي، چې تقريباً تر ۱۷۰ کلونو پورې مخينه لري. دا د تمدنونو جگړه د چين لپاره بشپړه ناکاموونکې وه. دا زموږ لپاره تر ټولو زياته حقارت کوونکې وه. او دا موږ ته له يو نسل څخه تر بل نسل پورې ياده ده. زموږ ماشومان اوس هم دغه لوستونه يادوي. دې حقارت د چين په تاريخ او په چينايي ټولنه کې پراخ غبرگون او فوق العاده عمل رامنځته کړی دی، په تېره بيا د چينايي کمونست گوند په ۹۰ کلونو په تاريخ کې. دوی غوښتل يو خپلواک او ځواکمن چين رامنځته کړي، پرته له دې چې په نړۍ کې پروليتاري انقلاب خپور کړي. د چين د خلکو جمهوريت له پيدايښت څخه وروسته، تقريباً ٦٢ کلونه وړاندې، موږ له کمونيستي گوند څخه فوق العاده غبرگون وليد او له حکومت څخه مو د (Great Leap Forward) او کلتوري انقلاب په بڼه وليد. خو دغو يوه هم چينايي ژوند ته گټه ونه شوه رسولای. او نه هم کم يوه د چينايانو گټې غښتلې کړې. خو دا دېرش کلونه وړاندې، چې له کبله يې په چين کې ستر بدلونونه رامنځته شوي، دې ته موږ رفارم او خلاصېدنه وايو.

رفارم زموږ په ادارو کې يو تدريجي غوره والي ته وايي. که څه هم دا سياسي او اقتصادي رفارم نه وي. د خلاصېدنې/پرانيستنې څخه مراد په لويديځ کې چې څه غوره دي، د هغې زده کول دي. خلکو په پېل کې د رفارم او خلاصېدنې پر پيغام باور نه درلود، لکه څنگه چې فريد زکريا هم وويل. خو زموږ ستر رهبر ډينگ شيوپينگ ويل، مناظرې مه کوئ، عمل کوئ!. زما په گومان ډينگ شيوپينگ به د «مونک» مناظرو شوقي نه و. دی به شايد د «نايک» شوقي و: فقط ويې کړئ! په حقيقت کې د وروستېو درېو لسيزو بدلون د رفارم او خلاصېدنې ځواک ښودنه کړې ده. اوسمهال ځوان وگړي زموږ له پرمختگ څخه ناخوښ دي. دوی ډېره لېوالتيا

لري، چې پر نورو رفارمونو او خلاصېدنې ټينګار وکړي. هغوی مشتاق دي، چې د انټرنيټ د ځواک له کبله د نورو رفارمونو او خلاصېدنې لپاره هلې ځلې وکړي. زما دا لومړنی پيغام د انرژۍ په تړاو وه. انرژي اوس هم په چين کې شته ده. خو پوښتنه دا ده چې موږ پر کوم لوري روان يو، زموږ مسير پر کوم لوري دی؟ زموږ منزل او مسير د دويم کليدي ټکي پر لور ده، چې هغه بيا بيازېږېدنه يا بيا احياء ده. زموږ مسير/منزل زموږ د ستر تمدن د «ټانګ کورنۍ» واکمني ده، چې ۱۵۰۰ کلونه وړاندې تېره شوې. زموږه بيا احياء له لويديځ څخه غچ اخيستل نه دي او يا هم په نړيواله کچه پر امريکا د پريکړه ييزې سلطه کوونې بريا لمانځنه نه ده. بلکې د يو سوله ييز، پر ځان باوره او پرانيستي تمدن بيا احيا ده په تېره بيا د ټانک کورنۍ. او همدا د دې بدلون منزل دی، او په دې تړاو موږ تر اوسه خپل نيمايي منزل ته رسېدلي يو.

درېيم کليدي ټکی چې زه يې له تاسې سره شريکول غواړم هغه نفوذ دی. څه ډول نفوذ او يا هم په راروانو نويو (۹۰) کلونو کې به چين په نړۍ کې څه ډول نفوذ ولري. زه غواړم استدلال وکړم چې دا ډول نفوذ به څو بُعدي وي. لومړی؛ د چين رامنځته کېدنه د نړۍ هغو بې وزلو سيمو لکه افريقا او نورې کم پرمختللې سيمو ته هيله ورکړې. هغه خلک چې په دې سيمو کې اوسېږي، هغوی له ځانه پوښتي، چې چين هم بې وزله و، چين هم د طبيعي وسايلو له ګرداب سره مخ و. که چين يې کولای شي، نو موږ يې ولې نشو کولای. نو موږ د نړۍ ډېرو بې وزلو ته دا هيله ورکوو. دا د نفوذ لومړی بُعد دی. د چينايي نفوذ دويم بُعد نورو ته د ټولنيزو او اقتصادي ادارو يو بديل ماډل ورکړی دی، چې هغه بيا د لويديځ او په تېره بيا د امريکا له ماډل سره توپير لري. په دې چينايي ماډل کې؛ که موږ يې د لوديځ له ماډل سره پرتله کړو نو ډېر وزن د انفرادي آزادي پرځای ټولنيز بهبود او ټولنيز ثبات ته ورکړل شوی دی. د چين د نفوذ درېيم بُعد نړيوالې اړيکې دي. د چين د ستر تمدن په تېره بيا د «ټانک کورنۍ» بيا احياء به موږ ته يو نوی پاملرنه (فوکس) راکړي؛ په نړيوالو اړيکو کې يې پاملرنه د سولې او همکارۍ په تکل کې ده. موږ دا د نړيوال مالي بحران په تېرو دوو کلونو کې وليدل. په لنډو، زه خپل نظر پر تاسو نه تپم؛ برعکس زه له تاسو غواړم چې تاسو پخپله خپلو پايلو ته ورسېږئ، په تېره بيا د انرژۍ، بيا احياء او نړيوال نفوذ ته په کتلو سره. مننه!

روډيارډ ګريفکس: ډاکټر کېسنجر ستاسو نوبت دی.

هينري کېسنجر: د يو داسې چا لپاره چې د جرمنۍ په ويلو رالوی شوی وي، شپږ دقيقې وخت زما په ګومان ډېر کم وخت دی څو زه يوه جمله هم ووېلای شم. زما د دې بحث همکارانو د چين د عظمت په باب خبرې وکړې، زه د چين د فوق العاده لاسته راوړنو درناوی کوم، او هېڅوک به هم له دې حقيقت څخه سترګې پټې نه کړي. زه پر دې ټينګار کوم چې چين په وروستېو څلورو لسيزو کې، چې ما په مخامخه توګه مشاهده کړې ده، ډېر څه ترلاسه کړي دي؛ خو زموږ پر وړاندې تر ټولو اساسي قضيه دا ده چې آيا يوويشتمه پېړۍ به يوه چينايي

پېړۍ وي او که نه؟ زه وایم چې چین به په یوویشتمه پېړۍ کې نه دا چې په محلي کچه له یو شمېر پراخو ستونزو سره مخ شي بلکې له خپلو نږدې ګاونډیو سره به هم ښکېل شي. له همدې کبله زما لپاره ستونزمنه ده، چې زه یوه چینایي محوره نړۍ په ذهن کې انځور کړم. زه پر دې باوري یم چې دغه مفکوره چې یوازې یو هېواد به پر نړۍ سلطه ولري، دا پخپله زموږ د نړۍ سوء تفاهم دی، چې موږ پکې اوسېږو.

چین په اقتصادي توګه ډېر څه ترلاسه کړي دي؛ خو دا یو داسې هېواد دی چې باید هر کال ۲۴ میلیونه کاري فرصتونه وزيږوي، هر کال تقریباً ٦ میلیونه خلک په خپلو ښارونو کې جذب کړي، او دغه راز دا باید له خپلو ۱۵۰ څخه ۲۰۰ میلیونو بدلېدونکي-رابدلېدونکي نفوس سره هم سر و کار ولري، دغه راز دا باید له خپلې ټولنې سره هم مناسب چلند وکړي؛ چې پکې د چین سواحلي سیمې د پرمختللو هېوادونو په څېر دي او له سواحلو څخه لرې سیمو کې یې بیا د ژوندانه کچه د وروسته پاتې هېوادونو په څېر دي؛ چین باید له دې ټولو سره په یو سیاسي نظام کې مناسب چلند وکړي.

د جیوپولیتیکي لیدلوري له مخې چین په تاریخي توګه د یو شمېر وړو هېوادونو په انحصار کې پاتې شوی چې دا هېوادونه په انفرادي توګه نه شي ګواښلای؛ خو که چېرې متحد شي نو د چین لپاره ګواښ جوړولای شي. له همدې ځایه په تاریخي توګه د چین بهرنۍ تګلاره د بربریانو د اداره کولو په توګه هم پېژندلای شو. چین به هېڅمهال هم د برابرو ځواکونو هېوادونو سره معامله ونه کړي. څکه له داسې نړۍ سره تطابق هم د چین لپاره یوه ننګونه ده. او اوسمهال چین تقریباً ۱۴ ګاونډیان لري، چې یو شمېر یې واړه هېوادونه دي او خپل هویتونه له چینایانو سره هم تړلای شي، او یو شمېر یې بیا ستر دي، او په تاریخي توګه مهم هم دي. هر وخت چې د نړۍ د سلطه کولو هڅه کېږي، نو دا به په دې سیمه کې غبرګون پیدا کوي او بیا به د نړېوالې سولې لپاره ویجاړوونکې وي. تر کومه ځایه چې زه د نیال فرګوسن له خوا اقتباس شوی یم، نو یقیناً دی زما ژوندلیک لیکوال دی، او دی به په هر څه کې خپله وروستۍ پریکړه ولري چې زه یې وایم. خو بیا هم زما هغه خبره د چین د نظامي محاصره کوونې په تړاو وه. زه به دا ووایم، چې زموږه یوه ننګونه دا هم ده، چې څنګه چینایي حقونو ته ځای ورکړای شو، او د چین هم یوه ننګونه دا ده چې څرنګه خپل ځان په یوه داسې نړۍ کې چې دی پکې هیژومنیک ځواک نه وي ورسره عیار کړي. که زه د دې اجازه ترلاسه کړای شم، چې د مناظرې کومه طرحه زموږ پر وړاندې ده بیا یې تکرار کړم: د نړۍ پر وړاندې ستونزه دا نه ده چې یوویشتمه پېړۍ به چینایي پېړۍ وي، د نړۍ ستونزه دا ده چې د یوویشتمې پېړۍ پرمهال به چین بې له شکه ځواکمنېږي او موږ به له چین سره یوځای کار وکړای شو، او چین هم له موږ سره یوځای د نړیوال جوړښت په جوړولو کې کار وکړي. شاید دا به د نړۍ په تاریخ کې لومړۍ ځل وي، چې یو راپورته کېدونکی ځواک به په نړیوال سیستم کې دننه شي او سوله او پیشرفت

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

به پیاوړی کړي. ما په خپل کتاب کې د خپلې تجربې په بنسټ دا ویلي؛ خو بیا هم د دې امکان هم ډېر هیله من نه دی. خو په بل اړخ کې به موږ هېڅمهال هم د اتومي وسلو تکثیر، چاپیریال، سایبر سپیس او نورو هغو ستونزو سره معامله ونه کړو چې په نړیواله کچه پرې مفاهمه کېږي. زما په اند ستونزه دا نه ده چې یوویشتمه پېړۍ به چینایي پېړۍ وي، خو آیا موږ به وکولای شو چې چین د یوویشتمې پېړۍ د یوې نړیوالې نوې جوړېدونکې مفکورې په توګه وپېژنو؟

روډیارډ ګریفیکس: په دې بحث کې یو شمېر دلچسپه دلایل وړاندې شول، او دا چې دغو دلایلو ته نور هم دوام ورکړو نو زه له دواړو بحث کوونکو ډلو څخه غواړم چې په چټکۍ د یو بل پیلیزو وینااوو ته ځوابیه غبرګون وښیي. په مشخصه توګه زه غواړم چې تاسو هغه ټکي رابرسیره کړئ، چې تر ټولو زیات ورسره ناهمغږي یاست. نیال فرګوسن، لکه څنګه مو چې منلې وه زه غواړم چې لومړی پیل تاسو وکړئ.

نیال فرګوسن: زه له فرید زکریا څخه پوښتنه لرم، که ستاسو استدلال سم وي، او چین به د جاپان تاریخ تکراروي، نو که د جاپان کوچنی حجم او د چین د پرمختیا کمه کچه په نظر کې ونیسئ او فکر وکړئ چې چین به هم د جاپان اقتصادي تاریخ تکرار کړي، نو دا خو بیا یقیني ده چې یوویشتمه پېړۍ به چینایي پیړۍ وي؛ ځکه مخکې له دې چې د چین اقتصادي وده هم د جاپان پر څېر کمه شي نو چین به نه یوازې د نړیوالې جی ډي پي ډېری برخه ترلاسه کړي بلکې د نړیوال ځواک ډېری برخه به هم خپله کړي. ځکه برعکس له جاپان څخه، چین هېڅمهال هم خپل ملي حاکمیت د هر ډول نظامي ماتو له لارو نه دی بایللای. لکه څنګه چې جاپان په ۱۹۴۵ کال کې وبایلود. نو پر دواړو اقتصادي او جیوپولیتیکي برخو کې د چین له خوا د جاپاني تاریخ تکرار له امکانه لرې ده.

روډیارډ ګریفیکس: فرید زکریا، تاسو ځواب ورکړئ!

فرید زکریا: د جاپان بېلګه موږ ته دا راښيي، چې هېڅ یو څه هم د تل لپاره په یوه مستقیمه کرښه نه درومي. هېوادونه په مشخصه توګه د اقتصادي مدرنیزم پر لور روانېږي، او مومي چې دوی له ستونزو سره مخ دي. که تاسو وګورئ، په تېرو سلو کلونو کې یو شمېر هېوادونه چې في کس عاید یې له ۱۲۰۰۰ امریکایي ډالرو څخه زیات شوی دی نو تاسو به داسې ډېر کم هېوادونه وموموئ. دا د لېوالتیا ځای دی چې دا ډول هېوادونه یوازې پنځه دي.

داسې ډېر هېوادونه دي، چې هغوی په ابتدایي صنعتونو کې، د رفارم د پروسې پر پېلولو او د اقتصاد له مخې د حکومت په لرې کولو کې ښې لاسته راوړنې لري. خو وروسته بیا څرګندېږي، چې د ټولنې هر هغه کس چې موډرنایز کېږي باید دوی پورتنۍ طبقې ته پورته شي، لکه څنګه چې په سویلي کوریا، تایوان، هانک کانګ او سنګاپور کې وشول. زه غواړم وښیم چې چین به له اقتصادي، ډیموګرافیکي، سیاسي او جیوپولیتیکي ستونزو

سره دا ومومي چې اقتصادي پورته والی به تر څه حده پېچلی او سخت وي، لکه څنګه چې هینري کېسنجر هم ورته اشاره وکړه. دغه ستونزې به چین اړ کړي، چې خپلو داخلي مسئلو ته پاملرنه وکړي او دا به چین پر یو هیژومنیک ځواک بدلېدا ته پرېنږدي. زه په دې کې هېڅ شک نه لرم چې چین به یو پیاوړی اقتصاد ولري او نه هم په دې کې شک لرم چې چین به پر نړیوال ستیج یو مهم لوبغاړی وي؛ خو پوښتنه دا ده چې آیا یوویشتمه پېړۍ به یوه چینایي پېړۍ وي او چین به پکې سلطه لرونکې وي؟ زه بیا دې پوښتنې ته «نه» وایم.

روډیارډ ګریفکس: ډیویډ! غواړم ستاسو نظر ببرته د جاپاني بېلګې په تړاو واخلم. دا زموږ د مناظرې تر ټولو فعاله برخه وه. د ناخالصو تولیداتو کلونه د اقتصاد او ریاست ترمنځ نږدې همکاري او له دې زیاته په ۱۹۸۰ لسیزه کې دغه حس چې جاپان به هم د چینایي ټولنې په څېر شي، ولې د جاپان تېر تاریخ د چین راتلونکی تاریخ نه شي کېدای؟

ډیویډ لي: اجازه راکړئ، چې ستاسو پوښتنې ته ځواب درکړم او د فرید زکریا او ډاکټر کېسنجر ځینو ټکو ته په شریکه ځواب ووایم. ستاسو استدلال سم دی. دا ټکي چې تاسو بیان کړي، بې له دې به هم پیاوړي وای که چیرې دا د چین په تړاو دېرش کلونه وړاندې ویل شوي وای؛ خو بیا هم له دې سره، چین وده کوي. چین په تېرو دېرشو کلونو کې د بدلون په حال کې دی. زما لیدلوری هم همدا دی، چې نننی چین له خپلو ټولو ننګونو سره بیا هم د بدلون په حال کې دی. راځئ چین له جاپان سره پرتله کړو. زه فکر نه کوم، چې جاپان چې د ۱۹۹۰ لسیزې په پېل کې د سقوط پر لوري ولاړ، هلته داسې کوم اساسي بدلون رامنځته شوی وي؛ خو په چین کې موږ د اساسي بدلونونو شاهدان یو. دغه راز جاپان هم له چین څخه زده کړه کوله. زه دا استدلال نه کوم چې جاپان به په نړۍ کې یوازینی ابتدایي کلچر درلودونکی و چې له چین سره تړاو لري. د فرید زکریا د اقتصادي ودې د ځینو ټکو په تړاو له ده سره په بشپړه توګه همغږی یم، چې د چین په څېر یو لوی اقتصاد به هېڅمهال هم بیا دوه عددي جي ډي پي وده ونه لري؛ دا به راکمېږي. خو کله چې د امریکا متحده ایالات د یو نړیوال ځواک په توګه راپورته کېده نو هغه د چین د اوسنۍ ودې په پرتله وده نه کوله. مخکې له دې چې د نړۍ برلاسی ځواک شي، د امریکا وده په انتهایي زیاته کچه کمه شوه. خو بیا هم اقتصاد یې په مسلسله توګه وده کوله. په اوسني چین کې زه انرژي وینم. زه بدلونونه وینم. په پای کې غواړم د ډاکټر کېسنجر یوې نقطې ته اشاره وکړم، دی په چین کې وروستېو اتلسو پېړیو ته اشاره کوي. زه په بشپړه توګه له هغه سره همغږی یم؛ خو دلته یو توپیر شته. په اوسني چین کې موږ په ډېره لوړه کچه خپل ماشومان بهر ته د زده کړو لپاره لېږو. تاسو فکر وکړئ، چې د ټورنټو د محصلینو شپږ چنده یوازې چینایي محصلین په امریکا او کاناډا کې زده کړې کوي.

دوی د بدلون منابع دي. دغه ماشومان چې زده کړې کوي، نو د چین عروج به له امریکا څخه توپیر ولري. زه دا فکر هم کوم چې دا به د چاپان په څېر له ورته ستونزو سره مخ نه شي.

روډیارډ گریفکس: ډاکټر کېسنجر! آیا تاسو هم غواړئ چې څه نظر ورکړئ؟

هینري کېسنجر: دا چې چین د بدلون په حال کې دی، په دې کې څه شک نشته. که یو څوک د ۱۹۷۱ چین له اوسني چین سره پرتله کړي، نو وبه مومي چې په فزیکي، ډیموگرافیکي (د یو ماشوم تګلاره) په توګه اساسي بدلونونه رامنځته شوي دي. دا د یو ماشوم تګلاره په چین کې څه ناڅه ارزښتونو ته هم بدلون ورکړی دی. په راتلونکو دېرشو کلونو کې یوازې دوه ډوله خلک چې په تقاعدي سن کې دي هغوی به کار کړي. په ۲۰۰۵ کال کې دا ۹,۲ خلک و، چې هغوی د تقاعد شوي سن خلکو ساتنه کولای شوه. نو دا به یو شمېر بېلابېل چلندونه هم وزیږوي. خو دغه بدلون باید څوک له نړیوال نفوس سره مغشوش نه کړي. چین به د ښاري پراختیا، ډیموگرافیکي ننګونو سره مخ وي، او له نړیوال سیستم سره د عیارېدو په موخه به چین یو مستقل مشارکت کوونکی وي، بې له دې چې دی د نړۍ یو محور وي، چې دا بیا په تاریخي توګه هم پر چین ډېر پلي کېږي. دا د حل وړ ستونزې نه دي. خو دا باید د لویدیځ د امپریالیزم له مفکورې سره مقایسه نه شي. په تاریخي توګه د چین نړیوال رول د درناوي په ترلاسه کولو متکي/منحصر دی. دوی په کلتوري لحاظ هم هېڅمهال د یو نړیوال رول لپاره مبارزه نه ده کړې. زه فکر کوم چې د چین لپاره اړینه ده چې پر لوېدیځ د برلاسي پر ځای، لوېدیځ سره همکاري وکړي تر څو چې خپل چاپېریال او داخلي وضعیت مهاروي.

روډیارډ گریفکس: فرید زکریا صاحب آیا تاسو هم د هینري کېسنجر له دې استدلال سره څه اضافه کول غواړئ؟

فرید زکریا: زه یوازې غواړم له نیال فرگوسن څخه یوه پوښتنه ولرم. کاش چې ما د نیال فرگوسن ټول ۴۶ کتابونه لوستي وای، څو ما د هغه له دغو کتابونو څخه دا ډول اقتباسات موندلي وای چې له اوسني دریځ سره یې په ټکر کې و. خو بیا هم زه له هغه څخه یوه ساده پوښتنه لرم. نیال د جیوپولیتیکس یو ښه زده کوونکی دی. او زه حېران یم چې دی څنګه دې پایلې ته ورسېد چې چین د الوت پر مهال دی. که څه هم په دې کې شک نشته خو بیا هم اصلي ستونزه دا ده چې چین په یوه جیوپولیتیکي تشه کې الوت نه کوي، که تاسو وروستي یو کال ته ځېر شئ، نو چین یو ښه کال درلود. له مالي بحران څخه په بریالیتوب راووت او اوسمهال پر ځان ډېر باوري دی. خو که اوس د چین چلند ته ځیر کېږو. په کوپنهاګم کې چین امریکا او د امریکا ولسمشر وشرماوه، او د روغې جوړې له کولو منکر شو. چین جاپان هم پارولی وه، د سینکاکو د ټاپو ګانو قضیه کې چین جاپان هم پارولی دی. کله چې شمالي کوریا د سویلي کوریا کښتۍ ډوبه کړه او سویلي کوریا له چین څخه وغوښتل چې د شمالي کوریا دغه کړنه وغندي نو چین انکار وکړ. ویتنامایان او فلیپینیان هم چین ته په غوسه دي؛ ځکه چین د چین په سویل سمندرګي کې

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

خپل ملي حاکمیت په زوره پلي کوي. دا یوازې د یو کال کیسه ده. او دا یو داسې مهال دی چې چین د نړۍ برلاسی زبرځواک نه دی. آیا تاسو فکر کوئ، چې دغه ټول هېوادونه به د چینایانو برلاسي ومني؟ او ایا ممکنه ده چې موږ له هندیانو، ویتنامیانو، سویلي کوریایانو، جاپانیانو او له اندونېزیا څخه یو احساساتي غبرګون ونه وینو؟ په دې دومره چټکتیا چې چین به پر نړۍ سلطه ومومي تر ډېره سمه نه برېښي.

نیال فرګوسن: مننه فرید زکریا ستاسو له پوښتنې څخه. ما په دې وروستیو کې ستاسو په یوه لیکنه کې چې په ټایمز مجله کې خپره شوې ده موندلې ده چې تاسو له اقتصاد سره سرسري برخورد کوئ. نو دا ماته یو فرصت راکوي، چې تاسو له دې ستونزې وباسم. د مالي بحران پرمهال د چین اقتصادي وده د نړۍ په اقتصاد کې د چین رول په اساسي توګه بدل کړی دی. تر مالي بحران پورې، چین مخ پر راپورته کېدونکو مارکېټونو کې له نورو سره رقابت درلود لکه په امریکا او کاناډا کې. چین د ارزانه توکو صادروونکی وو. او په اړینه توګه یې په دغو مارکېټونو کې خپلو رقیبانو ته ماتې ورکړه. دا تر ډېره د چینایي نرخونو له کبله وه. او بیا مالي بحران پرمختللو اقتصادونو ته ضربه ورکړه او د هغوی اقتصاد یې کساد او یا هم ډیپریشن ته ورنږدې کړ. څه چل وشو؟ چین په نړۍ کې پر یوې بریالۍ انګیزې واوښت او په دې ډول د چین رول تغیر وکړ. دا نور د راپورته کېدونکو مارکېټونو سره رقیب نه دی بلکې دا یې پر مشکل حل کوونکي اړولی دی. دغو مارکېټونو وموندله چې تر ټولو بدلېدونکی محرک مارکېټ چې دوی به پکې خپل توکي وپلوري چین دی. او یا د بخت د بېرته راګرځېدلو له کبله د نړۍ تجارتي اسلوب تغیر وموند او د هند په ګډون د چین اسیایي ګاونډیانو وموندله چې نوی چین د دوی رقیب نه دی خو نوی چین د دوی د توکو لپاره یو مارکېټ دی، نه یو رقیب.

دغه اسلوب به همداسې دوام وکړي؛ ځکه د چین د وروستي پنځه کلن پلان موخه دا ده چې د چین پاملرنه له صادراتو څخه داخلي تقاضا او مصرف پر لور واړوي. همدا لامل دی، چې دغه نظریه چې دغه ټول آسیایي هېوادونه به د چین پرضد ودروي تر ډېره یو خیال دی. په اقتصادي توګه دغه هېوادونه پر چین تر ټولو زیات متکي دي. او که دوی سیول ته ولاړ شي او هلته له خلکو سره خبرې وکړي او یا تاسو له موکیش امباني سره خبرې وکړئ، چې د هند تر ټولو شتمن سړی دی، نو هغه به هم تاسو ته ووایي، چې د چین مارکېټ د نورو اسیایي هېوادونو لپاره څومره ستر دی. او همدا زما لپاره یو مناسب دلیل دی چې ولې به یوویشتمه پېړۍ یوه چینایي پېړۍ وي. ځکه ټول دغه اسیایي مارکیټونه به پر چین تکیه وي.

روډیارډ ګریفکس: ډیویډ زه اوس تاسو ته راګرځم او بیا به فرید زکریا او هینري کېسنجر ته. وروسته به سالون ته د یو شمېر پوښتنو لپاره وروګرځو.

ډيويډ لي: فريد په مطلقه توګه صحيح دی، چې کله دی په تېر یو کال کې د چين او د ګاونډيانو ترمنځ يې د کړکېچونو په تړاو مشاهده کوي. خو موږ بايد له دې هم ژور ولاړ شو. موږ بايد سطحي چلند ونه کړو لکه موږ يې چې پر تلويزونونو وينو. ښښنه غواړم که څه هم تلويزون اړين/ارزښتناک دی، په تېره بيا د فريد زکريا پروګرام چې زه يې ډېر خوښوم؛ خو موږ بايد له سطحي نظر څخه اخوا ولاړ شو. څوک تعرض کوونکی دی؟ کومې ډلې پاروونکې وې؟ دا هېڅمهال هم چين نه و.

د بېلګې په توګه تاسو د سينکاکو ټاپوګانو قضيه راواخلئ او د جاپان ښکېلتيا. د جاپان حکومت يو شمېر چينايي ملاحان ونيول او پر دوی يې خپل داخلي قانون پلي کړ. چينايي لوري هڅه کوله چې له دوی سره سوله‌ييز چلن وکړي. دغه راز تاسو د کوپنهاګم خبرې اترې هم درواخلئ. چين هلته کوښښ کاوه چې له نورو هېوادونو سره هدفمند توافق ته ورسېږي. چينايي لوری تر ډېره تړل شوی و؛ ځکه د چين حکومت چې د هر څه ژمنه کوي، د چين حکومت بايد په راتلونکي کې په خپلو ژمنو وفا وکړي. موږ نه شو کولای ووايو چې زموږ پارلمان بدل شو او يا هم نوي پارلمان دغه موافقې باطله کړي. له امريکا سره د خبرو اترو په برخه کې دا د امريکا د نوي ولسمشر بارک اوباما له خوا يو نمايش و. ولسمشر اوباما د خبرو اترو کوښښ کاوه خو دغه موافقه د کانګرس له خوا رد شوه. په بل اړخ کې دا ډول چلند په چين کې کار نه ورکوي. زه سپارښتنه کوم، تاسو بايد نورو ثبوتونو او علامو ته وګورئ. د مالي بحران په درېوو کلونو کې چين کوښښ کاوه چې نړيوال مالي سيستم باثباته کړي. د رينمينلي (د چين کرنسي) د نورو پيسو برعکس د امريکايي ډالر په مقابل کې خپل ارزښت کم نه کړ.

همدا راز چين د مالي بحران پرمهال پر امريکا باندېونه هم ونه پلورل. چين يو باصبره اوږدمهال پانګه اچوونکی دی، چې له اوسني اروپا او د امريکا له اوسني حکومت څخه ملاتړ کوي. زه هيله لرم چې موږ بايد لوی انځور وګورو.

فريد زکريا: نيال فرګوسن يو غوره اقتصادي مورخ دی. دی د آسيا له اقتصاده سم درک لري. خو زه یوې نکتې ته اشاره کوم چې د ټول تاريخ په جريان کې خلک په جګړو کې ښکېل شوي دي؛ که څه هم هېوادونه په اقتصادي توګه پر يو بل تړل شوي وو خو بيا هم دوی جيوپوليتيکي رقابتونه درلودل. لومړی ستر مورخ توسيډيډس د پنوپلوسين جګړو په تړاو خبرې کوي. د دې جګړې په تړاو د توسيډيډس لومړنی توضيح دا وه چې دا جګړه د افتخار، او درناوي له کبله رامنځته شوه. دې جګړې له اقتصاد سره هېڅ سرو کار نه درلود. تاسو د لومړۍ نړيوالې جګړې پرمهال اروپا ته ځير شئ، دا يوه داسې لويه وچه وه، چې په اقتصادي توګه پر يو بل متکي وه. چې اوسمهال هم د نړۍ يو شمېر هېوادونو په ورته ډول سره تړل شوي دي. د انګلستان او جرمني ترمنځ د اقتصادي تړلتيا کچه په يوه داسې مهال کې وه چې دا د دواړو لپاره لېونتوب و چې په جګړه کې دننه شي؛ خو بيا هم دوی په جګړه کې دننه شول. د يو ځوان او مشهور مورخ کتاب دی چې پر همدې حقيقت ولاړ

دی چې شاید انگلستان به په جگړه کې نه وه ښکېل شوی؛ ځکه دا د هغوی لپاره یو شان لېونتوب ګڼل کېده. د کتاب نوم و The pity of War آخ تاسو صبر وکړئ د دې کتاب لیکوال خو پخپله نیال فرگوسن و.

نیال فرگوسن: نو بلاخره تاسو زما یو کتاب لوستی دی.

روډیارډ گریفکس: وړاندې له دې چې موږ د مناظرې دا برخه پای ته ورسوو، زه ډاکټر هینري کېسنجر ته فرصت ورکوم چې خپلې وروستۍ خبرې وکړي.

هینري کېسنجر: زما په آند موږ د نیال فرگوسن پرضد درې پر یو یو. زموږ چینایي ملګری دا ویل غواړي چې چین تر ډېره رنج وړی دی او چین د اروپایي استثماري پېړۍ تر ډېره پارولې ده او دا چې چین نه غواړي پر نړۍ سلطه ومومي. تر کومه ځایه چې زه پرې پوهېږم دی وایي، کله چې لویدیځ غواړي چاپیریال او یا هم مالي نظام بحث کړي نو زموږ تمایل باید دا وي، چې موږ چین هم په دغو خبرو اترو کې ورګډ کړو. چین باید په یوه داسې سېستم کې چې دا یې د جوړولو پرمهال ګډونواله نه وه هم ګډونوال واوسېږي. نو اصلي ستونزه دا ده چې یوځای یو داسې نړیوال سېستم جوړ شي، پرته له دې چې چین پر دغه سېستم سلطه ومومي. دا هغه څه دي چې موږ هم پرې په دې مناظره کې بحث کوو. که چیرې زه د دې چینایي ملګري مشاهده په سمه توګه درک کړم، دی هم نه غواړي چې چین به نړۍ تر خپلې سلطې لاندې راولي. دی وایي چې چین تر ډېره د پیشرفت پر لور روان دی. چین ته باید غوږ کېښودل شي. امریکا باید دوی ته وروستي توکي ورنکړي. باید له دوی څخه په داسې قضایاوو کې لکه د چاپیریالي بدلون په تړاو نظر واخیستل شي. موږ ټول پر دې همغږي یو. نو لحاظا ډېویډ که تاسو غواړۍ تاسو خپله څوکۍ له هغه ځای څخه زموږ پر لوري راوړئ نو موږ به مو هرکلی وکړو.

روډیارډ گریفکس: موږ اوس د پوښتنو او ځوابونو برخې ته ځو. موږ دغه د پوښتنو او ځوابولو برخه په یو شمېر فرعي برخو ویشلې ده. دا برخې اقتصادي، سیاسي، کلتوري او جیوپولیتیکي دي. اوس موږ د اقتصادي برخې په تړاو پوښتنې پېلوو. زه غواړم چې لیدونکي پوښتنو ته راوبولم چې په دې برخه کې یې یو شمېر تر ټولو زیات پلورل شوي کتابونه لیکلي. آغلې ډمبیزا مومیو!

ډمبیزا مومیو: زه له ښاغلي ډېویډ لي او نیال فرگوسن څخه پوښتنه لرم. تر اوسه د چین د پرمختیایي ستراتیژۍ کیلي د هغوی نرم ځواک و. د هغوی د پراخو وسایلو راټولونه او طبیعي وسایلو په تېره بیا ځمکې، اوبه، انرژۍ او کانونو ته لاسرسی و. او په ډېرې توګه په عامه توکو لکه په نړیواله کچه د ملي امنیت په تړاو بیمه ګر و. په بل مفهموم؛ دا څومره ممکنه ده چې چین د خپل نرم ځواک له استراتېژۍ څخه پر کلک ځواک تکیه وکړي؟ له همدې ځایه به دا د افریقا په شرایطو کې نظامي یا کالونیالیستي ستراتېژیو په څېر د وسایلو په راټولونه کې نظامي او کالونیاستي تګلارې خپلې کړي؟

نیال فرګوسن: دا ډېره غوره ده چې تاسو هم له ځان سره په دې بحث کې لرو. او زه بې میلانه یم چې د افریقا په تړاو ستاسو پوښتنې ځواب کړم. خو بیا هم ما په تېر کال کې زامبیا، سینیګال او نمیبیا ته سفرونه کړي او داسې برېښي چې په افریقا کې یو څه مهم روان دي. چین یو نوی بشپړ پرمختیایي پروګرام روان کړی دی چې دا بیا د مرستو له پروګرام سره په راډیکاله توګه توپیر لري. او تاسو په خپل کتاب کې په دې تړاو په ټینګار سره ویلي، چې د لویدیځ د هڅو باوجود د مرستو پروګرامونه ناکام شوي دي. د چین دغه پرمختیایي استراتېژي پر شخصي ګټو ولاړه ده. چین طبیعي وسایلو ته رشد ورکوي په تېره بیا د زامبیا د مېسو په کمربند کې؛ ځکه چین په جدي توګه د خپلو نوو ښارونو لپاره مېسو ته اړتیا لري. خو په افریقا کې د چین د دغې استراتېژۍ تاثیرات ډېر زیات بد نه دي. او زما په اند دا تر ډېره د نورو غلط فهمي ده چې موږ به د نولسمې پېړۍ کالونیالېزم ته ور وګرځوو. زما په ذهن کې دا هغه څه نه و چې ما په زامبیا کې ولیدل. کالونیالېزم ته ورګرځېدنه د چینایانو چلند نه دی او دا هغه څه دي چې تاسو پرې په خپل کتاب کې استدلال کړی دی. چینایان پانګونه کوي. هغوی هڅه کوي چې پیسې وګټي. هغوی مارکېټ پربېږدي چې د افریقا اقتصادي پرمختیا پر مخ بوځي بې له دې چې د هغوی اقتصاد پر دوی تکیه شي. او آیا دا به په آخره کې پر یو کړکېچ بدلون ومومي لکه تاسو یې چې توصیه کوئ. د افریقا لپاره یو ستونزمن حالت دی لکه په نوولسمه پېړۍ کې چې و. دا ممکنه ده خو زه یې اوسمهال کومه نښه نه وینم. یوازې یو هېواد چې په افریقا کې په څلورو روان دی؛ هغه چین دی.

ډیویډ لي: زه هم غواړم چې د نیال فرګوسن پر دغو سترو نکتو خپل درې عام نظرونه ور اضافه کړم. زما لومړۍ خبره له نبت سره تړاو لري. چین دا نیت نه لري چې د وروستېو پېړیو کالونیالېزم تکرار کړي. د دې برعکس؛ چین له افریقایي هېوادونو سره د همکارۍ په تړاو هڅې کوي. تاسو د افریقایي اتحادیې غونډه له نظره تېره کړئ چې درې کلونه وړاندې ترسره شوه. ډېری افریقایي رهبران او کاروباري خلک په افریقا کې چینایي پانګونو ته لېواله وو. زما دویمه خبره له وړتیاوو/ظرفیت سره تړلې ده. تاسو چین په حقیقي توګه درک کړئ. تاسو باید د چین په تړاو واقع‌بین واوسئ. موږ اوس هم د یو بې وزله اقتصاد درلودونکي یو ځکه زموږ في کس عاید تقریباً ۴۰۰۰ امریکایي ډالر دي. نو زموږ د اقتصادي ودې لپاره دا یو اوږد سفر دی. ضمناً دا ښیي، چې چین اوسمهال هېڅ ظرفیت نه لري، چې ټول افریقایي هېوادونه خپله مستعمره وګرځوي؛ ان که چین یې وغواړي هم.

زما درېیمه خبره په عمومي توګه په خپله د چین په تړاو ده. د چین دننه سترې هڅې کېږي، چې د نویو ټکنالوژیو له استعمال سره وسایل خوندي شي. نوې ټکنالوژۍ د انرژۍ کیفیت ته وده ورکوي. او نوې تګلارې باید خوندیتوب وهڅوي. نو زما په فکر دا روښانه ده چې چین د مډرنایزیشن یو نوی سبک جوړول غواړي. دا به د نړۍ د بې وزلو ملتونو ته هیله مندي ورکړي.

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

روډیارډ گریفکس: ښاغلی هینري کېسنجر زه غواړم له تاسو وپوښتم. آیا دا د هغو هېوادونو لپاره چې تازه تازه نړېوال ځواک شي په دې دام کې راایساریږي؟ تاسو څه فکر کوئ چې چین هم له یو داسې ګواښ سره مخ دی چې له خپل ظرفیت څخه زیات د دغو وسایلو دفاع وکړي؟

هینري کېسنجر: دا چې چین د خپلو صنعتونو لپاره ډېر وسایل غواړي دا یوه طبیعي خبره ده. خو دا چې دی بیا پر دې باوري وي، چې دغو وسایلو ته د لاسرسي په موخه باید په نظامي توګه هم سلطه لرونکی واوسي؟ دا نو بیا یوه بېله پرېکړه ده. که تاسو له لومړۍ نړېوالې جګړې دمخه جرمني ته وګورئ، نړۍ شاید د جرمني له دې نظر سره ګذاره کړې وای چې جرمني دې د ځمکې تر ټولو لوی پوځ ولري. خو کله چې جرمني هڅه وکړه چې د نړۍ ستر بحري ځواک هم چمتو کړي، نو دې بیا د انګلستان اوږدمهاله شتون له ګواښ سره مخ کړ. نو همدا لامل و چې هغه مهال دوو ننګونو شتون درلود.

موږ باید په دې پوه شو چې چین به ځواکمنېږي. او موږ نه شو کولای چې د چین د پیاوړتیا هرې نښې ته غبرګون ونښیوو؛ خو چین هم باید خپل یو شمېر محدودیتونه وپېژني چې په بشپړه نړۍ کې د خپلو ګټو د حقانیت په تړاو ګامونه پورته کوي. دا ډول نظرونه باید یوځای واوسېږي. او یوازې د یو هېواد له خوا نه شي ترسره کېدای. چین باید هر څه په همکارۍ ترسره کړي.

فرید زکریا: زه غواړم یوازې یوه تبصره وکړم. زه فکر کوم چې ډېرېدل لي وویل په افریقا کې د چین پانګونې ولسي/د خلکو له خوا استقبال شوي دي/عامه خوښې دي. زه فکر کوم له دې پرته به دا ډېره صحیح وي، چې موږ وواېو چې په افریقا کې د چین پانګونې د دکتاتورانو خوښې دي. یو کال وړاندې زه په کینیا کې وم او ما له ځینو پارلماني غړو څخه وپوښتل چې د دوی د ډیموکراسۍ او انساني حقونو په تړاو اساسي اندېښنې څه دي؟ او هغوی وویل چې د دوی یوازینۍ او تر ټولو لویه اندېښنه دا ده چې چین له افریقایي دکتاتورانو سره معامله کوي او هېڅ یوه پوښتنه هم نه پوښتل کېږي. او نه هم د انساني حقونو په تړاو کومه حساب ورکوونه شته. که څه هم دا به مبالغه وي خو یقیناً دا څه داسې څه دي چې دوی به په اوږدمهاله جیوپولیتیکي اړخ کې اندېښمنوي.

موږ فکر کاوه چې د منځني ختیځ له ډېرو هېوادونو سره باثباته اړیکې ولرو خو دا معلومه شوه چې موږ د منځني ختیځ له ټولو دکتاتورانو سره ډېرې باثباته اړیکې لرو.

نیال فرګوسن: یوه دقیقه صبر فرید زکریا صاحب. زه له اقتصاد پوه څخه زیات یو مورخ یم. ما تصحیح کړئ؛ آیا تاسو دا ویل غواړئ چې لویدیځو ځواکونو له لویدیځو دکتاتورانو سره هېڅمهال هم معامله نه ده کړې، او دا یوازې د چین په تړاو یوه نوې خبره ده؟ او دا د چین په پالیسۍ کې کومه نوې خبره ده؟ زه هم افریقا ته تللی وم او ما هم هلته د مېسو د کمربند په کانونو کې له یو شمېر کان کېندونکو سره خبرې وکړې. دوی د ملي کانونو

سیستم له سقوط وروسته کارونه نه درلودل او اوس د چینایانو له خوا د دغو کانونو د پرانیستو له کبله یې بېرته کارونه موندلي دي. چینایانو نه یوازې دا چې دا کانونه بیا پرانیستل بلکې پراخ یې هم کړل. دا تر ډېره مناسبه نه ده چې ووایو یوازې چین له افریقایي دکتاتورانو سره معاملې کوي. دا له افریقایي دیموکراسۍ سره هم معاملې کوي. دا په افریقا کې له هر هغه حکومت سره معامله کوي، چې مومي یې. په تېره بیا له هغو حکومتونو سره هم معاملې کوي، چې د لویدیځو حکومتونو له یو شمېر کلونو راهیسې پرېښې دي.

فرید زکریا: زه په دې قضیه کې د لویدیځ دفاع نه کوم. زه یوازې دا څرګندوم چې چین چې څه کوي هغه د رهبرۍ له طبقې سره کوي. او دا چې اوسنۍ رهبري د بشپړې افریقایي ولسونو د هیلو استازیتوب نه شي کولای.

نیال فرګوسن: آیا تاسو وایئ چې افریقا به هغه مهال غوره شي، که چیرې چین هلته پانګونه ونه کړي؟

فرید زکریا: نه! زه دا خبره نه کوم.

نیال فرګوسن: آیا د افریقا وضعیت به ښه و که چیرې چین د دوی ستر مشارکت کوونکی نه و؟ زما په اند دا یو ډول منافقانه استدلال دی او دا به زما لپاره ډېره آزاروونکې وه که چېرې زه چینایی وم!

فرید زکریا: تاسو یې په څرګنده توګه آزاروونکې مومئ؛ ان تاسو چینایی هم نه یاستئ.

روډیارډ ګریفکیس: د اقتصاد په برخه کې غواړم د وروستۍ پېړۍ د یو ډېر اساسي او کامیاب توکي چې آیفون دی په تړاو پوښتنه وکړم. دغه تیلیفون چې په چین کې جوړېږي، برعکس په کیلیفورنا کې ډیزاین شوی دی. هغه سافټ وییر چې دا توکی چلوي د سټیف جابز او د هغه د ټیم له خوا په آپل کمپنۍ کې جوړ شوی و. هغه «واو» کیفیت چې دغه ابزار خلک تقاضا کولو ته هڅوي، ما هم هڅوي چې له ډیویډ لي او نیال فرګوسن څخه پوښتنه وکړم. آیا چین به هم لکه اپل او یا ګوګل او کاناډایي رېم په څېر نوښت وکولای شي. څکه که دوی غواړي چې یوویشتمه پېړۍ په خپله سلطه کې واخلي نو دوی یې باید وکړي؟

ډیویډ لي: زما ځواب دی، هو! چینایان یې هم کولای شي. په یاد ولرئ هېڅ بې وزله هېواد هم په یوه شپه کې نوښت نه شي کولای. دا د زده کړې یوه اوږده پروسه ده. لکه مخکې مې چې وویل، دا له خلاصبدنې سره تړاو لري. له لویدیځ څخه دا زده کول چې هلته څه کار کوي او بیا یې په چین کې عملي کول. اروپا ته په سلګونه زره محصلین لېږل څو دوی هلته زده کړې وکړي او بیا په تدریجي توګه د نوښت پر لور ولاړ شي. نږدې دېرش کاله وړاندې چین نوښت نه شو کولای. خو اوسمهال موږ چټک رېل ګاډی لرو، خو په بل اړخ کې د امریکا متحده ایالات اوس هم په دې برخه کې هڅې او زیار کوي. نن موږ موټرونه لرو چې نه یوازې ارزانه دي، بلکې د جنرل موټر له خوا د جوړو شویو موټرونو په پرتله ډېر باکیفیته/موثره هم دي. دا په یاد ولرئ، چې د جنرل موټر

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

ډېرى ګټه اوسمهال هم له چين څخه راځي. که دا د چينايي عملياتو په تړاو نه واى، نو دې به د امريکايي حکومت ډېرى پيسې د نجات په موخه مصرف کړې وې. دا يو ساده حقيقت دی.

زه باوري يم چې چين به په اوږدمهال کې نوښت وکړي. دا يو تدريجي پروسه ده. خو دا چې چين به په راتلونکي کې آيفون ولري يا نه دا بله قضيه ده. دا د نوښت يوه بېله کچه ده. د آيفون او آی پاډ په څېر توکي يوازې په امريکا کې جوړېدای شي. خو په بل اړخ کې چين بېلې اقتصادي او ټولنيزې اداري لري او دا به د نوښتونو د عملي چلندونو په وروستيو مرحلو کې وي. خو تاسو اړتيا نه لرئ، چې د نوښتونو د عملي روښونو په وروستۍ مرحله کې واوسېږئ ځو تاسو په نړۍ کې د درناوي وړ او مهم هېواد په توګه وپېژندل شئ.

نيال فرګوسن: تاسو پوهېږئ، چې ما د آيفون په تړاو دا ډول کيسه څو ځله اورېدلې ده. دا د لويديځ د ځان خوښۍ نښه ده. دا داسې ده، چې موږ به تل د غوره نظرياتو درلودونکي و اوسېږو او نور به تل زموږ جوړې کړې پورزې يوځای کوي. دغه مفکوره اوس لس کلنه تاريخ تېره ده. موږ دلته د راتلونکي په تړاو خبرې نه کوو، چين به په راتلونکو څو کلونو کې له جرمنۍ څخه په نړيوال پېژندل شوو پېټنټ په برخه کې مخکې شي. او دا د چين د تعليمي ادارو د سترو هڅو له کبله ده. لکه په کوم ځای کې چې ډېويډ کار کوي؛ هلته هغوی د څېړنې او پرمختيا مقابله زياتوي او دکتورا لرونکي کسان توليدوي. او زه په مطبوعاتي مطالعاتو کې د دکتورا په تړاو نه غږېږم، بلکې په انجنيرۍ او فزيک کې له دکتورا لرونکو کسانو په اړه غږيږم.

روډيارډ ګريفکس: فريد زکريا! زه غواړم په دې تړاو ستاسو نظر هم واخلم. آيا چين د پرانيستې او آزادې ټولنې پرته نوښت کولای شي؟

فريد زکريا: لومړى غواړم دا ووايم چې زه له نيال فرګوسن او ډېويډ لي سره په دې قضيه کې همغږى يم. دا يوه غلطي ده که پرې باور وکړو، چې يو ډول جنيتيکي خصوصيت چين نوښت ته نه پرېږدي. يقيناً هغوی به هم نوښت وکړي، هغوی به هم يو شمېر د لېوالتيا وړ توکي جوړ کړي؛ خو کومه نکته چې زه او هينري کېسنجر په متواتر ډول بيانوو، هغه دا ده چې هغوی به هم نوښتونه وکړي؛ خو موږ به هم نوښتونه وکړو. او په دا ډول به دا د نوښتونو څو تعدده نړۍ وي. همدا لامل دی چې ما پر خپل کتاب د چينايي يا هندي نړۍ کتاب نوم کېښود. دا به بې له شکه «له امريکا وروسته نړۍ» وي، چې په دې کې به ډېر زيات نوښتونه کېږي.

خو زه يو بل فکر هم لرم. که تاسو آپل ته وګورئ او فکر وکړئ، چې نوښت څه ته وايي. په عمومي توګه آپل په اوسنۍ نړۍ کې د تر ټولو نوښتګرې کمپنۍ په توګه پېژندل کېږي. دا په ټولو لېستونو کې پر لومړۍ مقام ده. آپل په يوه لسيزه کې په پرمختيا او څېړنه کې هومره مصرفوي لکه مايکروسافټ يې چې په يو کال کې مصرفوي. که تاسو پر څېړنې او پرمختيا د مصرف شوو لګښتونو لېست وګورئ نو آپل پکې په ۸۵ نمبر دی. آپل په دې تړاو

پنځوس سلنه کم د کمپیوټري کمپنیو څخه مصرفوي. د آپل نوښتونه په دا ډول طرحه شوي لکه بشر چې د ټکنالوژۍ استعمال په ذهن کې کوي. دا هغه څه دي، چې تاسو به یې زده کړئ که تاسو په رسنیزو مطالعاتو کې دکتورا ترلاسه کړې وي. او دا هغه څه دي، چې په ټول تاریخ کې ریښتیا ثابت شوي دي.

د جامو ګنډلو د ماشین له اختراع سره، د سینګرا کمپنۍ ستره وړتیا دا نه وه، چې دا ماشین یې جوړ کړ، بلکې د دوی وړتیا دا وه، چې دوی دغه ماشین پر مېرمنو پر قسطونو وپلوره. له دې وړاندې هېڅا هم پر مېرمنو په دا طریقه ماشین نه و پلورلی. د ګوګل ستر نوښت به هم شاید په حقیقت کې د دوی د پلټنې انجن نه وي، بلکې دا به شاید د دوی د اعلان کوونې پروګرام وي، چې د پلټنې انجن سره یوځای ډیزاین شوی دی. نو د «نوښت څه دی؟» یوه برخه د ساینس او مصرف کوونکي چلند یوه عجیبه ترکیب دی. زما په اند هغه ستر نوښت چې کاپیټالیزم یې پر لاره واچوو هغه د حسابونو ساتنه وه. دا کوم ساینسي علم نه و. یقیناً چین به هم په خپله طریقه نوښت وکړي؛ خو د امریکا د ایکو سیستم په تړاو یو داسې څه شته چې نن موږ هر څه پېژنو نو هغه دوی جوړ کړي دي.

دغه راز زما په اند امریکایان دا وړتیا لري، چې پورتني پاړکي وپوښتي. دا بیا د نوښت په تړاو یوه مطلقه کیلي ده. ما له ډېرو خلکو اوریدلي، چې د امریکایي زده کړې او ماشومانو لویولو پر طریقې خبرې کوي. زه هم له اسیایي پوهنیز سیستم څخه تېر شوی یم. دا یو ډېر بې زاره کوونکی سیستم دی. دا سیستم تر ډېره د سترو امتحانونو په تړاو پر حافظې ولاړ وي او کله چې تاسو امتحانونه ورکړئ نو څه مو چې زده کړي وي، وروسته یې هېروئ. امریکایي سېستم له دې غوره دی. ځکه دا محصلین فکر کولو ته هڅوي. دا محلصینو ته د ستونزو د حلولو په تړاو لارښوونې کوي. دا محصلینو ته ښیي، چې په خپل ټول ژوند کې د زده کړې له بهیره پرې نه شي. او دا هېڅوک هم پر ناکامېدو نه شرمنده کوي. په باکیفیته توګه ناکامي د نوښت یوه ډېره ځواکمنه برخه ده. چین به هم نوښت وکړي؛ خو زما په اند دا هغه څه دي، چې امریکا بیا په دې برخه کې بې سارې ده.

روډیارډ ګریفکس: زه غواړم د پوښتنو-ځوابونو دویمې برخې ته ولاړ شم، چې دا برخه د سیاست او کلتور په تړاو ده. د دې برخې د پیلولو په تړاو زه له جېنېس انېستېین څخه چې د مونک مناظرو د نړیوالو چارو مکتب مشره ده غواړم چې دغه برخه له خپلې پوښتنې سره پیل کړي.

جېنېس انېستېین: زما پوښتنه له ډیوېډ لي او فرید زکریا څخه ده. په دې وروستېو کې نړۍ په ډېره لېوالتیا سره ولیدل چې یو شمېر ځوانانو د تونس او مصر په څلورلارو کې د سیلابونو په بڼه راووتل او د سیاسي حقونو تقاضا یې وکړه او ترڅنګ یې دا هم وغوښتل چې فاسد رهبران دې د واک له ګدۍ څخه ښکته شي. اوسمهال د عربي نړۍ او چین مقایسه لرې ده؛ خو بیا هم چین یوه رسېدلې ټولنه ده؛ عربي نړۍ یوه ځوانه ټولنه ده. چین په سلهاوو میلیونه کاري فرصتونه زیږولي؛ خو عربي نړۍ بیا داسې نه دي کړي؛ خو چین هم د عربي نړۍ

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

په څېر مخالف عقیده لرونکي خلک نه شي زغملی او بیا هم لکه د عربي نړۍ په څېر په چین کې هم ورځ تر بلې د عایداتو د وېش زیاتېدونکې نابرابري شته ده. نو زما پوښتنه ده چې چین به څنګه د رهبرۍ له انتقالي پړاو څخه تېرېږي، په چین کې به د سیاسي حقونو په تړاو زیاتېدونکې تقاضا رامنځته شي او څنګه به د چین رهبري له دې حالت سره چلند وکړي؟

ډېویډ لي: مننه چې تاسو دا پوښتنه راپورته کړه. زه باوري وم چې دا ډول پوښتنې به په دې مناظره کې رابرسېره کېږي. زه اړتیا نه لرم د عرب پسرلي بېلګه راپه یاده کړای شي؛ ځکه مونږ له لومړۍ ورځې پوهېدو چې دا ورځ هم راتلونکې ده. په چین کې خلک پوهېدل چې په عربي نړۍ کې به نوي غږونه واورېدل شي. هلته به د نظرونو د څرګندولو حق او په پرېکړو کې د سیاسي ګډونتیا تقاضا کېږي. په چین کې خلک له لومړۍ ورځې پوهېدل چې اقتصادي او اداري بدلون به له سیاسي او اقتصادي بدلون سره یوځای روان وي. زما په اند د چین په تړاو تر ټولو ستر سوء تفاهم دا دی چې موږ سیاسي بدلون نه لرو. خو حقیقت دا دی چې موږ یې لرو په تېره بیا زموږ د رهبرۍ ټاکنه. نن چې څرنګه زموږ رهبري ټاکل کېږي او چې څنګه عامه پرېکړې ترسره کېږي دا د پخوا په پرتله ډېرې بدلې شوې دي. په چین کې ځوانان خپل نظریات د انټرنېټ له لارې څرګندوي او په ډېرۍ بېلګو کې د هغوی غږونه اورېدل کېږي. او ما پرېکړې د دوی د غږونو له تطابق سره بدلې شوې لیدلي دي. نو زه له تاسو ټولو غواړم چې چین ته ولاړ شئ، هلته له ځوانانو سره خبرې وکړئ، چینایي ویب سایټونو ته سر ور ښکاره کړئ، څو د رفارم له نوي مېتود څخه خبر شئ او له دې هم خبر شئ چې خلک څرنګه خپل نظریات او ناخوښي په یو شمېر برخو کې څرګندوي. او په یو شمېر لارو کې به تاسو دا هم ومومی چې څنګه پرېکړه کوونکي د خلکو او په تېره بیا د ځوانانو نظریات په پام کې ساتي.

فرید زکریا: زه به له ډېویډ لي سره په دې تړاو پنځه کلونه وړاندې همغږی وای. دا یوه ډېره روښانه ده چې هلته د یو حقیقي او سیاسي رفارم پر لور یو تدریجي او محدوده خوځښت روان دی؛ خو زما په اند په وروستیو پنځو کلونو کې اقتصادي رفارم او اقتصادي ودې د سیاسي رفارم ځای نیولی دی. خو تر اوسه د سیاسي رفارم په برخه کې ډېر څه نه دي شوي. او د نړۍ په بېلابېلو برخو کې په تېره بیا عربي پسرلي د چین لپاره ستونزمنه کړې چې سیاسي کنټرول ټینګ کړي. هغه څه چې موږ په چین کې نه وینو هغه د پرانیستنې په تړاو تمایل دی. او داسې هڅه، چې پکې د یو شمېر سیاسي رفارمونو لړۍ اعلان شي، په حقیقت کې د تمبېدو پر لور روانه ده. که تاسو په چین کې په ګوګل کې د جاسمین انقلاب په تړاو وپلټۍ نو تاسو به له یوې خالي صفحې سره مخ شئ. ځکه هلته دا وېره شته چې دغه انقلاب به په چین کې رېښې پیدا کړي. که په مجموعي توګه تاسو انټرنېټ ته

وګورئ نو چین د یو شمېر مراجعو په اند څو میلیونه خلک د چین د انترنیت پر څارنې بوخت کړي؛ ان د موبایل میسجونه هم تر څارنې لاندې دي.

زه به تاسو ته په دې تړاو خپله شخصي تجربه بیان کړم. ما د خپل پروګرام لپاره د چین له لومړي وزیر وین جیاباو سره مرکه درلودله. دا مرکه ډېره زیاته ارزښتمنه وه چې ما یې د ترسره کولو ویاړ ترلاسه کړ. د چین حکومت د مرکې په تړاو خبر خپور کړ؛ ځکه دا مرکه یې مهمه بلله. د چین لومړي وزیر وین جیاباو د چین په تړاو چې څرنګه به سیاسي او تدریجي تکامل ومومي یو شمېر پرځای او بې ضرره تبصرې وکړې. خو دغه مرکه د چین پر تلویزون خپره نه شوه او له چینایي ویپ پاڼو هم بېرته لرې کړای شوه. په غبرګون کې د یو شمېر چینایي ژورنالستانو یوې ډلې په دې تړاو چې دا مرکه سانسور شوې ده اعتراض وکړ. خو د دوی دغه اعتراض لیک هم د دوی له ویپ پاڼې څخه لرې کړای شو. دا زما لپاره د سیاسي رفارم کومه بېلګه نه ده. دا یوه داسې اندېښنه او وېره ده چې په بل قدم کې به څه پېښ شي. په روښانه توګه چین د خپلو خلکو لپاره ډېرې ازادۍ ورکړې دي؛ زه پرې هېڅ شک نه کوم؛ خو دوی باید تشخیص کړي، چې دوی به کوم ډول سیاسي سیستم یا نظام جوړوي چې زیاتېدونکی منځنی پاړکی د دغه سیستم دننه مساعد کړي. هغه هم په یوه داسې نړۍ کې چې خلک له خپلو مشرانو څخه د ډېرې حساب ورکوونې غوښتنې کوي.

کله چې هند او چین له یو بل سره پرتله کړو نو فکر کوم چې چین خپلې ټولې وړې ستونزې حل کړي دي. دوی غوره سړکونه او غوره لویې لارې او چټک رېل ګاډۍ جوړ کړي دي. او دا ټول یې په داسې مجلله طریقه ترسره کړي دي، چې هند له خجالت سره مخ کوي. خو په بل اړخ کې هند خپله یوهستره ستونزه حل کړې، چې دې بیا هند له چین څخه پنځه ویشت کلونه وړاندې بیولې ده. هند به لکه اوسمهال همداسې لېونۍ او بې نظمه ډیموکراسي ولري. چین به په سیاسي لحاظ له نن څخه پنځه ویشت کلونه وروسته څنګه وي؟ آیا هغه مهال به هم مندرین مشران وي؟ اوسمهال د چین کمونست ګوند په نړۍ کې تر ټولو لوی ګوند دی. هلته هر څوک د ډیویډ په څېر برېښي. ډېری یې د دکتورا سند لرونکي دي. ټول یې انجنیران دي؛ خو دا بیا ټول چین نه دی. ځکه پر کومو خلکو چې دوی مشري کوي هغوی په پراخه کچه زارعین دي او دغه خلک په دې سیاسي سېستم کې منعکس شوي نه دي. د هغوی نظریات تر ډېره بریده د بېلابېلو میکانیزمونو لاندې فلټر کېږي. دا د چین لپاره یوه ستره سیاسي ننګونه ده که چیرې پرمختلل غواړي.

روډیارډ ګریفکس: ډاکټر کېسنجر زما په فکر په دې برخه کې اوریدونکي او لیدونکي ستاسو نظر هم اوریدل غواړي؟

هینري کېسنجر: زه باوري یم چې په راتلونکي لسیزه کې به چین له دې ستونزې سره لاس و ګرېوان وي، چې څرنګه به خپلې سیاسي ادارې له اقتصادي پرمختیا سره په تطابق کې راولي. کله چې پراخ اقتصادي بدلونونه

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)

رامنځته کېږي، خلک له یوځای څخه بل ځای ته کډه کوي. د زده کړو ترلاسه کول پراخېږي، نو له دې پوښتنې څخه تېښته ناممکنه ده. او دا به د نوې رهبرۍ لپاره یو له غالبو ستونزو څخه وي او دا پوښتنه به په یو یا یو نیم کال کې رابرسېره شي. پرته له دې څخه چې دا به لویدیزه پارلماني ډیموکراسي وي او یا د سیاسي نظامونو یو نوی شکل چې موږ تر اوسه نه دی لیدلی؛ خو عاقبت به یې دا وي، چې په دې کې به شفافیت او ډېر مشارکت شامل وي. او زه باوري یم چې د نوې رهبرۍ بدلون به د دې انعکاس وي. همدا لامل دی، چې زه باوري یم چې یو هېواد به، چې له یو داسې اساسي بدلون سره مخ وي، هېڅ وخت داسې فرصت ونه مومي چې هغه دې پر نړۍ د تسلط موندلو ته پاملرنه وکړي؟!

روډیارډ ګریفکس: زه له نیال فرګوسن څخه غواړم چې په دې تړاو خپل غبرګون وښيي.

نیال فرګوسن: ما یو څو کلونه وړاندې یو کتاب لوسته، چې عنوان یې و: د آزادۍ راتلونکی. په دې کتاب کې یو تکړه ځوان ژورنالېست استدلال کړی و، چې لویدیزه دیموکراسي په تېره بیا امریکایي دیموکراسي له یو شمېر ستونزو سره مخ ده او دا ستونزې به یې نورې هم زیاتېږي. اوو فریده! دا خو ته وې!

زه درک کوم چې ډاکټر کېسنجر به هم له ما سره په دې تړاو همغږی وي؛ خو دی اړتیا نه لري، چې خپله څوکۍ زموږ خوا راوړي. دا به زموږ ستره تېروتنه وي، که چېرې موږ فکر وکړو چې لویدیزه ډیموکراسي یو نړیوال ماډل دی چې له اوس څخه تر ۲۰۵۰ کال پورې به یې هر څوک خپلوي. که چیرې تاسو همدا فکر وکړئ، چې د نړۍ راتلونکی به همداسې وي، نو تاسو بلاخره د مأیوسۍ سره مخ شۍ. له منځني ختیځه به یې پېل کړو، په دغو هېوادونو کې د لویدیزې ډیموکراسۍ چانس تر ډېره له صفر څخه تر ۵ سلنه دی.

د بدیلو ماډلو امکان هغه څه دی، چې ډېویډ لي په خپلې پېلیزې وینا کې ورته اشاره وکړه. او زه غواړم چې تاسو په دې تړاو جدي فکر وکړئ چې دا خبره څه معنی لري. سېنګاپور د یاسمین له انقلابونو وېره نه لري. سېنګاپور پخپله یو ماډل دی. چین هم تاسو د یو لوی او تکنوکرات سېنګاپور په څېر وبولئ، چې یو ګوندیز دولت پکې په ارتقایي توګه پرمخ ځي او ځان پکې له تراژیدیو (لکه د شوروي د تجربې سقوط) څخه خوندي کوي.

زما دویمه نکته چې موږ پکې تر ډېره مخالف نظر لرو هغه دا ده: چې کله ملتونه له داخلي سیاسي ستونزو او ننګونو سره مخ وي، نو دوی تر ډېره د تهاجمي بهرنیو چارو پر لور ځي. دا د لرغوني او اوسني تاریخ له لوستونو څخه یو لوست دی. همدا لامل دی، چې زه فکر کوم، چې د سیاسي فشارونو پرمهال به موږ یو نشنلېست او ځواب ورکوونکی چین ووینو. ځکه نو زه وایم چې یوویشتمه پېړۍ به یوه چینایي پېړۍ وي!

Center for Strategic and Regional Studies (CSRS)